

MEGYERENDEZÉS

AZ

1848. ÉV SZELLEMÉBEN

„Az igazságnak semmiféle elferdítése a
fantázia által nem okozott annyi bajt az emberi-
ségnek, mint a múlt iránti túlzott tisztelet.”
H. TH. BUCKLE.

TOLDY ISTVÁNTÓL

PEST

NYOMATOTT A DEUTSCHFÉLE KÖNYVNY. – RÉSZV. – TÁRSASÁGNÁL
1869

Miután az 1865-8-iki országgyűlés a 48-iki forradalmat az államjogi viszonyok terén szerencsésen befejezte, a nép újonnan választott képviselőinek feladatuk lesz a 48 által szükségesekké tett, részben már megkezdett, részben csak kijelölt reformokat megvalósítani.

S ha a képviselőház teljes erejével hazánk belviszonyainak mezejére lépve, az itt szükséges reformokra fordítandja tevékenységét, remélhető, hogy pártjaink elhagyandják az eddigi, már túlhaladott államjogi alapot, s a haladás kérdései szerint fognak újjá alakulni.

Ekkor lesz szabadelvű és conservatív párt a képviselőházban.

S én azt hiszem, miszerint a megyei kérdés ^mindenekfelett alkalmas arra, hogy nagy hatással legyen a pártoknak ilyenmő alakulására.

Mert ez legfontosabb kérdése a liberalizmusnak, mely alkotmányunk visszaállítása óta a képviselőház szőnyegére került.

Tárgyalt már 1867 óta, s fog tárgyalni törvényhozásunk legközelebb is oly ügyeket, melyek sokkal inkább magokon viselik a szabadelvűség bélyegét, mint a megyei kérdés.

Ilyen volt a zsidók egyenjogúsításának, ilyen lesz a polgári házasságnak ügye.

Amaz minden hatás nélkül volt pártjaink helyzetére. Mert a zsidók egyenjogúsításának kérdése, mielőtt a törvényhozás

felette határozott volna, már megoldatott a közvélemény által; már annyira megért, hogy e megoldás vita és ellenvetés nélkül ment törvénybe.

Emez, a polgári házasság kérdése, azt hiszem, lényeges változást pártjaink helyzetére szintén nem fog gyakorolni. Az ultramontánokat s meggyökeredzett reakcionáriusokat elválaszthatja a törvényhozás két nagy pártjától, de ezeknek viszonyára aligha lesz maradandó hatással.

Egyrészt azért, mert e kérdések, bár sok érdeket illetnek, mégis nem ütköznek semmi speciális nemzeti előítéletbe, – másrészt, mert a szabadsági kérdéseknek oly félreismerhetlen bélyegét viselik magukon, hogy a nálunk divatozó ál-liberalismus korában sokan, igen sokan már csak röstellés okáért sem mernek ellenük felszólalni.

Nem úgy a megyei kérdés.

Először azért, mert e kérdésben a liberális irány mélyen meggyökerezett s a nagy tömegnél népszerű nemzeti előítéletekbe ütközik.

Másodszor azért, mert ez ügy lényegét csak kevesen ismerik fel. A túlnyomó rész, – épen öröklött előítéleteitől elfogultan – nem látja át, hogy ez. tulajdonkép a szabadelvű haladás kérdése. És így ama „restellés,” mely a liberalismus némely más kérdéseiben döntőleg nehezedik a mérlegbe, itt elesik.

Ha ezen jelleme a megyei kérdésnek általánosan felismerhetnék, vagyis, ha a közönség a helyes szempontból fogná fel a dolgot: biztosan előre lehetne mondani, hogy e kérdés fog az új pártalakulásokra döntőleg hatni.

Nagy, szenvedélyes és heves vitákat fog előidézni, s erősen fel fogja rázni a közvéleményt.

De hogy lesz-e végleges, döntő hatással pártjainknak ma már kétszeresen szükséges újjáalakulására: ez attól függ, ha váljon eltalálja-e a közvélemény e kérdésben az egyedül helyes és illetékes szempontot?

A nagy tömegek a külső viszonyoknak bármily radikális és gyors változásai közt gyakran feltűnőleg csekély érzékkel bír-

nak a benső átváltozások felismerésére; s csak lassan bontakoznak ki a megszokott fogalmakból, csak nehezen adják fel a túlhaladott álláspontokat, ha ezek már el is vették minden jogosultságukat, csak lassan és nehezen tudják magokat teljesen beletalálni az új állapotokba: mert a tömegek, ha egyrészt radikálisak a külsőségekben, másrészt gyakran csökönyös conservatívok a dolgok lényegében.

Ezt tapasztaljuk a magyar nép nagy részében.

Lelkesül a 48-ért, de hogy inkább külsőségeiért, mintsem lényegéért, mutatja az, hogy a belreformok legfontosabbikának, a megyerendezésnek kérdésében a 47-es alapon állva, a megyei ügyet az alkotmány-védelem kérdésének tekinti.

Könyükké és népszerűkké lesznek ezáltal a conservatív politika törekvései; népszerűtlen és fáradságos lesz a szabadelvű párt feladata.

De minél népszerűtlenebb pillanatnyilag az ügy, melyet meggyőződésünk magáénak vall, minél nagyobbak az akadályok, melyek a létesítés útján élénkbe gördülnek, annál inkább kötelességünk érette síkra szállani.

Minél nagyobb az előítélet, és minél fentebb hangon hirdetik a populáris tévedés: annál szükségesebb a kérdést minden oldalról felvilágosítani.

A conservatív irány védelmére kél az ősi megyének s főleg a vis inertiaenek; – mert, bár többé kevésbé kelleetlenül, elfogadta az 1848-iki törvényeket, mégis fél, idegenkedik azoknak minden consequentiáit megvalósítani. Tudja, hogy a 48 szelleme ellenkezik politikai irányával, s ez irány védelmére át akar ültetni az új alkotmányba oly 4 7-es institutiókat, melyek annak szellemével ellentétben állnak.

A határozottan szabadelvű politika fenn akarja tartani az önkormányzatot, de nem az ősi vármegyét; – mert a 48 nemcsak jelszava levén, hanem vérebe, meggyőződésébe menvén át, annak elveit lehető mérvben megvalósítani törekszik. Tudja, hogy az ősi megye ellenkezik a 48 szellemével, s azért meg akarja ezt minden retrográd lépéstől menteni.

E két fél felismeri a dolog lényegét, s megállapodott, öntudatos nézetekkel bír e kérdésben.

Nem így a harmadik, talán túlnyomó rész.

Az 1847-es kor még sokkal közelebb áll hozzánk, a hosszú szenvedés ismét a múlt dicsőítését hozta divatba, a 48-iki eszmék nagy része még sokkal rövidebb idő óta vált gyakorlati valósággá, semhogy gyökeret verhetett volna a szellemekben, - s azért a közönség nagy része, nem ismerve fel a kérdés lényegét, könnyen ki van téve azon veszélynek, hogy a conservatív politikusok által, kik gyakran oly meglepő ügyesen tudják retrográd eszméiket liberális alakba burkolni, félrevezetessék.

A közönség ezen részének, mely különben meggyőződésénél fogva a szabadelvű nézetekhez hajlik, de a megyei kérdésben, öntudatlanul, a politikai visszalépés irányát támogatja, - felvilágosításához hozzájárulni volt céлом e lapokban.

A szempont, melyről kiindultam, a cél, melyet e kérdés tárgyalásánál szem előtt tartottam, más, mint melyből nálunk a megyerendszert tekinteni szokták.

Mert nem kerülheti el figyelmünket azon jelenség, miszerint a megyei kérdést politikusaink nagy része, még a különben liberális Szentkirályi Mór úr is, nem országos, hanem megyei szempontból nézik. Elfeledkeznek az egészről, midőn a részekről szólnak. Mintha a főérdek a megye, s nem az összes haza érdeke volna, mostohán bánnak el ez utóbbival ama kedvenc gyermekök javára.

Én mindenek felett az ország érdekeit vettem irányadóknak, s csak második sorban a megyékét.

Ez köztünk az első különbség.

A másik az, hogy megyés politikusaink a megyerendszerben látván a szabadság ideálját, ami pedig soha nem volt, a megyei formák fenntartása kedvéért készek áldozatot hozni a közszabadság érdekeiből.

Én a szabadság általános érdekeit fölébe helyezvén a megyei korhadttal apparátus visszaállításának, azokra fektettem fősúlyt. Ebből következik, hogy nem tarthatom feladatunknak a monarchiának hazánkban úgyszólván túlságos tekintélyét még szilárdítani, – hogy ellenben szükségesnek látom nemcsak a megyei autonómiának, hanem első fokban az egyéni jogoknak s községi autonómiának, másodikban a helyhatósági önkormányzatnak, végforumban pedig hazánk országos önállóságának, melynek az ország szilárd egysége szükséges előfeltétele, biztosítását. Ebből következik, hogy a megyét azzá kívánom tételni, ami eddig nem volt: a valódi önkormányzat orgánumává, mert a helyi önkormányzat kiegészítő része a felelős parlamentáris kormányrendszernek.

A harmadik különbség az, hogy míg megyei politikusaink a sérelmi politika tradíciójától elfogultan, még ma is a decentralisációt hirdetik, a szó azon értelmében, mely neki nálunk a 40-es években tulajdonított: én a 48 alapját teljesen elfogadva, a centralisációt tartom szükségesnek.

Nem a centralisáció azon nemét, mely Franciaországban még a parlamentáris kormányrendszerből is absolutismust csinált,

– nem azon doctrinair parlamentarismust, mely egy szikrával sem ad több szabadságot a népnek az imperialismusnál, – hanem szükségesnek tartom azon mértékét a centralisációnak, mely a 48-iki elvekből s hazánk specifikus állami helyzetéből önkényet következik.

Mindenfelé Európában a centralistikus irányt látjuk gyarapodni. Nem a dynastiák, nem a trónok mindenhatósága, hanem a demokratikusan szabad alapokon nyugvó államhatalom javára.

Szükségesnek tartom mindenképezt a szigorú törvényhozási centralisációt, melylyel a megyéknek, mint ilyeneknek, bármily befolyása a törvényhozásra össze nem fér.

Szükségesnek tartom másodsor a közigazgatásnak is – 47-es állapotainkhoz képest – centralisációját, amit már a parlamentáris kormányforma behozatala is elmellőzhetlen szüksé-

gessé tesz: de csak azon korlátokon belől, melyeket a községi s helyhatósági önkormányzat igényei vonnak eléje.

A negyedik különbség végre, – melyből a fentebbiek is erednek, az, hogy megyei politikusaink még mindig a 47-es kor sérelmi politikájának már túlhaladott álláspontján állanak. Mintha a jelen nem volna más, mint újabb kiadása ama nyomorúságos múltnak. A jelent félreismervén, politikájuk, a jövővel nem sokat törvődve csak a múlttal foglalkozik. S ennél fogva rettegnek ama múlt intézményein változtatni, mintha a nép röghöz kötött jobbágya volna örökölt intézményeinek.

Én evvel ellentétben csak azon politikát tartom helyesnek, mely a jelen józan felismeréséből indulva ki, nem a múlttal kacérkodik, hanem a jövőről gondoskodik.

Ily szempontokból indulván ki, nem pártolhatom a megyei politikát.

1848 előtt az aristokratikus megye organice beleillett collegiális alkotmányunkba.

De ma e megyét, mely végre is csak néhány nemes család olygarchiája, mely nem az önkormányzatnak, hanem a vidéki nemesség omnipotentiájának intézete, melyben nem érdem, hanem nepotismus, nem tehetség, hanem előítéletek uralkodnak, – ma az ősi megyét nem tekinthetem egyébnek historiai ténynél.

Mint ilyent, számba kell vennünk; de túlbecsülnünk nem szabad.

Kijelöltem ezekben előre a szempontokat, melyek e kérdés tárgyalásánál vezetnek, nehogy az olvasó csalódjék. Főfigyelmet fordítandók e lapokon a megyei kérdés azon részleteire, melyek mint eddig, úgy ezentúl is leghevesebb s legnagyobb vitákat fognak szülni. Csak e fő vitás pontokról szólok bővebben.

I.

A CENTRALISÁTIÓ SZÜKSÉGE MAGYARORSZÁGON.

Nem pusztán phrázis, minővel jobb bevezetésnek hiányában, fejtegetéseinket néha megkezdeni szoktuk, ha a megyerendezés kérdéséről szólva, annak nagy, kiváló fontosságát hangsúlyoztatjuk.

Ez legégetőbb, legéletbevágóbb kérdéseink egyike.

Mert, ha elgondoljuk azon jelentékeny szerepet, melyet 48 előtt a megye hazánk politikai életében játszott, midőn forrása volt a törvényhozói, közigazgatási és igazságszolgáltatási hatalomnak, ha elgondoljuk azon radikális változást, mely politikai helyzetünkben az 1848. és 1867-diki törvények folytán beállott, midőn egyrészt nemzeti, parlamentáris kormány vette kezébe ügyeink vezetését, másrészt szövetségre léptünk Ausztria népeivel; ha felvesszük a különbséget mostani és 48 előtti központi alkotmányos intézményeink, s ez intézményeknek számos, részint már megvalósított, részint még törvénybe nem foglalt, de azért elmellőzhetlen consenquentiái közt: be fogjuk látni, miszerint a megyék újjászervezésének ügye nálunk nem áll egy színvonalán a jelentőségnek más országok u. n. közigazgatási szervezetének kérdésével.

A megyerendezés közvetlenül ugyan az adminisztráció célszerű szervezetének kérdése, s e célból egyrészt oda kell törekednünk, hogy minél olcsóbb és jobb közigazgatási organisációt nyerjünk, másrészt nem szabad szem elől tévesztenünk az adminisztrationális önkény leghatásosabb ellenszerét, a helyi önkormányzat szempontját.

De ezenkívül e kérdés, részint a megyerendszer múltjánál és azon igényeknél fogva, melyek e múltra alapítatnak, részint hazánk nemzetiségi viszonyai és Ausztriával kötött szövetsége folytán, egyszersmind szoros, benső összefüggésben áll:

hazánk törvényes önállásának,
Magyarország integritásának,
a felelős alkotmányos kormányrendszernek, s
szabadelvű democraticus haladásunknak érdekeivel.

Mindezek Magyarország speciális politikai és ethnografiai viszonyai közt oly érdekek, melyeknek követelményeit a megyerendszer reformálásánál szem elöl tévesztenünk nem szabad, ha csak hazánk életgyökerein csorbát ejteni nem akarunk.

Az első kérdés tehát minden esetre az, vájjon hazánknak fentebb jelzett érdekei szempontjából a c e n t r a l i s á t I ó vagy a d e c e n t r a l i s á t i ó ösvényére kell-e lépnünk? S vájjon mit kell tennünk azon politikai irány fenntartására, melyet először az 1848-ki törvényhozás proclamait, s melyet tovább is követnünk kell, ha jövőnket biztosítani akarjuk?

Midőn törvények alkotásáról van szó, a jogszerűség tekintetei mellett a hasznosság, a szükség, szóval: az opportunitás szempontja az, melyet szem elöl tévesztenünk nem szabad.

A megyerendezés kérdésének megfejtésében tehát feladatunk nem az, hogy minél többet tartsunk fenn, vagy állítsunk vissza régi intézményeinkből, hanem, tekintet nélkül erre, az: hogy a megyét oly módon szervezzük, hogy a megváltozott viszonyoknak megfeleljen, s teljesen beleilljék új alkotmányunk keretébe.

Mikép érhetjük ezt el? – e kérdésre megkapjuk a választ, ha egyrészt azon feladatot vizsgáljuk, melyet alkotmányunknak be kell töltenie, másrészt azon elveket, melyek benne az 1848-diki törvényhozás által érvényre emeltettek, s melyeknek teljes alkalmazást kell szereznünk.

Azon cél, melyet valamely nemzet bizonyos intézmények által elérni törekszik, s így azon feladat, mely egy ország intézményeinek, s ezek összegének, alkotmányának, osztályrészétül

jutott, mindig az illető nép politikai viszonyainak, szükségleteinek, nemzetközi helyzetének, szóval életkörülményeinek kell hogy consequentiája legyen.

Nemzetünk ezen életkörülményei az 1848-iki és 1867-iki törvényhozások úgy, mint az utóbbi évtizedek eseményei folytán lényeges változáson mentek keresztül.

Azelőtt Magyarország viszonya Ausztria, illetőleg ennek teljhatalmú képviselője, a bécsi kormány iránt, tetteleg az alárendeltség viszonya volt. A *pragmatica sanctio*, midőn közös viszonyokat, s ezek által közös ügyeket teremtett, de ezeket sem nyíltan el nem ismerte, sem ki nem jelölte, sem az ország befolyását rajok ki nem terjesztő, a míg *theoriában*, salangos phrázisokkal hirdette hazánk függetlenségét: tetteleg feladta Magyarország állami önállását. Amit a *pragmatica sanctio* után a dolgok kérlelhetlen logicája a nemzetnek meghagyott, nem volt más, mint Magyarországnak – igen korlátolt – belkormányzati önállása. Az országos önállás és függetlenség papíron álló ígéinek megvalósulása jámbor óhajta volt a nemzetnek, de a gyöngé, s az Ausztria abszolút uralmára támaszkodó kormánnyal szemben tehetetlen nemzedékek e *pium desiderium* betöltését sohasem teheték működésök közvetlen programjává, – meg kellett azt hagyniok *pium desiderium*nak, mely után csak a sóvárgás jogfolytonosságát volt módjukban fenntartani. Mert bármik legyenek jogai, bármily nagy szabásúak igényei valamely nemzetnek: az egyes nemzedékek közvetlen politikai feladatait mégis nemezen, elméletben fentartott jogok, nem e, bármily igazságos igények, hanem a tényleges körülmények vas ereje szabja meg. E körülmények akkor, midőn Magyarországnak állami önállása tetteleg elenyészett, midőn belkormányzati önállása a bécsi kormánytól függő kancellária és helytartótanács által folyvást kétségessé tétetett, nem az állami önállásnak, mely nem létezett, hanem a belkormányzati önállásnak megvédését tették a nemzet kényszerített feladatává.

Magyarország azon állami önállásának visszaszerzése, melyről a *Corpus Juris* ábrándozott, volt azon végcél, mely után a

haza jobbjai törekedtek, de e cél elérése az akkori nemzedékekre nézve még beláthatatlan távolban állott. Ha tehát ama kor nemzedékei hivatásuknak meg akartak felelni, be kelle tölteniök azon feladatot, melyet a jelen szükségéi róvtak rájuk.

S e feladat volt: a belkormányzati önállóság megvédése a bécsi kormány s az attól függő magyar kormány-székek ellen.

Ezen önállás ellenei magában az ország szívében székelvén, s a legfőbb hatalmat minden irányban kezökben tartván, igen természetes volt, hogy, miután a diaeta a közigazgatásra semmi befolyást nem gyakorolt, a nemzet kénytelen volt magát megvonni a megyékbe; kénytelen volt oda törekedni, hogy a kormány erejét, melyet ez csak az ország jogai és szabadsága ellen használt, elforgácsolja; hogy a legfőbb hatalmat lehetőleg tehetetlenné tegye. Erre, jobbnak hiányában, legjobb eszköz volt a megye, a maga passiv ellentállási jogával.

De hogy állunk most, 1848. és 1867. után Ausztria irányában?

A jogaink és tényleges helyzetünk közti százados ellentét kiegyenlített, Magyarország nem alárendeltje többé Ausztriának. Az 1867-iki törvényhozás, az 1848. év szellemének útmutatását követve, jóvá tette a *pragmatica sanctio* mulasztásait, midőn szabatosan kijelölte a közös ügyeket, s azok alkotmányos kezelésében hazánkat egyenrangú befolyásra emelte Ausztriával. Nem adott teljes, internacionális függetlenséget Magyarországnak, mert ez – minden pártjaink megegyező nézete szerint – lehetetlen volt. De adott neki a létező körülmények közt lehető állami önállóságot, a mennyiben az most befolyást gyakorol saját külügyeire, s mint szabad ország, szövetkezve más szabad országgal, áll szemben a külfölddel. Most már van állami önállásunk, a mi 1848 előtt nem volt, most már valósággá lett az, a mi azelőtt csak *pium desiderium* vala. – Ennél fogva a jelen és jövő feladata nem az többé, mi a 48 előtti nemzedékeké volt. Sokkal nagyobb mérvű, sokkal méltóbb egy nemzethez, s mindenben megfelelő törvényeinknek. Azelőtt bel-

kormányzati autonómiánknak, mely bár folyton csorbítva, fennállt, – most hazánk országos, állami önállósága k megvédése közvetlen feladatunk.

E roppant és kedvező fordulaton kívül, változott ez irányban helyzetünk még azáltal is, hogy míg azelőtt a nemzetnek még belkormányzati autonómiája védelmére sem voltak elengedő eszközei, most hazánk országos önállásának is kielégítő garantiáival bírunk.

Nem mondom én, hogy most már tegyük zsebre kezünket, hogy örökre biztosítva vagyunk, s ezentúl elég istenre bízunk sorsunkat, – nem, mert a mely nemzet egyszer magát elhagyja, azon az istenek egész légiója sem segít. De mondom azt, hogy most már oly garantiákkal van hazánk országos önállása biztosítva, minőkkel azelőtt még belkormányzati autonómiánk sem vult; oly garantiákkal, melyeknek birtokában minden nagyobb erőmegfeszítés nélkül, fenntarthatjuk hazánk törvényes állami önállását.

Nem mondom azt, hogy e tekintetben minden veszély elenyészett. Minden hatalomnak természetében van a terjeszkedési vágy, s ha két hatalom egymás mellé rendeltetik, szükségkép előáll köztök a verseny. De mondom azt, hogy most már nemcsak jogi, erkölcsi, hanem gyakorlati eszközökkel is bírunk, melyekkel ha bánni tudunk, csak tőlünk függ-, hogy e versenyben meg ne előztessünk.

Hazánk belkormányzati autonómiája, mely azelőtt a Budán székelő idegen kormány által folyton veszélyeztetett, a parlamenti jogokkal felruházott országgyűlés és felelős kormány által biztosítva levén; most már annak biztosítása, a mi 48 előtt csak merész ábránd volt: Magyarország állami (mállásáé - közvetlen feladatunk.

S váljon a megye, mely még a belkormányzati önállásnak is oly gyarló védője volt, megfelelehet-e most állami függetlenségünk védelmének?

Egy pusztán helyi, localis institutió tölthet-e be országos hivatást?

E tekintetben feladatunk most sokkal nagyobb szabású, s

e feladatnak csak az országos, a központi alkotmányos tényezők, azaz a nép-képviselő és felelős kormány felelhetnek meg.

Ezekbe kell tehát áttenni a nemzeti hatalom súlypontját.

Míg az országos központi hatalom idegen volt, s a nemzeti hatalom a legfőbb fórumon nem érvényesíthető magát, tanácsos, szükséges volt az országos hatalmat erőinek elforgácsolása által gyöngíteni.

Most, midőn az országos hatalom a nemzet kezében van, a 48 előtti decentralisatio visszaállítása által csak azon erőt forgácsolnók el, mely Magyarország állami önállásának biztosítására szükséges.

Aki ezzel nem törődik, – az sürgetheti az ősi, vis mertiae-s vármegyét. De a ki hazánk ez életfeltételét megsemmisíteni nem akarja, az be fogja látni, miszerint a 48 előtti megye mai nap sírját ásná meg a feltámadt Magyarországnak. *)

Tekintsük most ugyan e kérdést Magyarország integritásának szempontjából.

E tekintetben is egészen más a helyzetünk most, mint 1848 előtt, – akár tekintsük a hazánk integritását fenyegető veszélynek forrását, akár a veszély nagyságát és bekövetkezhető eredményeit.

1848 előtt – azon, a világ minden államával közös eshetőségen kívül, mely idegen hódítás általi területvesztésben rejlik, – Magyarország integritása, mi alatt közjogunk nemcsak azt érti, hogy az ország egyes részei más uralkodó alá ne kerüljenek, hanem azt is, hogy a magyar korona tartományai törvényhozásilag és politikailag egy egészet képezzenek, – Magyarország integritása, mondom, úgy szólván, csakis a bécsi kormány által volt veszélyeztetve. A bécsi kormány, hogy hazánk ellentállási képességét gyöngítse, minden alkalmat felhasznál

*) L. a függelék 5. számát.

nált Magyarország politikai feldarabolására: Erdély nem kapcsol-
tatott vissza, a magyarországi részek nem egyesítettek, s diaetánk
jegyzőkönyvei csak úgy hemzsegek az ország integritásán ejtett
sérelemek felpanaszlásától. A bécsi, s mely annak alattas közege
volt, az u. n. magyar kormánynak ezen ellenséges törekvéseivel
szemben – mi volt az, mi hazánk integritását fenntartá?

E kérdésre csak részben felelhetünk positiv alakban, mert
1848-ig alig volt idő, melyben hazánk területi épsége csorbít-
atlan lett volna.

A menyiben azonban ez mégis fenntartott, ennek oka -
különösen társországainkat tekintve – abban állott, hogy ezek
szükségét érzék a Magyarországgal való kapcsolatnak. A nem-
zetiségi kérdés e század kezdetéig nem létezett, s a társország-
gok akkor, midőn minden oldalról absolut hatalommal kormány-
zott országoktól vétettek körül, midőn a velők szomszéd Török-
ország még nem mondott le végkép hódítási terveiről, s nem
volt még Európának beteg embere, a társországok szorosan Ma-
gyarországhoz csatlakoztak, mert e szövetségben leltek védel-
met a török hatalom ellen, mert e szövetség egyedül biztosít-
ott nekik – már olyan a milyen – alkotmányos életet. A
társországok népeiben élt a Magyarországgal való szövetség szük-
ségének, az érdekegységnek öntudata.

Az ország-gyűlés megtette Magyarország integritásának vé-
delmére azt, a mi gyöngeségétől kiltelt, – a kor szükségéit
felfogó nép támogatta, – de azért a veszély soha meg nem szűnt.

E veszély azonban – nagyságát és eredményeit tekintve,
– ha élt is folyvást, nem fenyegette hazánk léteit. Integ-
ritásunknak azon megsértései a kormány által, melyeket e kor
históriája feljegyzett, mindig csak azt eredményezték, hogy az
ország egyes részei az anyaországtól törvényhozási vagy politi-
kai, gyakran mindkét tekintetben elkülönítettek; de azért e ré-
szek ugyanazon alapszerződés erejénél fogva, mely Magyaror-
szág s a dynastia közti viszonyt meghatározó, megmaradtak
u g y a n a z o n u r a l k o d ó hatalma alatt, Ez uralkodó a ma-
gyar király volt; s ha nem is a magyar cancellár, hanem az

osztrák miniszter kormányozott egyes részekben, ez az osztrák miniszter is a közös uralkodó nevében igazgatott; ki bármikor, egy tollvonással jóvá tehetette az ország integritásán ejtett sérelmeket, a mint volt példa rá, hogy tette is. Magyarország azért megmaradt annak, a mi volt; s e veszély következményei mindig jóvátehetőek valának.

Magyarország integritásának tekintetében tehát 48 előtti viszonyainknak két határozó momentuma az, hogy először, a kormány veszélyeztette hazánk épségét, melyet annak lakossága védelmezett, hogy másodszor, ha ejtettek is Magyarország integritásán sérelmek, ezek mindig orvosolhatók valának.

Másként állunk ma.

Ma a kormány már megszűnt hazánk integritását fenyegetni. Azon kormányoknak, melyek az 1867-iki törvények után lépnek a monarchia ügyeinek élére, nem lehet többé szándékuk Magyarország egységét meglazítani, integritását sérteni azért, hogy a magyar nép erejét gyöngítsék. A mely percben a dualismus, még pedig alkotmányos alakban, tétetett a monarchia összes intézményeinek alapjává, mely dualismus fennmaradása egy egységes Magyarországot s egy egységes Ausztriát tételez fel, azon percben megszűnt annak lehetősége, hogy a bécsi kormány Magyarország integritását fenyegeesse. Az osztrák „Einheitsstaat” lehetlenné lett; s most már minden kísérlet, mely hazánk integritása ellen volna intézve, egy szermind az osztrák-magyar birodalom létezési alapja: a dualismus elleni támadás volna; melyet, ha megbuknék, csak foederalisnius követhetne, azon foederalisnius, mely Magyarországot úgy, mint Ausztriát, a granimatica útmutatásai szerint darabokra szakgatná.

A bécsi kormány most már nem veszélyes ellenzéki elemet, hanem erőforrást lát Magyarország egységében, – a magyar kormány, mint a nemzet többségének kormánya, eo ipso nem akarhatja hazánk integritását megrövidíteni. – azon veszély tehát, mely 48 előtt fölülről, a hatalom részéről fenyegette Magyarország integritását, teljesen elenyészett. – De támadt helyette más. és nagyobb.

S e veszély az új kor egyik leghatalmasabb politikai tényezőjében, a n e m z e t i s é g i törekvésekben rejlik.

Azon körülmények, melyek melléktartományainkat a Magyarországgal való egyesülésre utalták, nem léteznek többé.

Horvátország nem tekinti többé a velünk való egységet az alkotmányos élet egyedüli biztosítékának. Az alkotmányosság elve Európa legnagyobb részében diadalt ült, s Horvátország magában is megtarthatja benső alkotmányos életét, melynek legveszedelmesebb elleneit már a kor szelleme legyőzte.

Törökország nem fenyegeti többé Horvátország szabadságát, s így ez nem keres többé nálunk oltalmat a porta túlnyomó hatalma ellen.

Ezeken kívül, feltámadt a nemzetiségi eszme, s ez az, ami e tekintetben helyzetünkben a legradikálisabb változást okozza.

Egyrészt a délszláv, másrészt a román nemzetiségek törekednek önnállóságára hazánk déli részében. A horvátoknak úgy, mint a románoknak nagy része ugyan fenn akarja tartani a kapcsolatot Magyarországgal. De azért tagadhatatlan, hogy mindkét népben megvan a törekvés magát a magyar koronától minél függetlenebbé tenni, – hogy mindkettőt külföldi, rokon elemek támogatják e törekvésben, – s hogy e törekvésnek nagy tápot nyújt mindeniknél azon remény, hogy a török birodalomnak előbb-utóbb bekövetkező felbomlásakor, külföldi fajokonakkal egyesülten, ők vehetik közökbe az aldunai tartományokban egy új államalakulás vezér-szerepét.

Mi történnék a török uralom rombadölte után, teljesülnének-e azon remények, melyek szláv és román részről e crisishez köttetnek, jönn-e létre egy Dako-Eománia meg egy Dél-Szlávia. vagy nem? – e kérdések feszegetése nem ide tartozik.

De bármit rejtсен magában a jövő, annyi áll, hogy Magyarország integritása most, ha fenyegettetik, csak a nemzetiségek s azok külföldi szövetségesei által fenyegettetik.

Növeli e veszély nagyságát még azon körülmény, hogy hazánk ettmografiai határokkal nem bírván, ha egyszer a keleti kérdés azon stádiumba jutott, melyben az európai dél-kelet ed-

digi állapotait fenekestől felforgatja, a forradalom könnyen túlélheti a szorosán vett Magyarország határait; s ekkor a nemzetiségi eszme nevében délen a románok, szerbek és horvátok, éjszakon a tótok és ruthének fognak egy-egy részt követelni magoknak Magyarországból.

Hozzájárul ehhez az, hogy ily módon szenvedett veszteségeink nem volnának többé oly könnyen helyreüthetők. Azelőtt a fejedelmi hatalom okozta e veszteségeket, s ugyan az jóvá is tehette. Most népek okoznák, és mert okoznák saját érdekekben, nem mondanának le vívmányaikról; sőt támaszra lelnének még azon hatalmakban, melyek önállósági törekvéseiket istápolták; s e hatalmak a maguk érdekében is meggátolnák az elveszett részek visszacsatolását, mert ily forradalom esetében semmi esetre sem a magyar király, sem az osztrák császár nem volna az, ki e népeknek élőkre állana.

Hazánk integritásának szempontjából tehát jelenlegi helyzetünknek – egyenes ellentétben a múlttal – jellemző vonása az, hogy most már nem a kormány, hanem a hazánkban lakó nemzetiségek fenyegetik a magyar korona integritását, s hogy míg 48 előtt a kormány által ejtett sérelmek orvosolhatók valának, most azon veszteségek, melyeket hazánk területi épsége a centrifugális nemzetiségi törekvések által szenvedne, alig volnának helyreüthetők.

A veszély tehát, melynek Magyarország integritása jelenben és jövőben kitéve van, sokkal nagyobb, mint az, mely azt 48 előtt fenyegette.

Feladatunk tehát: hazánkat e veszélyek ellen biztosítani.

S váljon azon veszély ellen, mely a decentralisatio centrifugális irányában fenyegeti az országot, lelhetünk-e biztosítékot az 1848 előtti megyében, mely a decentralisatio elvét az erők elforgácsolásának mezején majdnem a végletekig vitte?

Midőn arról van szó, hogy a koronától elszakadni vágyó, kifelé gravitáló elemek összetartassanak, használhatjuk-e erre a régi, az ősi megyét, melynek főtendentiája volt: a részek önállóságát növelni az egésznek rovására?

Ha Magyarország egységét akarjuk biztosítani, visszaállíthatjuk-e az ősi megyét, mely megannyi statust in statu alkotva, ma a legjobb eszköz volna hazánk decompositiójára?

Azon buzgalom, melyet a nemzetiségi túlzók az ősi megyerendszer védelmében kifejtének, már maga is megfelel e kérdésre.

Hazánk integritása országos ügy, melynek biztosítására helyi hatóságok nem képesek; Magyarország egységének fenntartása oly feladat, melynek csak az ország egységének képviselői: a parlament és felelős kormány képesek megfelelni; de csak úgy, ha megadatik nekik azon hatalom, mely a cél elérésére szükséges.

Íme a második ok tehát, mely parancsolólag követeli a centralisátio bizonyos mértékét.

Hátra van még a centralisátio vagy decentralisátio kérdését egyrészt a valódi alkotmányosság, másrészt a szabadelvű haladás érdekeinek szempontjából vizsgálat alá venni.

Ha elismerjük – amit az államtudományok teoriája úgy, mint a gyakorlati élet megdönthetetlenül bizonyít, – miszerint minden alkotmányosságnak alapelve az, hogy az államhatalomnak egy tényezője se bírjon korlátlan hatalommal sem az actio, sem a negátio terén, akkor 48 előtti politikai intézményeink nem feleltek meg az alkotmány fogalmának.

Nem azért, mert a nemzet ugyan beleszólt a törvényhozádba, a megyék által befolyással bírt a közigazgatásra, de azért a korona, még törvényeink értelmében is, nem egyirányban korlátlan hatalommal bírt. Csak kettőt hozok fel például.

Az ország jövedelmeinek alig több mint V_5 -odrésze volt az, mi az országgyűlés általi megszavaztatástól függött; s még ezen ötödész hovatfordításáról sem adott a kormány számot soha.

A koronának joga volt a szentesítést megtagadni bármely törvényjavaslatától az országgyűlésnek, s e jogát – a törvé-

nyek értelmében is – gyakorolhatta in infinitum; amint nem egy példát mutat fel a történelem, hogy törvényjavaslatok, melyeket az ország túlnyomó többsége támogatott, évtizedekig hurcoltattak, s végre sohasem nyertek szentesítést.

A korona, vagyis közvetlenül a kormány, tehát az ország jövedelmeinek $\frac{4}{5}$ részével korlátlanul, minden számadás vagy kimutatás kötelezettsége nélkül, intézkedett.

Törvénynyé csak az vált, amit a kormány, amit azon kormány akart, melynek megbuktatására a nemzet nem bírt alkotmányos eszközökkel.

Ez állapot oka abban rejlett, hogy a magyar országgyűlés, nem bírván parlamenti jogokkal, tehetetlen volt a hatalom ellenében.

Ily körülmények közt, s e körülmények három századon át nagyjában változatlanul maradtak, beállt a szükség, s az ennek felismeréséből eredt törekvés: más eszközöket teremteni a kormány önkénye ellen.

A 48 előtti nemzedékek feladata tehát folytonos küzdelem volt a teljes absolutizmusra törekvő kormány ellen, s minthogy a hatalom, a tényleges erő ennek kezében volt: a nemzetnek ipso az akadályozás, a negatív rendszerében kellett menedéket keresnie.

Ott volt a megye. Ez ugyan az alkotmányt nem hogy visszazerezni, de még állandóan megvédeni sem volt képes; de azáltal, hogy ötvenegynéhány tűzhelyet nyújtott a nemzeti oppositiónak, könnyíté a védelmet, s elforgácsoló és kifárasztá a kormány támadásait.

48 előtti alkotmányos viszonyainknak ezek szerint két főjellemvonásuk az volt: hogy a központi kormány több irányban absolut hatalommal bírt, melynek ellenében az országgyűlés tehetetlen volt, hogy ennek folytán a nemzet kénytelen volt az országgyűlésen kívül másutt keresni magának oltalmat, s a megye sáncai közé vonulni, hogy positiót nyerjen a passiv ellentállásra.

Egészen másképp állunk mai nap e tekintetben is.

Forradalmunk nagy vívmánya, modern alkotmányunk, azon elven alapul, hogy az állam-tényezők egyike sem bírhat korlátlan hatalommal sem pozitív, sem negatív irányban.

A koronának semmi ügyben, semmi irányban nincs többé abszolút hatalma.

Csak két példát említek.

A kormány egy garast sem vehet be az országból semmiféle jogcímen, míg azt az országgyűlés meg nem szavazta; s ezenkívül minden bevett garasról utólag is felelősség terhe mellett számolni tartozik a parlamentnek.

A koronának ugyan joga van a szentesítést bármely törvényjavaslattól megtagadni, s e jog nyíltan sehol sem korlátoztatik. De miután a nemzet alkotmányos eszközökkel bír az oly kormány megbuktatására, mely az országgyűlési többséggel elmentébe-jön, a gyakorlati életben a nemzetnek módjában áll saját akaratát a kormány akaratává tenni, miáltal a királyi veto jogának korlátlansága tényleg illusoriussá vált.

S e nagy vívmányokat annak köszönhetjük, hogy most már teljes parlamenti jogokkal felruházott országgyűlésünk, s ennek felelős parlamentáris ministeriumunk van.

Miután tehát alkotmányosságunk a 48 előttihez képest ily nagy fokára hágott a tökélynek, váljon e mostani alkotmányosságunk fentartása, vagy az 1848 előtti tökéletlen alkotmányos helyzetbe való visszalépés-e feladatunk, mely elkerülhetlen bekövetkeznék, ha ama 48 előtti siralmas helyzetnek egyik főtézőjét visszaállítanók?

A parlamentáris kormány által a hatalom a nemzet kezébe jutott, Lehet-e feladatunk most a megye restitúciója által, mely a múltban csakis a hatalom gyengítésére, csakis a kormány actiójának nehezítésére volt használható, azon hatalmat gyengíteni, melyet magunk gyakorlunk, azon tevékenység elébe akadályokat gördíteni, mely tevékenység tényezői magunk vagyunk?

Mostani alkotmányos életünknek, – kirívó ellentétben a 48 előttivel – főjellemvonása az, hogy az állami hatalom egy tényezőjének sincs többé korlátlan hatalma, hogy most már nem-

csak törvényeink passiv védelmére, hanem az alkotmányos actióra is van. még pedig az ország egyesített erejéből álló, országos eszközünk: a képviselőház.

S miután e két – 48 előtti és utáni – alkotmányos rendszer egymás mellett meg nem állhat, miután a 48 előtti alkotmányos élet egyik főtenyezőjének a 48 utáni alkotmányba való beillesztése csak ezen új, amannál jobb alkotmányt tenné lehetlenné, el kell végleg és határozottan vetnünk az ősi megye visszaállításának eszméjét. A parlamentáris jogokkal felruházott országgyűlés és a felelős parlamentáris kormány a centralisátiónak oly mértékét előfeltételezik, mely a 48 előtti megyével incompatibilis.

Még inkább kitűnik az ősi megye tarthatlansága, ha a szabadelvű, democraticus haladás érdekeit vesszük tekintetbe. E részben 48 előtt sajátságos ferde helyzetben voltunk.

Azon körülmény, miszerint az absolutismusra törekvő bécsi kormány, hogy a magyar, minden ízben aristocraticus alkotmányt megdönthesse, nem egyszer a haladás terére lépett, hogy szabadelvű eszmék, democraticus intézmények által rést üssön az alkotmányon, s gyengítse a nemesi elemet, mely ez alkotmány szabványainál fogva kizárólag állt szemben a kormány hatalmi törekvéseivel: azt okozta, hogy az ország (mállásának, az alkotmány fenntartásának érdekei, mint a história bizonyítja, nem egyszer ellentétbe jöttek a szabadelvű haladás követelményeivel. A nemzet elzárta keblét az új kor eszméi elől. mert ez eszmék ellentétben álltak alkotmányával.

Ez állapot csak a jelen század kezdetén változott némileg, midőn a Metternich kormány, látván II. József példájából, hogy szabadelvű, democraticus kormánypolitika erőszak nélkül a magyar alkotmányt el nem törölheti, új programot készített magának Magyarországra nézve, mely abban állt: meggátolni a magyar alkotmány minden szabadelvű reformálását, hogy így az elavult elveken alapuló, a kor eszméivel ellentétben álló intézmények maguktól összeroskadjanak.

Csak egyet feledett ki a kormány számításából, azt, hogy a nemzet átlátva e törekvés célját, képes lesz a kormány minden erőlködése dacára is oly reformokat hozni be alkotmányába, melyek ezt a kor szükségleteivel összhangzóvá tegyék, ami 1848-ban sikerült is.

Az 1848-at közvetlenül megelőző két évtizedet kivéve azonban, a haladási eszmék szempontjából vizsgálva politikai viszonyainkat, nem kerülheti el figyelmünket azon jelenség, miszerint a p r a g m a t i c a s a n c t i ó ó t a n e m z e t e g é s z p o l i t i k a i i r á n y a, kivéve az 1791-ki lelkesülés rövid perceit, ellentétben állt a demokratikus haladás eszméivel.

Ez irány jó részben a kormány hibájából eredt, mert az ennek absolut törekvései elleni visszahatásra támaszkodott. De azért ezen irány tagadhatlanul létezett.

Es ezen ó-conservatív, csökönyös, a múlthoz tapadó, az ősi intézményeken csüggő politikai irány leginkább a vármegye emlőin táplálkozott. A megye egész politikai szelleme ez irány szolgálatában állt. E conservatismus célja nem volt más, mint a létezőnek fenntartása; és a megyerendszer, amennyiben hatékonyan léphetett fel, ezt csakis a conservatió, a negatív mezején tehetette. Theoriában ugyan az utasítások által, melyekkel az országgyűlésre befolyt, actív irányban is szerepelhetett volna: de miután az utasítások az országgyűlésen nem tartattak meg mindig, miután az országgyűlés a kormánynyal szemben tehetlen volt, s miután végre magokban a megyékben is az aristokratikus, conservatív nemesi elem monopolizálta a hatalmat: a megye az actio, a haladás mezején nem tett számbavehető tényezőt. Az akadályozásban, a negatívóban, a passiv ellentállásban rejlett minden ereje.

A megyerendszer ezen jelleméről még sokat lehetne mondani, de ide csak annak constatalása tartozik, miszerint 48 előtt, a sérelmi politika korában a nemzet nem a szabadelvű haladást, hanem a létezőnek fenntartását a kormány felforgatási törekvéseivel szemben, tekinté főfeladatának, – s hogy a megye,

mely sajátságos jellemét épen e százados sérelmi politika által nyerte s mely mindenben az alkotmányküzdelem szükségéhez idomult, csakis a conservátionak, a negátionak, a passiv ellenállásnak volt eszköze.

Hogy azóta 1848 és 1867 által viszonyaink e tekintetben is gyökeresen megváltoztak, hogy ma már nem a kormány elleni oppositio, nem a negatív politikájának folytatása főfeladatunk, hanem, hogy a szabadelvű haladás, az actio terére kell lépnünk, ezt még oly conservatív, a megyét oly nagyra tartó politikusok is elismerik, mint Tisza Kálmán úr.

De ha ez így van, ha feladatunk a cselekvés, lehet-e, szabad-e ismét túlnyomó súlyt adni alkotmányunkban a megyének, mely csak a tétlenség, a negatív eszköz?

Ha változott feladatunk, melyek betöltenünk kell, használhatjuk-e azon eszközöket, melyek csakis egy, a mostanival homlokegyenest ellenkező feladat betöltésére voltak felhasználhatók?

Azelőtt egy aristocraticus alkotmányt igyekezett a nemzet egyrészt a kormány absolut törekvései, másrészt a kor szabadelvű iránya ellenében conserválni, és erre az aristocraticus jellegű, conservatív természetű megye eszközül szolgálhatott.

Most egy szabadelvű, democraticus alkotmányt, mely még csak főalpvonalaiban van megvalósítva, kell szabadelvű szellemenben kiépítenünk, most tennünk kell és haladnunk, erőinket nem elforgácsolni, hanem egyesíteni, most a democraticus irányt kell uralkodóvá tennünk; s erre a megye, mely tenni nem, csak akadályozni képes, mely az erőket nem öszpontosítani s fokozni, csak megzsibbasztani bírja, melyben az aristocraticus szellem uralkodik, erre a megye nem használható.

A megye, bármily democraticus választó törvény alapján alakíttassék bizottmánya, ezentúl is az aristocraticus irányt fogja képviselni, szemben a képviselőház democraticusabb irányával.

S ha áll, amint a jelen számtalan példái is bizonyítják, hogy a democratiát hazánkban nem a municipiumok, hanem a képviselőház és felelős kormány képviselik; s ha áll az, hogy

feladatunk a democraticus irányt ápolni, nevelni, nemcsak azért, mert az 1848-iki alkotmányunk alapelve, hanem azért is, mert az korunkban az egyetlen szilárd alap, melyen bármely nép szabadsága nyugthatik: – szabad-e akkor ez alkotmány democraticus szellemét az aristokratikus tradíciók lomtárának, az ősi megyének visszaállítása által megbénítani? szabad-e akkor e megyék restitúciója által a parliament és felelős kormány szükséges jogkörét csorbítani?

A demokrácia főelve, hogy a törvényben nyilatkozó, s a képviselőház többsége által kifejezett közakarát uralkodják. S ha ez áll, lehet-e jogot adnunk a részeknek, túltenniök magokat e közakarát parancsain?

Csak egyszerű józan ész, s e mellett a valódi szabadelvű, demokratikus eszmék megértése kell hozzá, hogy valaki belássa, miszerint most, 48 után, ha anyagi ügy, mint szellemi téren haladni, ha a democratia nagy eszméit hazánkban megvalósítani akarjuk: az államhatalom azon tényezőinek kezébe kell adnunk a főhatalmat, melyek a demokratikus haladás irányát par excellence képviselik, s ezek nem a megye, hanem a képviselőház és felelős minisztérium.

Megkísértem ezekben fővonásaiban kópét adni mostani, minden tekintetben megváltozott politikai helyzetünknek. Megkísértem az ezen helyzetből eredő feladatokat, melyek betöltésének előfeltételeivel kell intézményeinket összhangzatba hoznunk, kijelölni.

Négyes irányban állnak előttünk e feladatok; s mindezen fontos érdekeink parancsolólag követelik, hogy a 48 előtti decentralisáció a központosítás bizonyos mértékével helyettesíttesék.

Az 1848-ki törvények kimondták Magyarország önállóságát, s az ezen év szellemében keletkezett 1867-iki törvények ezen önállást biztosíták, de egyszersmind szövetségre léptették Magyarországot Ausztriával.

Nem lehet szándékunk e függetlenséget, vagy annak biztosítékait csorbítani, s azért politikánknek – nézetem szerint - első pontja szükségkép az: hogy azon tényezők, melyek Magyar-

országot a közös monarchiában Ausztriával szemben képviselik, elegendő hatalommal ruháztassanak fel hazánk (mállásának sikeres fenntartására).

Az 1848-ki eszmék szellemében mellőzhetlen feladatunk volt az elmúlt országgyűlésen, a Magyarországot laké nemzeti-ségeknak igényeit, a politikai lehetőség határain belől kielégíteni; mi már magában is hazánk egységének és integritásának fenntartását könnyíteni semmikép nem fogja.

Nem lehet szándékunk ama köteléket, mely az ország egyes részeit összetartva, annak integritását biztosítja, meglazítani; s azért, ha azt akarjuk, hogy Magyarország ezentúl is mostani területében, ezentúl is Magyarországnak megmaradjon, kell, hogy azon tényezők, melyek a magyar korona integritását, s az országot, mint egészet képviselik, ez integritás megvédésére a szükséges hatalommal felruháztassanak.

Az 1848-ki törvények felelős, parlamentáris kormányformát adtak az országnak; adtak egyénileg felelős minisztereket és népképviselőten alapuló törvényhozást.

Kern lehet szándékunk a parlamentáris kormány formát lehetlenné tenni, nem akarhatjuk a népképviseltetés és felelős kormányzás elveit más intézmények által kijátszani, s azért kell hogy belügyeink rendezésével, azon tényezők kezébe, melyek a parlamentáris alkotmány formát egyedül valósíthatják meg, a hatalom azon mértéke adassék, mely nélkül e hivatásuknak meg nem felelhetnek.

Az 1848-iki törvények hazánk azelőtti, minden ízökben aristocraticus intézményei helyébe oly alkotmányt teremtettek, melynek alapelve – nem mindenben megvalósítva még, de általában kimondva: a jogegyenlőség, s mely ezen alapszik, a democratia.

Nem lehet szándékunk e törvények democraticus irányát lehetlenné tenni azért, hogy más törvények által az antiliberalis, antidemocraticus elemeknek adjunk döntő befolyást politikai életünkben, s azért kell hogy a legfőbb hatalom az országban azon tényezők kezébe adassék, melyek democraticus

elvek alapján keletkezve, egyedül képviselik a nép-souverainitás eszméjét.

S váljon melyek azon tényezők, melyek Ausztriával szemben hazánk törvényes önállásának, s a belföldi centrifugális törekvések ellenében, Magyarország egysége és integritásának érdekeit képviselik?

Melyek azon tényezők alkotmányunkban, melyek a felelőség elvének megvalósítására, s az ország felelős kormányzására hivatvák? Melyek azon intézményeink, melyek egyenesen a népből eredve, a democraticus irányt, a népsouverainitás fogalmát megvalósítják?

A képviselőház és a felelős minisztérium.

S mert ez így van, minden téren, minden ügyben e kétőnek kell kezébe adni a legfőbb hatalmat. Hazánk önállóságát és integritását, az alkotmányos kormányzást s a szabadelvű haladást csak úgy biztosíthatjuk, ha mindenben legfelsőbb fórumnak a nép képviselőit, s az ezeknek többségére támaszkodó felelős kormányt ismerjük el.

Legfelsőbb fórumnak, mondom, mely a főhatalmat kezeli minden irányban, de e hatalom az alkotmányosság alapfogalmai szerint, korlátlan természetesen nem lehet.

Korlátai a fennálló törvény, – a nép három évenként gyakorolt választási joga – és a helyi önkormányzat.

E helyi önkormányzatnak az országos önkormányzatot, vagyis a parlamentáris kormány-formát lehetetlenné tennie nem szabad, de az országos selfgovernment határain belül ki kell terjednie az egyes városok, megyék és kerületek helyi ügyeire.

Nem így álltak a dolgok 1848 előtt.

Az országgyűlés, felelős, parlamentáris kormány hiányában, nem volt elég erős hazánk önállását megoltalmazni, s ha akkori szervezetében állana fenn most is, alig bírná Magyarország integritását fenntartani. Az országgyűlés nem képviselte a népet, nem volt a liberális haladás főttönnyezője, nem volt a nép-souverainitás kifejezése.

A kormány idegen kézben, az országos alkotmányos tényező

– a diaeta – tehetetlen lévén, azon feladat, mely most a parlamenté és a minisztériumé, elforgácsolva jutott az egyes municipiumok kezébe, melyek, hogy azt sikeresen betölteni képesek nem voltak, történelmünk minden lapja beszéli.

Az 1848 sok tekintetben szakított a múlttal: s hacsak a 48 előtti sanyarú állapotokat visszaidézni nem akarjuk, nem lehet feladatunk ismét ama szerencsétlen múlt ingatag alapjára állani.

1848-ig úgy állt a Duna-mentén a magyar alkotmány, mint egy középkori, romba dőlt lovagvár, melyben csak a sötétség madara rak fészket magának. Az 1848-diki év rasirozta ez ócska rom falait.

Lehet-e szándékunk azt a maga éktelenségében ismét visszaállítani?

Az 1848. év új elveket, új eszméket mondott ki, új életet teremtett. A civilisáció színvonalára emelte hazánkat; és erről visszalépni most, annyi volna, mint saját életképességünket megtagadni.

1848-ban beláttuk, hogy történelmi jogunk avult falai közt, melyek minden pillanatban összeomlással fenyegetnek, meg nem élhetünk. Leromboltuk tehát e falakat; az avult romok helyébe új, világos, kényelmes palotát építettünk.

Lehet-e ezt a régi lovagvár mintájára berendeznünk?

Azelőtt másnak, idegennek, ellenségnek kezében voltak a vár kulcsai; jó volt tehát mellékfolyosókkal, tekervényes, hosszadalmas csigalépcsőkkel, csaptatókkal és sülyesztőkkel rakni meg a vár belsejét. Most magunk vagyunk urai a háznak, most már a kényelmetlen középkori építésmód helyett, az újkor vidám és kényelmes modorát kell választanunk.

A középkor? – Igen, a középkor az, mely „ösi” megye-rendszerünkben nyilatkozik.

Megyénk a középkor feudális viszonyai közt keletkezett; s állandó alakot öltött akkor, midőn a középkori particularismus az újabb kor absolutismusával állt küzdelemben. A küzdelemben egyik fél sem aratott teljes diadalt, s a küzdelem tárgya, a megye – az önkormányzatnak hajdan egyetlen alakja – a

küzdelem eredményéhez, inkább eredménytelenségéhez alkalmazódott: nem volt elég erős gát az absolutizmus ellen, de elég erős volt a particularizmus, a középkori egyenlőtlenségek fenntartására.

Tagadhatlan, hogy elvontan véve, a szabadság előfeltétele a decentralizáció.

De, ha felvesszük, hogy Magyarországon a középkor - mely csak 1848-ban ért véget - oly mélyen meggyökerezteté az egyenlőtlenségeket, s mely ezeken alapul, az aristocraticus szellemet, ha felvesszük, hogy feladatunk nemcsak belső szabadságunkat, hanem kifelé való önállásunkat és Magyarország integritását is megvédeni, kétségtelenül azon következtetésre jutunk, hogy az 1848 előtti decentralizációval, a mai megváltozott viszonyok közt, a nemzet mostani és jövő nagy feladataival szemben, ennek az országnak sem önállását, sem integritását, sem szabadságát többé nem biztosíthatjuk.

A centralizáció ösvényére kell tehát lépünk.

A központosítás szó alatt azonban nem értem azon centralizációt, mely Bach és Schmerling alatt Ausztriát a végveszély szélére juttatá, nem értem azon összpontosítást, mely Franciaországban az abszolút királyság és a forradalom, a császárság és a restaurált királyság alatt egyiránt elfojtott, és elfojt ma is minden szabadságot; nem érteni azon centralizációt, mely a vidék minden erejét a központtal absorbeáltatván, amazt élettelen tespedésre kárhoztatja.

A centralizáció rendszere - mint általában minden élére állított politikai rendszer - így túlhajtva, csak szolgásgot és nyomort von maga után.

De a decentralizáció rendszere is, ha azt mai megváltozott körülményeink közt a 47. értelmében akarnók megvalósítani, más utakon bár. de ugyanazon célhoz vezetne.

Feladatunk tehát: a megerendezés kérdésében e két véglet közt a közeputat feltalálni.

Ez ugyan oly általános elv, melyet a legkülönfélébb nézetek is elfogadhatnak kiindulási pontúi, de azért szükségesnek

látám hangsúlyozni, mert ez alaptételből folynak, nézetem szerint azon elvek, melyeknek világos felismerése és keresztülvitele nélkül e kérdést a kor szellemének és politikai viszonyainak megfelelőleg megoldani lehetetlen.

Alább a kérdés egyes részleteinek tárgyalásánál, lesz alkalmam ez elveket rendben fejtegetni, itt csak azon fő irányeszmét kívánom kijelölni, mely nélkül a parlamentáris kormányzatot az önkormányzattal sikeresen megegyeztetni nem lehet, s mely abban áll:

Hogy a közigazgatási decentralisációnak karöltve kell járnia a törvényhozási centralisációval.

Mi alatt azt értem, hogy a helyi önkormányzat democratic^ alapokon fenntartassák, de minden parlamentáris jogok, s ezek közé tartozik az ellenállási jog is, legkülönfélébb nyilatkozási formáiban, a központi alkotmányos tényezőnek, vagyis a parlamentnek, kizáró hatáskörébe tartozzék.

Vagy, rövidebben szólva: a megye legyen helyhatóság, de ne többé törvényhatóság. *)

*) E fejezet megjelent a „Pesti Napló” 1868-iki 196-199. és 202-dik számaiban. A belőle eredt polémiát l. a „Függetlenség”-ben 13.-16. számok alatt.

II.

VOLT-E A MEGYE 48 ELŐTT AZ ALKOTMÁNY ÉS SZABADSÁG VÉDBÁSTYÁJA?

Megyei politikusainknak van egy jellemző vonásuk, melyről őket első pillantásra fel lehet ismerni.

Hallottam már a megyét országgyűlési ügy mint megyei diktiókban védelmeztetni, olvastam a megyerendszer mellett komoly s egyebekben szabadelvű férfiak munkáit ügy, mint a P. Hírnök rhodomontádjait, – de minden ily plaidoyerban a felhozott argumentumok közül egyet sem hallottam annyiszor ismételtetni, egynek sem láttam oly nagy fontosságot tulajdonítani, mint a – k e g y e l e t -nek.

A legnagyobb, legfontosabb ok a nemes vármegyék mellett az aristokratikus magyar faj nem irigylendő specialitása: pietás a múlt iránt.

Jónak láttam ezt előrebecsátani, hogy, ha netalán a kegyeletnek ily embere venné e könyvet kezébe, mindjárt megtudhassa, hogy e lapokat boszankodás nélkül nem olvashatja végig.

Vesse félre, és a kegyelet embereinek szokásaként, mondja ki reájok olvasatlanul a pereatot.

Bátran megteheti, mert e könyvben egy sort sem fog találni, melyet a történelmi pietás sugallt.

Ha valakinek kedve van a magánéletben a kegyeletet emelni életbölcseiségének vezérelvévé, – ám tegye; senkinek semmi beleszólása. De politikai kérdések vitatásába behozni, s ami több, argumentum gyanánt használni a pietást, ez elsőrangú politi-

kai hiba. Ez vezet azon süppedékes mocsárba, melyet érzéspolitikának nevezünk.

A kegyelet, – a politikai életben – nem más, mint elfogultság, előítélet.

Előítéleteknek hódolni pedig k i s k o r ú s á g.

A pietás hazánk múltja, históriája iránt bennem is meg volt mindaddig, míg nem – ismerem. S ez természetes. Amíg a magyar történelemből nem tudunk mást, mint annak divatos schlagwortjait, melyeket az ismeretlenség homályos nymbusa vesz körül, – addig ellehetünk pietásunkkal. Amíg csak azt tudjuk, hogy – „hazánk 300 éven át küzdött alkotmányáért” – hogy Bocskay s a Rákóczyak alatt fegyvert fogott érte, – hogy „a megye az alkotmány vódbástyája” stb., addig önkénytelen pietással hajlunk meg a história s annak tényezői előtt.

De ha e múltat közelebről tekintjük, ha megismerkedünk az események részleteivel, ha a csattanós jelszavak valódi értelmét s jelentését feltaláljuk, – oly kicsinyessé lesz előttünk e múlt, oly morális törpeségbe sülyednek az eddig honfikegyelettel megbámult nagyságok!

Nem szeretem én a múltat feszegetni, s midőn nyikorgó, porlepte kapuit feltárva egyért-másért bele kell mennem az igazságot keresni, s bele kell mennem mélyebben, mint sokan teszik, kik csak a história kirakat-szekrényében ragyogó fényes csecsebecsékig szeretnek hatolni, míg a benne mélyen elásott igazságot felkeresni feleslegesnek tartják, – olyanformán érzem magamat, mint valami régi, lovagok koporsóival telt sírboltban, mely, amint mondani szokták, „dicső tetteket takar”, de melynek penészszagától okvetlen elájulnánk, ha ama számtalan igazságtalanság és gatzett tudata, mely a „dicsőség” álneve alatt lézeng az utókor emlékében, fenn nem tartaná bennünk a józanság azon keserves nemét, melyet borzadálynak nevezünk.

Valóban, a múlt tanulmányozása a legalkalmasabb eszköz a politikai kiábrándulásra.

Mily szépen hangzik például az, hogy „egy nemzet három száz éven át küzd szabadságáért!”

Már maga e gondolat is fellelkesít.

De, ha a részletekbe hatolva, meglátjuk kedves őseinket, kik rakásra hozták a „lehetetlen” törvénycikkeket, és pedáns megelégedéssel ünnepeltek minden theoretikus diadalt, mely a valóságban csak veszteség volt, – ha eltekintjük szeretetreméltó apáinkat, kik ajkukra vették az idegen szót, tarkójukra bigyesztették az idegen copfot, jóllaktak az udvari címer-kamrában, kezét csókoltak a kegyes uralkodónak, s a híres pozsonyi gyűlésen oly színpadi éclat-val scenirozták a „Moriamur”-t, hogy bármely modern drámagyártónak dicsőségére válnék, – nem, hogy az ország önállását megmentsék, mely nem létezett, hanem hogy p r i v i l é g i u m a i k számára életet nyerjenek a hatalomtól, hogy törvénybe igtathassák, miszerint a nemesi előjogok örökre fenntartandók, – ha „dicső múltunk” coulissai közé tekintve, ott a kisszerúséget, a szűkkeblűséget látjuk az aristokratikus előítéletek trónján korlátlanul uralkodni, – valóban el kell oszlaniok hazafiúi ábrándjainknak, le kell vetkeznünk a pietást, s önkénytelen öröm fog el, hogy nem e múltnak gyermekei vagyunk.

S az egyetlen kellemes érzés, melyet a históriából meríthetünk, csak is azon tudat, hogy ami ott meg van írva, az már elmúlt, visszahozhatlanul, örökre.

Nem is fessegetném én e múltat, szívesen hagynám táblabíró őseinket nyugodni a feledés nekik való ölében, ha nem épen e múlt volna az, melyre megyei politikusaink közt divattá vált hivatkozni.

A megye a szabadság, az „alkotmány védbástyája volt!” Így hangzik a phrázis Kárpátoktól az Adriáig; és boldog boldogtalan utánna zengi különféle variációkban, hogy tehát a megye most is az alkotmány védbástyája, – hogy más védbástyája az alkotmánynak nem is lehet stb.

Felszámíthatlan hatással bírnak a „nagy. szavak” a gondolkozni nem szokott közönségre; s miután szeretett hazánk bővében van az oly politikusoknak, kik az önálló gondolkozást rangjokkal meg nem férőnek, s a „dicső” őseikről rajok szállt

jelszavak feletti kételkedést a» hazaszeretettel meg nem egyezőnek tartják. – az ily „schlagwortok” termékeny földre találnak Magyarorszáiban.

Miért s miként? – ezt természetesen sokan nem tudják; de azon gyarlóság, melynél fogva az ember legmakacsabbul az oly állításokat szokta védelmezni, melyeket maga sem nem ért, sem bebizonyítani nem bír, – e gyarlóság még nagyobb erőt kölcsönöz az ily felkapott jelszavaknak; – melyek előtt aztán kalapot nem emelni legalább is szende hazaárulás.

Nagy víz ez urak malmára a 48-ki törvények azon szakasza, mely, hogy ama válságos időben e nagyon elterjedt, spécifiais nemzeti előítéletet ne sértse, szinte felvette magába egy közbeszúrt mondat alakjában, hogy a megye az alkotmány véd-bástyája volt.

Az 1848-ki törvényeknek ez opportimus tapintatlanság már most azt okozta, hogy lelkökkal csupán a múltban élő conservatív politikusaink a megye védelmében még a szabadelvű 48-ki törvényekre is hivatkozhatnak; – és meg is teszik, az 1848-ki törvényekből deriválva oly dolgokat, mik egyenes el-lentétben állnak ama törvények szellemével.

Háládatlan munka lehet az ily népszerű előítéletnek fel-mondani az engedelmességet épen akkor, midőn az ily előítélet törvényhozói praetensiókkal lép a sorompók közé, – de a kér-dés fontossága, melynek helyes megoldása ezen előítélettel oly szoros összefüggésben áll, megérdemli, hogy szemébe nézzünk ez állításnak, s egy kissé utánna lapozzunk a históriában.

Lássuk hát a régi megyét. Mik voltak jogai, mi hatás-köre? s mit volt képes tenni az alkotmány és szabadság vé-delmében?

A vármegyei intézmény, eredetileg, mint demokratikus alapon szervezett honvédelmi institutió a királyság támasza, a nyugateurópai feudalismus alakító befolyása alatt, mely a ne-messég aristokratikus rendszerét Magyarorszáiban is kizáró ura-

lomra emelte, a vegyes házbóli királyok alatt nyerte azon alapot, melyen tovább fejlődve 1848-ig fennállt. Már a 1.6. század kezdetén, a megye, melyet pusztán a nemesség alkotott, egyrészt közigazgatási, másrészt tágabb értelemben politikai institutió volt, amennyiben befolyást gyakorolt a törvényhozásra is.

A 16. és 17. század zavarai, midőn a nemzet egyrészt a törökkel, másrészt az uralkodó házzal, s mert mindkettőnek nagy pártja volt az országban, önmagával folytonos harcban állt, – nagyban elősegíték a megyei önállóság fejlődését; s mire a szatmári béke megkötésével helyreállt a benső béke, Magyarország, mondhatnók, egy ötvennél több státusból álló állam-confoederáció volt,

Nem volt törvény, mely a megye jogait s hatáskörét meghatározta volna. Az országgyűlés egyszer törvénybe akarta foglalni a megyék ellenállási jogát, de a korona nem engedé. Eként a megye a kor szükségeinek s küzdelmeinek hatása alatt fejlődve, a szokásjog alapján állott. Azon folytonos küzdelem, mely a szatmári béke után a zöld asztalnál folyt a kormány s a nemzet közt, fejté ki a megyét a már említett középkori alapokon azon sajátságos institutióvá, mely nem volt ugyan minden haszon nélkül a múltban, de melynek értelme, politikai jelentősége ama múlt speciális körülményeivel együtt ma már teljesen elenyészett,

A vármegye fogalma tulajdonképen a megyei gyűlésben nyert kifejezést, melyben az „Universitas praelatorum, baronum, magnatum et nobilium” hangzatos címe alatt részvételre valónak jogosítva mindazok, kikről egy darab pergamen bizonyítá, hogy több emberek a nemtelen tömegnél.

E tisztán s kizárólag nemesi elemekből alakult gyűlés, melyben fejenként minden nemes részt vehetett, képezte a megyei „testületet” s gyakorlá a vármegye jogait,

A megyének ezen, az idők folyamán át kifejlődött jogai részint szoros értelemben vett törvényhozói, részint közigazgatási s igazságszolgáltatási, részint tágabb

értelemben vett törvényhozói, a mai kor nyelvén parlamentáris jog-ok voltak.

Törvényhozói jogát gyakorolta a megye azáltal, hogy követeket küldött, mint megyei testület az alsó táblára, hogy azokat utasította, s tetszése szerint visszahívhatta.

Közigazgatási, vagyis önkormányzati jogánál fogva maga választotta közigazgatási tisztviselőit; hozott az országos törvények határain belül statútumoknak nevezett közigazgatási rendszabályokat, s házi adót vetett ki szükségletei fedezésére.

Igazságszolgáltatási joga a megyének bírának választásában nyilvánult.

Parlamentáris jogai a megyének voltak az ellenőrzési jog úgy saját tisztviselői, mint a kormány felett; mely utóbbi maga után vonta a megye azon jogát, melynél fogva a kormány rendeletei egyenesen a megyei testülethez intézettek, s annak tisztviselői által csak a megyei gyűlés parancsára hajtottak végre, – melynél fogva a megye többször egymásután is félretehetette a kormány rendeletét, s felírva ellene, megtagadhatta annak végrehajtását, – melynél fogva végre a megye megtagadhatta a kormánytól az adók beszedését s az újoncok beszolgáltatását.

E jogok a valódi állami souverainitás legfontosabb attribútumai, s önkénytelenül azt kellene hinnünk, hogy ily törvényhozási, közigazgatási, igazságszolgáltatási és parlamentáris jogokkal felruházott 52 kis státus bármely hatalommal sikerrel szembeállhatott.

De másrészt ugyanazon törvényes szokás, melynek a megye ily különféle jogait köszönheté, egyesülve a törvénytelen, de szintén szokásos kormánypraxissal, azt eredményezek, hogy a megyének e theoriában oly nagy szabású jogai a gyakorlati téren majdnem árnyékká váltak.

Mert igaz ugyan, hogy a megye utasította, s vissza hívhatta országgyűlési követeit, – de a követek szavazata, ha az utasítással ellenkezett is, teljes érvényű vala.

Tisztviselőit ugyan maga választá, és statútumokat is hozott, de a választásnál a kormány, képviselője, a főispán által

kijelölési jogot gyakorolt, a státútum csak a király jóváhagyása által vált jog-érvényessé. Házi adóját ugyan mag-a szabta meg, de az, valamint minden rendkívüli költségei a kormány engedélyétől függtek.

Biráit mag-a választá, de a megyei bíró ítéletétől, mint egyáltalában a megye mindennemű határozatától feljebb lehetett folyamodni.

Gyűléseket tartott s azokon szabadon tanácskozott, de e gyűlések jegyzőkönyvei megvizsgálás végett mindig felküldettek a kormányhoz.

Megtagadhatta a kormányrendeletek végrehajtását, de a kormánynak mindig hatalmában, – s idők folytán jogában is állt e rendeleteit királyi biztosok által végrehajtatni.

íme nagyjában vázolja a 48 előtti megye jogviszonyait. Lássuk most, hogy e jogok a gyakorlati életben mit használtak az alkotmányos szabadság, mit a szabadelvű haladás ügyének.

Amint Goethe mondja, hogy ahol a fogalom hiányzik, oda gyakran beállít egy szó, – így kapta nálunk a nemes vármegye az „alkotmány védbástyája” hangzatos praedicátumát. Már most absolut értelemben véve e „szót” – nem lehetne ellene kifogásunk, mert a „védbástya” csakis azon feladatot jelöli meg, melyet a falnak betöltenie kell, de nem jelenti azt is, hogy e fal mindig sikeresen megvédi amit magában foglal. Ily értelemben véve nem tagadhatjuk meg a vármegyétől e nevezetet, mert a 48 előtti politikai nyomor korszakában csakugyan hivatva volt az alkotmányt védeni. – Hogy aztán megvédte-e, vagy nem? – az már más kérdés.

Ha felvesszük azt, hogy 48 előtt, a központi alkotmányos tényező tehetetlensége mellett a megye volt az egész politikai s alkotmányos életnek gyúpontja, – még hajlandók volnánk e szép praedicátumot többnek tartani divatos szóbeszédnél, – ha előttünk nem állna a történelem, melyből az igazságot pár zamatatos phrázissal kibetűzni nem lehet.

Nézzük a históriát, nézzük azon két szakaszát, melyre a megye védői leginkább hivatkozni szoktak, – II. József császár uralkodási idejét, s azon kort, mely az 1825-iki országgyűlést megelőzte.

Azt hiszem, e két példa ellen a legbuzgóbb megyéseknek sem lehet kifogásuk.

II. József uralkodásának tanulságos históriájából látjuk, hogy a vármegye meg tudta néhányszor a kormány kényelmét zavarni; – de hogy egyebet nem is tudott.

József császár kevéssel trónralépte után kivitte az országból a koronát. A megyék egy. része hallgatott, a többi felírt; s e felírások eredménye az lón, hogy rövid idő múlva valamenynyi – elhallgatott.

József a németet dekretálta hivatalos nyelvvé. Mindenféle közgyűlések tartattak, termett a repraesentáció mint a gomba, – s az eredmény az volt, hogy a császár betiltá a megyék egymás közti levelezését, s a megyék elhallgattak.

József azon rendelete ellen, melyben népösszeírást parancsolt el mindenütt, – addig nem látott elkeseredéssel szólaltak és írtak fel többször is a nemes vármegyék, mert ezen rendelet a nemzetnek legdrágább kincsét, aristokratikus előítéleteit sértette; – a császár haragosan rajok dördült, néhány helyre katonaságot küldött, és a megyék, – az egyik rész dörmögve, a másik meghunyászkodva, de mindannyian – engedtek.

József új politikai felosztást oktroyált az országra, a főispánokat letette, tíz kerületre osztá Magyarországot, ugyanannyi főnök alatt, a tisztviselők választását megszünteté, gyűlések tartását betiltá, az alispánt kinevezte elethossziglanra, – a megyék rettenetes felírásokat vittek véghez, – a császár rajok sem hederített, s minden úgy történt, amint ő akarta.

József megszüntette a hiteles helyeket, melyek az ősisógen alapult magánjog-rendszerben nagy fontossággal bírtak, – a megyék remonstráltak, – ismét minden eredmény nélkül.

József újoncszedést rendelt el az országgyűlés engedélye nélkül. Nem egy megye törvénytelennek nyilvánítá a rendeletet, – de végrehajtotta.

Vagy lássuk a második periódust az 1825-diki országgyűlés előtt.

Tíz-tizenöt éven át dacára annak, hogy az „alkotmány védbástyái” fennáltak, az alkotmány úgy szólván nem létezett. Tizenkét évig nem volt országgyűlés, nem tisztújítás. Az adminisztrátorok „surrogált” tisztikarral kormányozták a megyéket, melyeknek gyűléseiből könnyű volt a kis oppositót kimarniok.

Ez idő alatt be kezdte látni a kormány, hogy a megyét még a maga céljaira eszközül is lehet használni. Az alsó, ú. n. bocskoros nemesség a kormány erős támasza volt, s a vármegyékben megkezdődött az ordítás korszaka.

1820-ban a megyék segédkezet nyújtottak a kormánynak a törvénytelen adó- és újonc-szedésre.

1823-ban néhány megye mozogni kezdett, – de az ambuláns királyi biztosok előtt ismét meghajolt.

Íme a megyerendszer hőstettei az alkotmány védelmében! Pedig e két korszaka történelmünknek az, melyre a megyerendszer védői leginkább hivatkoznak.

A rendes praxis alkotmány-küzdelmeinkben az volt 48 előtt, hogy a megyék repraesentáltak, néha többször is, a törvénytelen rendeletek ellen, aztán – meghajoltak. Volt módjukban megszokni az ily rendeleteket, s meg is szokták. A kormány törvényszegése, megyei felirat, dorgáló leirat és engedelmes végrehajtás – ez volt a megyei alkotmányvédelem egyhangú nótája: – Kunigunda és Eduard – Eduard és Kunigunda!

Nem is lehetett ez másként. A központi hatalom, a fegyveres erő, a $\frac{4}{5}$ -öd részben teljesen ellenőrzetlen pénzügy, s ezenkívül az országban uralkodó kaszt aristokratikus szűkkeblősége oly erőt adott a kormány kezébe, melylyel szemben az 52 vármegye alig lendíthetett valamit.

A kormánynak ellenőrködési joga volt a megye felett, s azt szigorúan gyakorolta is. Ha nem tudott a megyével megegyezni, királyi biztost küldött reá. A megye aztán sérelmeivel szaporíthatta az országgyűlés archívumát, de a királyi biztos végrehajtá

ami rá volt bízva. Az igaz, hogy a kormány engedett is néha a megyéknek, de csak olyankor, ha ezek aristokratikus szükkeblűségökben, vagy ősi belátáshiánytól vezérelten egy-egy üdvös, helyes rendeletet vetettek vissza; ha a rendelet a kormány hatalma érdekében adatott ki, végrehajtását a megyék nem bírták megakadályozni.

Szép dolog volt az a tisztviselő-választás is, csak a kormány ne talált volna módot azt befolyása alá keríteni. A szabad választás legtöbb alkalommal csak hazug álarc volt, mely mögött a kormány a vesztegetés, terrorizálás s más ily épületes eszközökkel választatta meg saját jelöltjeit.

Szép dolog volt az országgyűlésre való befolyás is, ha nem lett volna arra használható, hogy a kormány az amúgy is tehetetlen diaeta ellen a megyékben találjon támogatásra.

Es így tovább. Pusztán helyi érdekű, kisebb fontosságú, nem politikai ügyekben, vagy oly rendeletek alkalmával, melyek valóban hasznos intézkedéseket tartalmaztak, a kormány néha rászánta magát, hogy engedjen a megyéknek, – fontos kérdésekben mindig a megyék voltak kénytelenek engedni.

Mert – s ezen példára annyiszor történik hivatkozás, – hogy József császárt a nemes vármegyék bírták volna halála előtt törvénytelen rendeleteinek visszavonására, – ezt csak az állíthatja, a ki nem tudja, mily bonyodalmakba keveredett a dynasztia Németalföldön, aki nem tudja, hogy akkor már kiütött volt a francia forradalom, mely egész Európát felforgatással fenyegette.

A tanúság e tényekből magától ötlük élénkbe.

A megyék huzamosan sohasem tudtak ellenállni a kormánynak. Ha valamire mehettek, legfeljebb egy diaeta összehívását bírták kieszközölni, – de hogy az alkotmány evvel sem volt megvédve, azt azon számos országgyűléseink bizonyítják, melyek adó- és újoncmegszavazáson kívül más eredményre nem vezettek, mint, hogy a nemzet tehetetlenségét, az ősi alkotmány célszerűtlenségét csatányos példákkal bizonyították.

S ha mégis volt, – amint volt is, – egyéni haszna

a megyerendszernek, ezt nem az alkotmányvédelem terén hajtotta, hol a hatalom támadásait visszautasítani soha sem volt képes.

A megye nem tett, a megye csak beszélt.

48 előtt a kormány idegen vala, s a parlamenti jogokkal fel nem ruházott országgyűlés semmi hatalommal nem bírt. A diaeta legfelebb alkalmatlankodni volt képes a kormánynak, legfelebb meggátolhatta törvények hozatalát. Némi problematikus akadályokat gördíthetett a kormány útjába, ha ez túl akarta lépni jogkörét; de arra, hogy teljesítse is kötelességét, mitsem tehetett. Az alkotmány minden biztosítékai jogi, erkölcsi, - egy lelkiismeretlen kormánnyal szemben semmiféle biztosítékok nem voltak.

A nemzetnek tehát, mely nem tehetett semmit, egyetlen feladata volt: a nemzeti érzést magában ápolni s fenntartani addig, míg a körülmények jobbra változnak. A hazafiság, a nemzeti érzület, a szabadság szeretet fenntartásának s ébresztésének leghatékonyabb útja, a sajtó, főleg a politikai sajtó, nem létezett.

Ily körülmények közt, a megyegyűlés volt az egyetlen hely, hol évenként néhányszor pár száz ember előtt beszélni lehetett. E nyilvános tanácskozásoknak volt is némi hasznuk, fenntarták a szólás jogfolytonosságát.

És ez legfőbb érdemök a megyéknek az ország alkotmányküzdelseiben. De hogy ez érdem nem volt oly nagy, minőnek sokan állítani szokták, mutatja leginkább az 1848-at közvetlenül megelőzőtt reformmozgalom. A megyék beszéltek, dictióztak, de valamint 1825-ben a könyvirodalom, úgy a 40-es évektől kezdve, midőn Kossuth a magyar journalistikát megteremte, a napisajtó volt az, mely eszméket adott a népnek, mely a nemzetben a hazafiságot, a szabadság szeretetét ápolta. Amíg sajtónk nem volt, a megye vitatkozásai által hajtott még némi hasznot; de midőn a sajtó az egész országot egyszerre bejáró szavával felszólalt – a megyék jelentősége e téren is tönkrement.

Ez volt a megye a múltban. Védte az alkotmányt, de soha

megvédeni nem bírta; bástyája volt az ország» jogainak, de alig nagyobb és erősebb bástya egy kis sövénykerítésnél, melyet vajmi könnyű volt átugrani vagy – letiporni.

Valóban, lia e nemzetnek százados alkotmány-küzdelmeit eltekintjük, nem értjük azon phrázist, mely a megyének tulajdonítja az alkotmány megvédését. Hisz épen az volt a bajunk, hogy nem voltunk képesek azt megvédeni! az volt szerencsétlenségünk, hogy csak a megye állt rendelkezésünkre, melylyel pedig semmire sem mehettünk!

Belátta ezt az 1848 év s adott parlamentet és felelős kormányt, hogy ne csak védjék, hanem meg is védjék alkotmányunkat. S azért most, midőn az előbbi, célra nem vezető eszköz helyett újat és célszerűt nyertünk, – amaszt venni elő ismét, nem volna más, mint ez új, jobb eszköz használatában önmagunkat akadályoztatni!

íme, – ide vinne azon politika, melyet e phrázis fejez ki: a megye az alkotmány védbástyája.

Akarhatják-e ezt azok, kiknek minden tizedik szavok az alkotmány megvédése?

Láttuk ezekben azon állítás valódi értelmét, hogy a megye az alkotmány védbástyája volt, – a fennállott institutiók c o n s e r v á t l ó j á n a k szempontjából.

De lehet, sőt kell e kérdést más oldalról is megvizsgálunk.

Az alkotmány magában nem lehet cél, – az csak eszköz a szabadság állandó, bizonyos elvek szerint rendezett megvalósítására.

Ez oly megcáfolhatatlan, sőt oly természetes dolog, hogy e kifejezés alatt az egész világon csak oly intézményeket szoktak érteni, melyek a népnek szabadságát biztosítják, saját ügyeibe való befolyási jogának határozott alakot adnak.

Az alkotmány szónak ezen, az egész világon elfogadott értelme tehát involválja a szabadság fogalmát, sőt épen a szabadság lényege, fő ismertető jele minden oly államintézményeknek, melyeket alkotmány néven szoktunk nevezni.

S ha ez így van, – amit úgyhiszem, senki sem fog tagadni, – akkor szükségkép élenkbe lép azon kérdés, váljon lehet-e a megyéről, valamint az mondatik róla, hogy az alkotmány védbástyája volt, – lehet-e, mondom, csak annyi jogsultsággal is, amennyivel ezen állítás bír, azt mondani, hogy a szabadságnak is védbástyája volt?

A szabadság valódi barátja csak az, ki a szabadság elveit minél tágabb körben, s oly alakban megvalósítani igyekszik, mely alakban azok a kor körülményei közt gyümölcsöző valósággá válhatnak.

Ellenben nem barátja a szabadságnak az, ki akkor, midőn a szabadság valamely országban oly alakban áll fenn, mely alak, miután ellentétben áll a kor körülményeivel s egész politikai irányával: csak veszélyezteti, mert mindinkább lehetlenné teszi a szabadságnak még fennálló mértékét is, – nem barátja a szabadságnak az, ki ily körülmények közt nem ismer nagyobb feladatot ezen elavult formák conservátiójánál, és minden erejével gátolni igyekszik e célszerűtlen formáknak szükséges reformálását.

Es ez nem doktrinair szórszálhasogatás. E felfogása a szabadságnak a magyar történelem legszebb, legdicsőbb korszakának, az 1825-ben megindult reformmozgalomnak jellemvonása; e felfogásnak hódolt a nemzet, ama dicső kor minden nagy férfival együtt, ezt hirdették Széchényitől kezdve Kossuthig mindazok, kik e században érdemeket szereztek magoknak a haza körüli. Ha ezek úgy fogták volna fel a szabadságot, hogy az csupán a létező alkotmányos formák conservátiójában áll, akkor egy huszonöt éves dicső korszakkal szegényebb volna históriánk, akkor az 1848-iki vívmányok nem léteznének, akkor a 19. század forradalmi korában, Magyarország tán nem volna többé Magyarország.

De a nemzet mindazon jeles fiai, kik a népet reformküzdelmeiben vezették, s a 48-iki vívmányokat számunkra megszerezték, mindezek úgy fogták fel a szabadságot, hogy az csak e haza minden polgáira kiterjesztve, a kor eszméivel megegyező alakba

foglalva, tekinthető biztosítottnak. így fogták fel, és azért sem Széchenyi, sem Deák és Eötvös, sem Kossuth nem álltak azon párt soraiba, mely a fennálló institutiókat minden áron fenn tartani akarta, – hanem élére állottak azon reformpártnak, mely új alkotmányt igyekezett teremteni az országnak.

S ha e férfiak nem a fennállónak conserválásába, hanem intézményeink szabadelvű reformálásába helyezték az alkotmányos szellemet, a hazaszeretetet, – ha a nemzet követte őket, és ha sikerült a szabadság ily felfogásának vezérlete alatt oly vívmányokat megvalósítania 48-ban, melyekről egy évtizeddel előbb senki még álmodni sem mert, – akkor, úgy hiszem, teljesen helyén van, ha a szabadság ezen szempontjából is vetünk egy pillantást hajdani megerendszerünkre; – ha, miután láttuk, mit tett, illetőleg mit nem tehetett a megye a fennálló intézmények védelmében, – azt is kutatjuk, mit tett általában a szabadság érdekében?

Es e térre lépve egy setét, rideg kép homályosítja el előttünk a láthatárt.

Hazánk története a *pragmatica sanctió*tól fogva sivár, kietlen sivatag. Idegen, zsarnok kormányt látunk benne, mely hol a reakció eszközeivel, hol szabadelvű eszmék fegyverével, hol csellel, hol nyílt erőszakkal oda törekszik, hogy egy országnak halomra döntse alkotmányát, hogy egy nemzetet kitöröljön a nemzetek sorából, hogy egy több millióra menő nópajt individualitásából kivetkőztetve, megannyi „korlátolt eszű alattvaló”-vá silányítson.

S e lelkiismeretlen és zsarnok kormánynyal szemben látunk egy tehetetlen diaetát, látunk egy népet, melynek tizenkilenc huszadrésze egyenesen kizáratott a „nemzet”-ből, és látunk ötvenkét vármegyét, melyek fő feladatokul tekintik elvben az „alkotmányt” védeni, de valóságban az alkotmánynak csak azon tóteleit, melyekben az aristokratia privilégiumai vannak lerakva.

Mert váljon mikor védte a megye a valódi szabadságot, mikor védett mást, mint a nemesi kaszt privilégiumait?

Megfelel erre a történelem, mely elmondja, mily békés

nyugalomban éltek napjaikat a vármegyék Mária Teréziának absolutistikus, de egyszersmind aristokratikus uralkodása alatt, - mint főmedtek fel aztán a szabadelvű, a demokratikus II. József császár ellen. Mert jellemző látnunk, hogy a nemes megyék, míg szende repraesentációkkal ültek meg minden törvényellenes rendeletet, mely az aristokratia privilégiumait közvetlen nem érinté, mily lelkesült dühvel támadtak fel az oly rendszabályok ellen, melyek a nép javára az uralkodó kaszt mindenhatósága ellen valának intézve,

Kiáltó példakkal felel meg erre történelmünknek 1795 - 1848-ig tartó korszaka, midőn az „alkotmány védbástyái”-nak virágzó helyzete mellett a rendőri absolutismus uralkodott Magyarországon, - midőn azt látjuk, hogy a kormánynak könnyen sikerül sok megyében a szabadelvű utasításokat reakcionárius szellemben megváltoztatni, mint 1834-ben az úrbéri javaslat tárgyalásakor, - midőn a kormány a „democratiá”-val fenyegetve a nemes vármegyét, az aristokratikus tömeget hajlékony eszközül használja. Mit tett a megye a szabadság érdekében, - mutatja az 1848 előtti kor, midőn a „nem adózás” jelszava alatt a közteherviselés elleni reactionárius ellenmozgalom, mely Zalában Deákot megbuktatá, a megyék nagyrészében uralkodóvá lőn, s az ordítás korszakában éretlen szó- szátyárkodás mellett a fűtykösök és ólmosbotoknak adta a döntő szavazatot a megyék zöld asztalánál. - Igaz, hogy volt néhány megye, mely szabadelvűnek mutatta magát ekkor is, sőt anticipálva a törvényhozás tettét, a 40-es években már a nemnemesek egy részének, a honorátioroknak, politikai jogokat is adott, - de épen azon körülmény, hogy ezt csak néhány megye tette, - hogy ez csak kivétel volt, nem azt bizonyítja-e, hogy a megye természeténél fogva, - a szó dicstelen értelmében - conservatív, aristokratikus institutio volt, mely nem a szabadságot védte, hanem ennek ellentétét, a privilégiumot?

Az aristokratikus szellem, az uralkodó kaszt öntudata volt azon kapocs, mely a megyét összetartá.

És ezen kapocs, bizonyos irányban képes is volt erőt kifejteni.

De nem felfelé a hatalom, hanem lefelé a nép ellenében.

Bástya. – igenis, bástya volt a nemes vármegye, de nem az alkotmány védőfala a kormány, hanem az aristokratikus privilégiumok védőfala a nép $\frac{19}{20}$ -ad része ellenében.

Bástya volt a vármegye, s hogy megvédje a mindenható nemesség szabadalmait, – elfojtá a községek autonómikus fejlődését, elfojtá az egyéni szabadság érvényrejutását.

Ez azon tér, melyen a megye a legnagyobb eredményeket képes felmutatni. És Trencsén megye, midőn egy II. József császárhoz intézett feliratában kimondá, hogy a haza polgárainak egyenjogúsításában csak az országot sújtó „gyalázatot” láthat, – Trencsén vármegye legkiáltóbb színekkel jellemző a vármegyei intézményt.

III.

BÁSTYÁJA-E A MEGYE MA AZ ALKOTMÁNYNAK ÉS SZABADSÁGNAK?

Előre látható azon válasz, melyet ezekre a megye védői adni fognak. Az egyik egyszerűen tagadni fogja a fentebb mondottakat, s pálcát fog törni a hazaárulás felett, mely mérészli meg nem imádni az „ősi” vármegyét; a másik – furfangosnak képzelve magát, azt fogja rá felelni, hogy igen, „így lehetett ez 1848 előtt, de nem így van most.” –

Ez argumentum első pillanatra bír ugyan a valószínűség-látszatával, de csakis látszatával. Ha valami közjogi compendiumot veszünk elő, s abban keressük a kérdés megoldását, csakugyan azon eredményre jutunk, hogy egészen más a megye most, mint 48 előtt, mert most a nép által közvetlen választott bizottmányi tagokból áll, míg azelőtt nem választott nemesek voltak tagjai.

S ha a gyakorlati élet mindenben az íráshoz alkalmazkodnék, ha a politikában beérhetnők a papíron álló bölcseséggel, felesleges is volna e pont felett minden további vitatkozás, inert ott van világosan a 48-diki törvényben, hogy a megye népképviselési alapon alakíttassák.

És úgysis történt. Igaz ugyan, hogy a megyei bizottmányok nagy részének mandátuma már 20 éves, és így nem tekinthető a mai közvélemény hű kifejezésének, – de tekintetbe véve azt, hogy e bizottmányok népképviselési alapon választattak, s választattak nagyrészt 1848-ban, a magyarországi liberalismus arany-

napjaiban, – azt hiszem, nem követek el igazságtalanságot a megyék ellen, ha azon kérdés vitatásában, váljon bástyája-e ma a megye az alkotmánynak s általában a demokratikus haladásnak, – a jelenleg fennálló megyei bizottmányok magatartását és viselt dolgait veszem fel kiindulási pontul.

A kérdés tehát az, váljon az 1848-iki törvények azon passusa, mely a megyét az exclusív nemesi alapról népképviselési alapra fekteté, megváltoztatta-e a hajdani megyék természetét annyira, hogy azokat ma több joggal nevezhessük az alkotmány és szabadság védfalának, mint 48 előtt?

Másként: megszüntették-e a 48-iki törvények a megyék kirívó árnyoldalait, reformálták e azok aristokratikus széliemét?

Keni akarok elvont fejtegetésekbe bocsátkozni, beszéljenek magok a tények.

A kérdés első része az, váljon miképen bizonyíták be a visszaállított megyék alkotmánybástyai minőségüket?

Lesznek, kik a 48 előtti politikai nyomor korszakában szerzett fogalmakból a mai teljesen átváltozott viszonyok közt sem bírván kiszabadulni, az alkotmány védelmét a minden kormánynak való oppositíóban fogják keresni, – s ezek büszkén fognak utalni azon néhány rakoncátlan megyére, mely még a magyar felelős kormánynak is opponálni merészelt.

Ezek kedvéért legyen szabad megjegyeznem, miszerint 48 előtt, folyton idegen, nemparlamentáris kormány ellenében még lehetett pusztán a minden áron való ellenzékieskedésben keresni az alkotmányos érzelmet, de ma nem többé, midőn parlamentáris, felelős kormány áll az ország élén.

Most, 1848 és 1867 után az alkotmányvédelem nem a 48 előtti sérelemi politika forçirozott folytatásában, hanem az 1848-iki törvények által teremtett parlamentáris kormányrendszer védelmében, megszilárdításában áll. *)

*) Lásd a függelék 3. számát.

Megváltozott viszonyok közt ugyanazon eszközök hatása is különböző. – Belátták-e ezt a vármegyék?

Belátták-e, hogy, ha már minden áron alkotmányt védeni akarnak, csak azon parlamentáris alkotmányt szabad védeniök, melyet a 48 megállapított?

Miként viselték magokat a vármegyék e parlamentáris alkotmány főtényezői, az országgyűlés és felelős kormány irányában?

Feleljenek a tények.

Midőn 1867 tavaszán a felelős ministerium, a municipiumokat visszaállítá, az ellenzék kiadta mindenfelé a jelszót, miszerint a megyéket ellenzékileg kell alakítani!

A jelszó ment szájról szájra. Tetszetősen hangzott a kuruc fülekbe, s kapóssá lett.

Még akkor nem tudtuk, mi legyen e szavak értelme.

Akik a 48-at nemcsak jelszóul használtuk, melylyel a hazai óconservatívok s bécsi burokraták orra alá borsot törhetünk, hanem azt értettük, szellemét felfogtuk, s elveit teljesen megvalósítani kívántuk, – nem értettük e jelszó világos jelentését, mert úgy valánk meggyőződve, hogy a 48-iki törvények értelmében nem a vármegyéket, hanem a képviselőházat illeti a jog és kötelesség az oppositio vagy kormánypártolás kérdései felett határozni.

Mi a nép országos képviselőjét tekintők a legfőbb fórumnak, s miután nem hihettük, hogy a 48-at oly nagy csatánynyal hangoztató oppositio a 48 által teremtett, a nóp-souverainitást egyedül képviselő alsóház ellen, – ezáltal a parlamentáris kormányrendszer, vagyis a 48-iki törvények legbecsesb vívmánya ellen képes legyen frontot csinálni, – ártatlan kíváncsisággal vártuk a történendőket.

Nem soká kellett várnunk. Amit nem tettünk fel az ellenzékről, az bekövetkezett.

A képviselőházban kisebbségben maradt képviselők megretírták a megyékbe. Bekövetkeztek oly dolgok, minőket a Parlamentarismus története még nem ismert.

Megindult a „megyei mozgalom”.

Országgyűlési képviselők megy egy illéseken határozatokat indítványoznak az országgyűlés ellen, – a megyék határozatokat hoznak az országgyűlés határozatai ellen, – divattá válik a képviselőház ellen a vármegyékre appellálni.

Parlamentáris kormányrendszer szerint az ország parancsol a megyének, mert fölötte áll, ez engedelmeskedik. A mi oppositionist illeti a dicsőség, hogy e szabályt felforgatá. „A megye koordinált a ministeriummal!” harsogta Pest megye kis királya, s ezer torok viszhangozá e politikai képtelenséget.

Akadtak bölcs és liberális ellenzéki férfiak, kik a parlamentáris rendszer ama főelvét, mely szerint a képviselőház többsége kormányoz, igyekeztek megdönteni, s oly új elméletét gyártották a parlamentáris kormányzatnak, mely szerint megeshetik, hogy a véletlenül került megyei többség uralkodjék a más nézetű országgyűlési többség felett. S így egy új kormányrendszer teoriáját teremték meg: a kisebbség kormányzásának rendszerét.

E tanok a megyei közönségnek annyira szája ízére szolgáló alakban hirdették, hogy hatásukat el nem téveszthették.

A megye, mely a legabsolutistikusabb időkben mindig csak rendeletek, de soha törvények ellen nem protestált, hősiesen megtette ezt is. Több megye tiltakozott azon törvények ellen, melyek a felelős kormány és népképviselőlet által hoztattak.*)

Az angol parlament szigorú büntetés alá fogna bárkit, ki a parlament souverainitását ily módon megsérteni merészkednék.

A magyar parlament nem tett semmit. Elnézte a vizes poharakban dülő zivatart, s hagyta kitombolni. Elnézte még azt is, hogy a tisztviselő-választásoknál az országgyűlésnek ide vágó határozatai sok helyen lábbal tapostattak, mintha nem is léteznének, elmellőztettek.

Hála istennek, nagy bajt még eddig nem szült a 67-iki megyei mozgalom.

*) L. a függelék 9.-11. számait.

Sőt hasznát is hajtott, bár nem azon irányban, melyben hatni akart.

Mert, ha áll az, hogy az 1848-ban megállapított parlamentáris kormányrendszer szellemében a nép országos öszképvisellete, az országgyűlés alsóháza kell, hogy, mint a nép souverain jogának kifejezése, a legfőbb fórum legyen, melyről lehet hivatkozni alkotójára, magára az összes népre, de melytől egyes helyhatóságokra appellálni nem szabad, – akkor a 67-iki megyei mozgalom bebizonyítja, hogy a megye mai nap nem tekinthető az alkotmány védfalának; mert végzései a 48-ik törvények szellemében törvénytelenek valának, s törvénytelen végzések a törvények összegének, az alkotmánynak védelmére néni szolgálhatnak.

Mert, ha áll az, hogy 1848-ban teremtett alkotmányunk haladást foglal magában 48 előtti intézményeinkhez képest, akkor a 67-iki megyei mozgalom bebizonyítja, hogy a megye néni tekinthető a szabadelvű haladás gyümölcsöző tényezőjéül; mert végzései a 47 szellemében a 48-ban megállapított kormányrendszer ellen irányulván, reakciónárius szellemet árulnak el. *)

A 67-iki megyei mozgalom főjellemvonása tehát: oppositio a képviselőház törvényes többsége s az abból alakult kormány ellen.

S az ily mozgalmat, parlamentáris kormányforma mellett, melynek főelve, hogy a kisebbség a többségnek engedelmeskedjék, mely kisebbség és többség a képviselőház szavazatai szerint alakul, – bárhogy csűrjük csavarjuk a dolgot, csak is alkotmányellenesnek nevezhetjük.

Íme, ily bástyája a vármegye a 48-iki alkotmánynak.

Menjünk tovább.

Második része a feltett kérdésnek az, váljon a legközelebb idők tapasztalatai azt bizonyítják-e, hogy a megye hatá-

*) L. a függelék 4., 12. és 17. számait.

sos tényezője a szabadságnak, a szabadelvű, demokratikus haladásnak?

Lássuk ismét a tényeket.

Annyi áll, – s ezt bőven bizonyítgatni felesleges papírvesztegetés volna, – hogy az alkotmányos szabadság a törvények szigorú uralmában áll. Mert valamint igaz, hogy az absolutismustól csak az mentheti meg a népeket, ha önmagok alkotják saját törvényeiket: oly igaz az is, hogy az anarchia ellen nincs erősebb biztosíték a törvények szigorú megtartásánál. E kettő közt középuton fekszik az alkotmányos szabadság, s bajos volna eldönteni, melyik annak veszélyesebb ellensége.

S váljon a megye olyannak bizonyítá-e magát legújában, hogy benne a törvények uralmának támaszát tekinthessük?

Azon megye, mely oppositíóba lépett a törvényhozó testülettel, mely lábbal taposta az országgyűlés határozatait s protestálni merészelt törvények ellen, mely egy, a 48-iki alkotmány irányában reaktionárius mozgalomnak képezi bálványát, – azon megye lehet a szolgaság eszköze, lehet az anarchia fészke, de nem a törvények uralmának támasza.

Nem kivált ma, midőn szabadelvű törvényeink nagy részének felfogására még az érzék is hiányzik megyeink nagy részében.

Tekintsük a kérdést közelebbről.

A megye védői kívánhatják e helyütt elsorolását ama törvényeknek, melyek újabb időben a megyék által megszegettek.

Ha szójátékokkal el lehetne ütni az ily kérdést, nekik volna igazuk. Mert tudjuk, hogy megyerendszerünk valamint a múltban nem törvényen alapult, úgy a jelenben sincs még szabályozva.

Nincs törvény, mely a megye szerepét, jogait, hatáskörét körülírná.

De nemcsak az törvény, ami papírra írva törvénybe foglaltatott. S midőn annak megítéléséről van szó, váljon valamely mstitutió támaszát képezi-e a szabadságnak, – akkor nemcsak a positiv törvénycikkeket, hanem azon magasabb szabályokat is

tekintetbe kell vennünk, melyek egyedül pótolhatják a pozitív törvények hiányait.

E pótlásra törvénykönyvünk hiányos voltánál fogva nagy szükségünk van, s azért a megyerendszer mai természetének vizsgálatánál nemcsak azt kell szemügyre vennünk, mint tartá meg a megye a tényleges törvényeket, hanem azt is, mint alkalmazkodott az alkotmány alapelveihez, szelleméhez, mint tartá meg a szabadság általános, örökérvényű törvényeit?

Hogy a megye nem alkalmazkodott a 48-iki alkotmány szelleméhez, láttuk fentebb.

Ragaszkodott-e az alkotmányosság egyéb általános elveihez?

Azt hiszem, nem fogja senki kétségbevonni azon alkotmányos szabályt, hogy törvények hiányában a törvényhozó testület határozatai számára feltétlen engedelmességet kell hogy követeljen a municipiumoktól.

S engedelmeskedtek-e a vármegyék?

Csak egy esetet hozok fel.

A tisztviselő-választásoknál az országgyűlés határozata a főispánnak kijelölési jogot adott, s bizonyos hivatalokra nézve, kvalifikációt állapított meg.

A főispán kijelölési joga sok helyt kijátszatott, a képviselőháztól megszabott kvalifikációk legtöbb megyében tekintetbe nem vétettek.

Így engedelmeskednek a megyék a népképviselőnek. így ragaszkodnak az alkotmányos élet alapelveihez.

Bajos volna tagadni azt is, miszerint az alkotmányosság egy másik alapelve az, hogy a szavazattöbbség határoz.

Ezen nyugszik egész alkotmányos életünk, ez alapja minden szabadságnak. Enélkül a nyers erő lesz úrrá felettünk, - egy ember vagy millió ember kezében, az mindegy.

S váljon a valódi szavazattöbbség-e döntő megyei gyűléseinken?

A világért sem.

Régibb időkben, a Tripartitum boldogító uralma alatt, nem

a többség, hanem a „pars sanior” véleménye döntött. Az elnöklő főispánnak aztán tetszésétől függött ott látni a józanabb részt, ahol épen látni akarta.

Most, mintha csak e félszogséget más félszogséggel jóvá lehetne tenni, a „józanabb rész” döntő szerepét az „ordítóbb rész” omnipotentiája váltta fel.

Eben gubát cseréltünk.

Ha a bizottmányi tagok, vagy legalább azok túlnyomó része mindig jelen volna a megyegyűlésen, s a jelenlevők fejenkénti szavazata döntene, – akkor még rendben volna a dolog.

Hogy ez nem így van, a legújabb megyei élet is bizonyítja.

Ha oly kérdés van napirenden, melyről diktiózni, vagy melyben pláne opponálni lehet, zsúfolásig megtelik a megyei terem. Néha eljönnek minden pártbeliek, máskor egykét pártvezér csődíti csak be a maga híveit. Ha nincs alkalom opponálni, a megyei terem kong, s néhány bevetődő ember határoz az egész megye nevében.

Határozat hozatalnál főszerepet játszanak a kortesfogások. Nem a többség győz a megyén, hanem a terrorizmus. Amely párt rá tud ijeszteni a másokra, vagy képes azt lebögni, – az aztán korlátlan hatalommal intézkedik 10-20 vagy 200,000 ember nevében.

Innen van aztán, azon – nem tudom mulattatóbb-e, vagy botránkoztatom) – jelenség, hogy egyik megyegyűlés halomra dönti a másiknak végzéseit.

Hiába való dolog ez ellenében a törvényt idézni.

A törvény értelmében, mely eléggé széles alapon, demokratikus actív és passiv választóképeség kiszabása mellett alakítja meg a vármegyét, ilyesmi nem történhetik.

A nép választja a bizottmányi tagokat, s mindenik egyenjogú a megyében. De azért tényleg mégis annyiban a régi állapotok nem változtak, hogy most úgy, mint 48 előtt vagy néhány aristokrata család, vagy a tudatlanság gyakorolja az egész megye igényelt jogait.

Mit basznál nekünk, ha az aristocratia döntő hatalma nem többé törvényen alapszik, de a gyakorlati életben megvan?

Mit használ, ha a 48 előtti privilégiait tudatlanság uralmát most a nemprivilegiált – de mégis a tudatlanság uralma váltja fel?

Nagyon értem én, hogy a törvény csak egyenlő jogot adhat mindenkinek, nem egyenlő tényleges befolyást is. Ez a dolgok természetes rendjében fekszik, s amíg emberi társaság lesz, az egyesek befolyása társaikra mindig igen különböző lesz.

Azt tehát sem csodálnunk, sem rosszalnunk nem lehet, hogy a megyei gyűlésekben egyesek másoknál nagyobb befolyással bírnak.

A kérdés csak az, mi adja meg az egyeseknek e befolyást?

Ettől függ, ha váljon demokratikus vagy aristokratikus intézménynek kell-e vennünk a vármegyét.

Ha vagyon és intelligentia, párosulva a jellemmel, volnának a megyei befolyás főtényezői, akkor a megye demokratikus institutio volna, mert v a l ó d i értéket csak e három képez.

Így van-e ez?

A gazdag földbirtokosoknak általában nagy befolyásuk van a megyékben, ha valamely régi nemes családhoz tartoznak.

Második rangban következnek a régi nemes családok, ha nincs is vagyonuk.

Harmadik – gyakran első – sorban áll az üres phrázis, a hangos torok és az ólmosbot, szóval a tudatlanság.

Mert, hogy a nagy vagyonnak, nemtelen kezekben megközelítőleg sincs oly befolyása, mint nemesekben, azt kiki tudja, ki megyei életünket ismeri.

Mert, hogy az intelligentiának befolyása a megyén a legcsekélyebb, azt legújabb megyei életünk, ama számtalan szellemi szegénységbizonyítvány, melyet megyéink magukról adtak, tele szájjal hirdeti a világnak.

S e tekintetben megyei életünk, ahelyett hogy emelkedett volna, sülyedt. De is azt nézzük, mily kevés értelem s belá-

tás nyilatkozik megyei tanácskozásainkban, csak hasonlítsunk össze például egy 1867-iki s 1823-iki repraesentátiót. Nézzétek Barsmegye híres feliratait, nézzétek Hevesmegye hírhedt végzéseit, nem negyven év művelődési haladása, egy század sülyedése szól belőlök!

Ily elemekből, ily módon készül azon akarat, mely a megyében uralkodik. De hogy ez nem az alkotmányos többség uralma, hogy ez nem a jellem, értelem s vagyon túlnyomó befolyása, ezt tagadni nem lehet.

Így ragaszkodik a megye az alkotmányosság alapelveihez. Ily támasza a demokratiának.

Nem fogytunk még ki az okokból.

A tisztviselők választása egyik legszebb, legfontosabb joga a megyének. A tisztviselő kezében fekszik a népnek sorsa, megelégedetté teheti a népet vagy kétségbeejtheti, hozzá szoktathatja a rendhez, békéhez, vagy demoralizálhatja, megtaníthatja a szabadság helyes felfogására, vagy szolgálivá s fékteleenné teheti.

Azokon kívül, amik a törvényhozás szigorú jogköréhez tartoznak, misem bír oly nagy hatással az ország egész állapotára, mint az adminisztráció. Jó közigazgatás a törvények bármily hiányait kipótolja; rós végrehajtás a legüdvösebb törvényekhez kötött reményeket is megghiúsíthatja.

A tisztviselők megválasztása ily nagy fontosságú levén, mindenkinek, ki jogát lelkiismeretesen gyakorolni akarja, meg gondolt, s objectív meggyőződését kell csak követnie.

S miután a képesség és megpróbált jellem az, aminek a tisztviselők megválasztásánál legnagyobb súlyának kell lennie a megyének, ha e jogával visszaélni nem akar, ezt kell irányadóul vennie választásaiban.

Ezt követeli a nép, az ország érdeke.

Mondhatja-e valaki, hogy ez szolgál megyéinknek zsinór-mértékül?

Valóban nem.

Az általános hivatalképeség a törvény által kimondatott, – az intelligentiának vajmi csekély foka szükséges annak belátására, hogy csak ügyes és becsületes hivatalnokok vihetik jól a közigazgatást, és mégis mit látunk?

A népies alapon szervezett vármegyékben, általános hivatalképeség mellett is néhány család monopolizál majd mindent minden tiszti állomást. E szellem annyira megy, hogy nem is a hivatalnak keresnek többé embert, ki azt betöltse, hanem az embernek hivatalt, mely őt eltartsa. Elszegényedett nemesi családok özönlik el a tiszti állomásokat, s a képességnél többet ér a régi kutyabőr.

Egy ócska név, vagy sógorság, komaság, a legnagyobb, legékesszólóbb kvalifikáció a megyén.

Innen van aztán hogy megyei tisztikarunk fölös számmal bír oly egyéneket, kik nemhogy a jogi s politikai tudományoknak hírét sem hallották, de még a gymnásiumokat sem végezték el.

A democratia elvei szerint a tisztviselő szolgája a népnek.

A – nálunk 48-ig törvényes – aristokratikus rendszerben a tisztviselő ura a népnek.

Az aristokratikus intézmények megdöntése dacára a megyék ez utóbbi elvet vallják.

Ily támasza a nemes vármegye a demokratiának.

De van más tér is, melyen a megyerendszer természetét a liberalismus, a demokratia szempontjából vizsgálat alá vehetjük.

Megyei tanácskozásaink e tekintetben sivár, kietlen képet nyújtanak.

Azon sallangos, a liberalismus és felvilágosodás monopóliumát követelő dikciókból, melyek megyei termekben megtapsoltatni szoktak, ama szomorú tanúság ötlük élénkbe, hogy kevésbé vagyunk szabadelvűek, mint törvényeink.

A mi viszonyaink közt, midőn még oly kevés és oly hiányos az, amit a kor eszméiből s követelményeiből positiv törvénybe foglalva bírunk, – a mi viszonyaink közt pirítóbb vádat egy népre nézve képzelni is alig lehet.

Újabb törvényeink kimondanak némely liberális elveket.

Ha haladni akarunk előre, hogy méltókká legyünk az életre, a virágzásra, melynek jogáról csak akkor mond le valamely nép, ha önszántából viszalép a tespedésbe, – ha élni akarunk, s a mai haladó világban megélni, úgy közvetlen feladatunk: ez elveknek minél szélesebb alkalmazását végrehajtani.

Nem sokra volt még időnk alkotmányunk visszaállítása óta. Nem szólok azért az eddigi – igazolható vagy nem igazolható – mulasztásokról. De a megyéről levén szó, e nemzeti feladattal szemben azt kell kérdenünk, használható tényező-e a megye a haladásban?

48 előtt nem volt az. Tudjuk.

Talán most?

E felelet megadására nem kereshetjük a kiindulási pontokat másutt, mint magoknak a megyéknek eljárásában.

S a legújabb időben, mikor bizonyítá magát a megye a haladás tényezőjének?

Talán akkor, midőn az országgyűlés demokratikus intézkedéseit aristokratikus előítéletek javára mellőzte?

Talán akkor, midőn kimondván, hogy csak megyebelit lehet tisztviselővé választani, a szomszéd megyeit már idegennek dekretálván, a középkor szűkkeblű fogalmait léptette életbe?

Talán akkor midőn vallás szerint osztogatta a tisztii állomásokat,*) midőn mindazon zsidókat, kik területén az ott lakásra engedélyt nem mutathattak fel, a megyéből kiutasította?

Talán akkor, midőn a politikai visszalépés szellemében lépett fel a parlamentáris rendszer ellen?

Tagy tán akkor, midőn hírlapokat kitiltott területéről, – mint Esztergám megye a jelen év kezdetén, – vagy midőn a választási jogot törvénytelenül korlátozta?**)

*) L. a függelék 2. számát.

**) L. a függelék 18. számát.

Aki az üres phrázist többre becsüli a kézzel fogható, hangosan szóló valónál, – az hirdetheti a megyét a szabadság, a szabadelvű haladás termékeny tényezőjének. Más nem.

És ez a dolog természetében rejlik.

A felsőházat kivéve, a megyei legaristokratikusabb intézmény Magyarország.

Miként van az, hogy ily aristokratikus intézményt a demokratikus 1848-iki törvények meghagytak, tudja mindenki.

Tudja mindenki, mily meglepő gyorsasággal keletkeztek a 48-iki törvények; mily rohamosan váltak ez eszmék, melyek addig csak kevés kiváltságolt szellemben éltek világos, öntudatos életet, törvénybe foglalt valósággá.

Tudja mindenki, mily kevés szilárd alapja volt 48-ban e törvények nagy részének a nemzet lelkében, mily nagy volt akkor az alólól eredhető reakció veszedelme, melyet csakis a kívülről becsapó reakció hárított el fejünkről.

Tudja mindenki, mily mélyen fészkelte a megye bálványzása a nép lelkében, mint üzetett 48 előtt valódi kultus a megyerendszerrel, mely kultusnak főpapja, ki lángszavával hirdette annak tévedéseit, épen az volt, ki a forradalmat megindította.

A nemzet nagy része készületlen vala a 48-iki reformokra, – előítéletei a megyekérdésben óriások valának, – a 48. törvények teremtője épen azon férfi vala, kinek múltja a megyerendszer istenítésével fűződött össze.

Íme az okok, melyek 48-ban a pozsonyi diaetán, a megye gyökeres reformálását lehetlenné tették. A pesti országgyűlésen lehetlenné tette azt a kitört háború.

A reform egyik alapelve kimondatott, amint alább látandjuk, de maga a reform még nem vitetett keresztül.

Csak egy irányban: a megyei közönség alakítására nézve.

De hogy ezen egy változás a megye megrögzött aristokratikus természetét át nem változtatá, afelől, kivált ma, már tisztában lehetünk.

Nem tette, de nem is tehetette.

Mert, ha elméletileg nem is, tetteleg ma is azon elemek uralkodnak a megyén, mint 48 előtt.

A régi aristokratia, mely a tekintélyt, – s nemcsak azon jogos tekintélyt, melyet érdem, képesség és vagyon nyújt, hanem mindenk felett azt, mely a régi származáson, a születés babonáján, a feudális előítéleteken alapszik, – monopolizálja, uralkodik ma is a megyében, s uralmát legfelebb a tudatlan tömeggel osztja meg, melyet ép oly könnyű antiliberális, mint liberális irányban felhasználni.

Similis simili gaudet. Okoskodások helyett nézzünk körüi, kik a megyerendszer legmakacsabb, legerősebb védői?

Tavai jelent meg a „P. Naplóban” egy hárompróbás conservatív cikk a megyéről, mely nyílt őszinteséggel bevallja, miszerint a népképviselői országgyűlés és parlamentáris kormány nyal szemben, a megyét már csak azért is fenn kell tartani, hogy „a hagyományos szellem, a conserváció legalább a megyében vonhassa meg magát.”

E nyilatkozat csakoly őszinte, aminő reakcionárius.

Menjünk tovább. Ki ne ismerné a „P. Hírnök” keresztes háborúját, melyet 1861-ben kezdett meg a megyerendszer érdekében a felelős kormányzat ellen?

Akkor a nemzet óriási többsége méltó megbotránkozással utasítá vissza e reactionárius, s ha a szándékok tisztaságát nem akarjuk is kétségbe vonni, – eredményeiben hazafiatlan agitációt.

Azóta a Hírnök példája követőkre akadt azon pártokból is, melyek mindenk felett szabadelvűeknek hirdetik magokat.

Meglehet, tartják is.

Az idő meg fogja mutatni, hogy csalódásba ringatták magokat is, másokat is.

Mert a megyerendszernek azon alakban, azon hatáskörrel, mely neki most tulajdonítatik, fenntartását csakis a tőzsgyökeres conservatívok kívánhatják.

S lássanak bár a megye ily mérvű fenntartásának némely védői bármily szabadelvűeknek, tartassék bár például a baloldal két vezére Tisza Kálmán és Grhyczy Kálmán liberális poli-

tikusoknak, a jövő, talán már a közel jövő megmutatandja, hogy nézeteiknek forrása rideg conservatismus.

Merész állítás lehet ez oly férfiakról, kik ma egy magát szabadelvűnek tartó ellenzéknek vezérei, – de én meg vagyok győződve, hogy, ha van consequentia a politikai nézetekben, ha nem csal a legfigyelmesebb számítás, melyet az egyének jellemére alapíthatunk, – hogy akkor, amint pártjaink a liberalismus kérdéseinek alapján alakulnak, s lesz ismét haladó és maradó pártunk, e férfiak egy – nem ugyan reactionárius, – de a szó szoros értelmében conservatív pártnak lesznek tagjai.

Mert oly átmeneti viszonyokban, minőket ma élünk, gyakran kerülnek szőnyegre oly kérdések, melyekben a nagy rész – a szempont hibássága folytán, melyet választott, – ferdén ítél a liberalismus és conservatismus kérdései felől.

Így nálunk a megyékről. A szempont, melyről a közönség túlnyomó része e kérdést ma szemléli, nem a szabadelvűség, hanem azon 48 előtti sérelmi politika szempontja, melylyel a megye úgy szólván identificálódott.

De e sérelmi politikának lejártak napjai. Nagy tömegek lassabban jutnak az ily változások felfogására, de végre eljutnak.

És nekem szent meggyőződésem, hogy el fog jönni – és minél békésebb fejlődésnek indulnak hazai viszonyaink, annál hamarabb, az idő, melyben a magyar közvélemény egészen más színben látandja a megyét.

S amint ez bekövetkezik, a mint a nép nem alkotmánybástyát lát többé a megyében, ami a 48 által teremtett viszonyok közt többé nem lehet, a mint a helyes szempontból fogja azt tekinteni, – be fogja látni, hogy conservatív, megrögzött conservatív eszmét táplált keblén a megyében, s ki fogja fölötte mondani az ítéletet.

Ez így lesz, ennek így kell lennie. S ennek valóságában csak az kételkedhetik, ki nem hiszi a magyart képesnek a haladásra, ki azon szomorú és dicstelen sorsra véli kárhoztatottnak e nemzetet, hogy önmaga jó szántából adja fel azon vívmányo-

kat melyekért vérontással s nem-ontással két évtizeden át küzdött, hogy, miután rengeteg áldozatokkal felküzdé magát a haladás útjára, arról önként visszalépjen a tespedés ingoványos talajára.

A közvélemény fel fogja adni az ősi vármegyét.

Mert a vármegye mai nap nem más, mint megannyi bagolyvár azon aristokratikus előítéletek számára, melyeknek a forradalom felmondá a szállást a központi kormány palotájában s a parlament termeiben. Aristokratikus institutio az, álljon bár tagjainak túlnyomó része írástudatlan tömegből, határozzon bár benne kizárólag az ólmosbot és a felpálkázott agyvelő.*)

Vannak intézmények, rendszerek, melyek keretén belől a szereplő egyéniségek természetének hatása elenyészik. A rendszer alapja, életeivé rabbá teszi a legkülönfélébb elemeket, melyek belelépnek, hogy kezeljék. S ha a bécsi kormányról századokon át 1867-ig elmondhattuk, hogy nem a kormány egyéneiben, hanem a rendszerben van a baj fő oka, ha tetteleg azt láttuk, hogy a legkülönfélébb egyéniségek, amint e rendszer kormány-gépezetének mozgatására hívtak, mintha bűvkörbe lépve, levetkőzték volna individualitásukat, mindig ugyanazon hatást idézték elő, melynek csak foka s erélye, de nem minősége volt különböző, – ha igazunk volt, midőn e tapasztalaton okulva, semmi személyváltozásban nem láttunk garantiát, s a rendszer gyökeres átváltoztatását sürgettük, - ugyanez áll a megyékről is. Bármily elemeket tegyen a törvényhozás a megyerendszer kezelőivő, amíg e rendszer gyökereken nem reformáltatik, uralkodni fog az egyéneken. Ebben rejlik a megcsontosult systemák ereje. Ily megcsontosult rendszer pedig a megye. Éltető lelke a traditio, összetartó kapcsa az aristokratikus szellem; életelve a privilégium, mely, ha a törvényből kiveszett is, él azon előítéletekben, melyek a megye kebelén táplálkoznak.

*) Lásd a függelék 1. és 6. számát.

IV

A 48-iki MEGYEI TÖRVÉNY

A fentebbiekben igyekeztem kimutatni azt, miszerint azon általános politikai indok, mely a 48 előtti megyei szervezet fenntartása mellett fel szokott hozatni, s mely természeténél fogva oly alkalmas jelszólul szolgálni mindazoknak, kik a dolog lényegét nem fogják fel, miszerint t. i. az az alkotmány és szabadság védőfala, sem 48 előtti, sem mai viszonyaink közt nem állja meg a bírálatot.

A 48 előtti s a mai kor közt fekszik az 1848-iki év.

Mielőtt tehát azon reformok fejtegetésére átmennek, melyek a mai, lényegesen megváltozott viszonyokban a megyén szükségessé váltak, helyén lesz az 1848-iki törvények viszonyát e kérdéshez szemügyre vennünk.

S itt nem elég a XVI. §. rendelkezéseit citálni. E törvény szelleme és hordereje csak előzményeinek, s azon körülményeknek, melyek közt hozatott, ismerete által lesz megérthetővé.

Ismeri mindenki, vagy az életből, vagy a históriából azon szakadást, mely a 40-es években a szabadelvű ellenzékét két részre osztá. Itt elég lesz csak fővonásait ismételni e küzdelemnek.

Az ellenzék egyik, kisebb részét Eötvös, Szalay, Trefort, Csengery szószózlása mellett az ú. n. centralisták képezték. Felismervén a megyerendszer hiányait, – felismervén, hogy e hiányok, mint nem esetlegesek, hanem az institutió lényegéből folyók, az intézmény épentartása mellett el nem távolíthatók, – más tért kerestek, mely egyrészt ment legyen a megye

hiányaitól, másrészt megtízszerezett mértékben, valósággá tegye annak állítólagos előnyeit. A centralisták népképviselői parlamentet s felelős kormányt kívántak.

Az ellenzék másik, túlnyomó része cultust csinált a megyerendszerből. Előbb Wesselényi, majd Kossuth volt e cultus leghatalmasabb, legnépszerűbb hirdetője. Kossuth a megyei statutárius jognak oly kiterjedést akart adni, mely nemcsak az ú. n. magyar központi kormánynak, és illetőleg, melyet ez híven szolgált, a bécsi birodalmi kormányzatnak egységét tette volna lehetlenné, hanem magának Magyarországnak állami egységét a bizonyos felozlás útjára ragadta volna.

Eötvösök erős központi, de felelős magyar kormány és népképviselői országgyűlés kezébe akarták adni a főhatalmat.

Kossuth s vele az ellenzék túlnyomó része a központi hatalom magyar kézre kerítését lehetlenné tartva, a hatalom zömét a megyék közt elforgácsolni akarták.

Amazok egységes, erős Magyarországot, – ezek, erről álmodni sem mervén, foederatív kantonrendszert igyekeztek létrehozni.

Kossuthot s társait megtapsolta a közönség. Eötvöst és elvbarátait inpraktikusoknak, rajongóknak gúnyolta.

Ez így tartott évekig.

A felelős kormányrendszer eszméje, melyet Eötvös és társai zászlajokra tűztek, nem mondom népszerűtlen, – de lehetetlen volt az ellenzék nagy részének szemében még 1847-ben is.

1847-ben a felelős kormány ugyan belement némely megyék utasításaiba; de aki tudja, hogy készültek ez utasítások, mi minden ment beléjük, s mennyire nem értették gyakran a nemes vármegyék azt, amit utasításul adtak, az e körülménynek nem fog nagy fontosságot tulajdonítani.

Igaz, hogy az 1847-iki ellenzéki programmba is belement a felelős kormány, de, mint Kossuth maga monda, csak Eötvös személyes kibékítése s megnyerése végett, kinek ez „vesszőparipája.”

Ennyire ellene volt Kossuth a felelős kormányrendszernek, vagy legalább, ennyire nem fektetett reá súlyt.

Így álltak a dolgok az 1847/8-iki országgyűlés megnyitásakor.

És mi történik?

Kossuth kiadja március elején a jelszót, hogy politikánkat európai színvonalra, a viszonyok magaslatára kell emelni.

Ez megtörtént. És mi volt következése?

Az, hogy Kossuth, ki még néhány hó előtt Eötvös „veszszőparipájának” gúnyolá a felelős kormányrendszer eszméjét, mely a megyével, legalább a szó azon értelmében, melyben annak Kossuth éveken át apostola volt, a legélesebb ellentétben állott, -- maga indítványozá s maga segített keresztül vinni a felelős parlamentáris kormányrendszert.

A pár hónap előtt még „rajongók”, saját eszméiket az ellenpárt vezére segélyével látták megvalósulni.

Következetlenség volt-e ez Kossuth részéről, könnyelmű nézetcsereje egy hétköznapi léleknek?

Nem tartom annak. Sok másnál ez a legynagyobb inconsequentia lett volna.

De kis emberek mértékét nem szabad nagyokra alkalmaznunk.

Ez Kossuth legszebb, legnagyobb tetteinek egyike volt.

Könnyű lett volna őt emiatt megtámadni, s a legszembeötlőbb következetlenséget bizonyítani fejére.

Ő nem félt tőle. Nagy elhatározások jellemzik a nagy embereket. És Kossuth március 3-iki beszédével, melyben először jelenté ki a felelős kormány szükségét, lépett fel a történelmi nagyság magas talapzatára.

Nagyobb volt ő ekkor, mint bármikor utóbb, midőn a milliókban ő tartá a harci lelkesültséget.

Ekkor önmagát kellett legyőznie. Megtette.

Megtette, mert elérkezettnek látta az időt, melyben az általa addig gúnyolt eszmék megvalósíthatók; megtette, mert nagyobb súlyt fektetett a közjó érdekeire, mint egyéni következetességének tekinteteire.

Ő felfogta a pillanat szellemét, és megragadta.

S ez tesz nagygyá a történelmében.

De bármi volt oka ez elhatározásnak, ama lélektani indokok fejtegetése, melyek Kossuthot e tette birták, nem ide tartozik.

De igenis ide tartozik azon tény, hogy amint alkalom nyílt reá, 1848-ban, Kossuth, kinél a decentralisátiónak sem nagyobb mestere, sem lángolóbb apostola nem volt, maga organisálta a magyar kormányzat centralisatióját.

Annak bebizonyítására, hogy Kossuth maga a nemzeties centralisation, midőn ez lehetségessé vált, többre tartotta az ősi megye decentralisatiójánál, – nem akarok az 1848/9-iki kormánypraxisra hivatkozni, midőn a megyék kormánybiztosokkal elárasztva, moccanni sem mertek 48 előtti hatáskörük visszaszerzésére, – mert azok rendkívüli idők voltak, melyeknek példája normális viszonyokra nem alkalmazható.

Eléggé bizonyítja ezt a 48-iki törvénykönyv. Mert azt csak nem teheti fel senki Kossuthról, hogy ő, ha a régi megye-rendszert minden körülmények közt jobbnak tartja a felelős kormányzatnál, – maga valósította volna meg ezt épen akkor, midőn előbbi kedvenc megyei eszméit épúgy megvalósíthatta volna.

Kossuth a centralisált felelős kormányzatok adott elsőseget.

A nagy rász azonban nem vala képes Kossuth felfogásának magasságáig felemelkedni. Helyes tapintattal belátta ugyan, hogy az addig fennállt megye az újonnan törvénybe foglalt kormányrendszerrel incompatibilis, de nem tudott megszokott eszméiről lemondani.

Mindenfelé aggodalmak nyilvánultak e kérdésben.

Kossuth belátta, hogy ez aggodalmaknak ama válságos időkben, melyekben a haza sorsa a nemzetnek, s mindenekfelett az addigi szabadelvű pártnak egyetértésétől függött, el kell enyésztenniök.

Megígérte tehát az aggódóknak, miszerint a megyei szerkezet össze fog egyeztetni az új kormányrendszerrel.

Létrejött a XVI. törvénycikk.

Mi foglaltatik e törvénycikkben?

Mindenekelőtt megemlítendő, miszerint az már címében is magán hordja az ideiglenes jelleget, mert „a megyei hatóság-ideiglenes gyakorlatáról szól.”

A törvénycikk bevezetésében foglalt azon közbeszúrt mondat, miszerint a megyerendszer az alkotmányosság védbástyája, mint már említtem, s mint az akkori körülmények ismerői tudják, csak phrázis, melynek célja volt a megyékért aggodókat lecsillapítani.

A törvény indokolása a bevezetés szerint az, hogy a megyerendszernek „a közszabadsággal öszhangzásba hozatala, egyzersmind a közigazgatásnak időközben is minden megakadástóli megóvása tekintetéből” rendeltetik ez meg ez.

A törvény ideiglenes intézkedésein kívül e sorokból világosan látszik, hogy a 48-iki törvényhozók élénk öntudatával bírtak annak, miszerint az ősi megye a közszabadsággal, vagyis az új kormány formával incompatibilis.

Különben nem lett volna szükség a kettőt egymással „öszhangba hozni”.

Még inkább bizonyítja e két körülményt az 1. §. mely a ministériumak egyenesen kötelességévé teszi a megye rendezése iránt a legközelebbi országgyűlés elé törvényjavaslatot terjeszteni, – mit bizonyára nem rendelt volna, ha az ősi megyét az új törvényekkel összeférhetőnek tartotta volna.

Következnek a 2. §-nak – amint nyíltan kimondatik, i d e i g l e n e s rendelkezései.

Az a) pont a diaeta befejezése után megyénként közgyűlések tartását rendeli el, a b) pont a közgyűlést választási alapon tartatni határozza, a c) pont egy, e közgyűlés által választandó állandó bizottmány alakítása iránt intézkedik.

Az e) pont a köztanácskozás nyelve iránt rendelkezik, az f) pont szerint a fentebb említett bizottmány fog a megyei közönség nevében a ministériumal érintkezni s a tisztikarral rendelkezni, a g) pont pedig elrendeli, hogy „a bizottmány, mihelyt a jövő törvényhozás által a megyei szerkezet rendezve lesz, mű-

ködését bevégezvén, s jegyzőkönyveinek bemutatásával a megye közönségének eljárásáról jelentést tevén, ideiglenes hatóságát a megye kezeibe leteszi „.

A h) pont a bizottmányi üléseket nyilvánosaknak deklarálja.

Ide tartozik még a XVII. törvénycikk, mely azt mondja, hogy „a megyékben a legközelebbi országgyűlésen teendő intézkedésig tisztújító székek tartatni nem fognak „, s a tiszti karban támadt hiányokat a főispán a bizottmánynyal egyetértőleg töltendi be.

Két körülmény tűnik világosan elő a törvény ezen intézkedéseiből.

Az egyik annak ideiglenes volta.

A másik azon felfogás, mely e törvények minden sorában nyilatkozik, miszerint az ősi megye össze nem egyeztethető az új alkotmánynyal, s így gyökeres reform alá vetendő.

Ezt mutatja egyrészt az I.§, mely, midőn a ministérium által előterjesztendő új megyei javaslatot rendel el, e javaslat készítésében semmi más irányt nem jelöl ki, mint azt, hogy a megye, „népképviseleti” alapon rendeztessék, azaz, hogy ne a kiváltságos osztály, hanem a nép összesége képezze az ezentüli helyhatóságot.

Ez egyen kívül, mi az V. törvénycikk meghozatala után egyrészt magától értetődő, másrészt elkerülhetlen volt, a törvény egy szót sem szól a megye jövőjéről.

Nem akar sem a megye híveinek aggodalmat okozni, sem a majdan elkerülhetlen gyökeres reformnak praeoccupálni.

A 48. törvények a megyei ügyet teljesen nyílt kérdések hagyják.

Talán mégsem?

Ezt fogják kérdeni a megye védői, s hivatkozandának a XVI. „t. c. d) pontjára, melynek tartalmát felemlíteni fentebb elmulasztottam.

Szándékosan tevém.

E d) pont, melyre a legújabb parlamenti s megyei vitakozásokban annyiszor történik hivatkozás, így szól:

„Ezen állandó bizottmány a főispánnak, vagy távollétében az alispánnak elnöklete alatt, a megyei tisztviselőség hozzájárul-tával annyiszor s addig, amint s ameddig szükséges leend, össze-gyűlvén, mindazon hatóságot fogja gyakorolni, m ely törvény s alkotmány szerint a megyei közgyűlé-seket minden tekintetben illeti.”

Íme – szólnak erre nagy triumphussal a megye védői, – a 48-iki törvények meghagyták a megye régi jogait, a vis inertiaet sat.!

Váljon?

A törvény a megye azon jogairól szól, melyek azt „tör-vény és alkotmány szerint megilletik.”

S váljon mit gondolnak azok, kik e szavakba vetik vár-megyei reményeik horgonyát, váljon e „törvény és alkotmány” alatt az 1848-iki törvényhozás a régi, általa gyökeresen refor-mált, szóval a 47-es alkotmányt értette-e, vagy a 48-ikit?

A 47-es alkotmány a 48-iki törvények meghozatala által jogilag megszűnt létezni.

A XYI. t. c. e helyen tehát nem azt mondja, hogy a megye minden 48 előtti jogai fennmaradnak, hanem csak azon jogait ruházza ideiglenesen egy ideiglenes bizottmányra, melyek a megyét a 48-iki törvény s alkotmány szerint meg-illetik.

A megyerendszer baloldali védői kettős tévedést követnek el tehát, midőn e szavakra hivatkozva vitatják a régi megye fennállását.

Először az által, hogy a „törvény s alkotmány” kifejezés alatt nem a 48-iki, hanem a 47-iki, amaz által jogilag meg-szűntetett alkotmányt értik.

Másodszor az által, hogy még ezen értelem magyarázatában is következetlenek. Mert ha e felfogást következetesen akarják a megye minden hajdani jogaira alkalmazni, fennállónak kell

hirdetniök a követutasítás és visszahívás jog-át is, mely egy szóval sincs világosan eltörölve.

A Pesti Hírnök legalább consequens volt a tévedésben, s váltig állítá, amíg tengődött, hogy e két jog gyakorlata a megyét a 48 dacára is megilleti.

A baloldali megyeisták azonban ellenmondásban állnak önmagokkal. Fenntartottnak állítják a megye hajdani jogait, s mégis bevallják, hogy nincs többé joga követeket utasítani s visszahívni.

Pedig e jogok nyíltan eltörölve a 48 betűje által nincsenek.

De eltörölvék, magától érthetőleg, a 48 szelleme által.

Mi következik tehát a XVI. t. c. fentidézett d) pontjából?

Csak az, hogy a megye azon jogai, melyek a 48-diki törvény és alkotmány nyal megférnek, ideiglenesen fenntartandók.

E felelet azonban nem teljesen kielégítő, mert önkénytelen foly belőle -egy új kérdés: melyek tehát a megye azon jogai, melyek azt a 48-iki törvény s alkotmány szerint megilletik?

Vagyis, miután valamely alkotmány szerint a megyét csak oly jogok „illetetik”, minők amaz alkotmánnyal megférnek, mely jogai a megyéknek megegyeztethetők a 48-iki alkotmány nyal?

Eszerint a XVI. tv-cikknek épen azon szavai, melyekkel a megye védői az ősi megyének a 48 által való fenntartását bizonyítani igyekeznek: – mutatják legszembeszökőbben azt, hogy a 48-nak nem volt szán d ó k á b a n az ősi megyét fenntartani.

A 48-iki törvényhozás, belátván, hogy a 48 előtti megye a 48-iki törvények által eo ipso lehetlenné lett, – elrendelő egy új megyeszervezési javaslat elkészítését.

Hogy ezen új szervezésnek semmikép ne praecupáljon, annak a demokratikus alapon kívül, még legfőbb elveit sem monda ki.

Hogy azonban ez új javaslat törvénybe menetelég a megyerendszer a közszabadsággal „öszhangba hozassák”, – mi felesleges lett volna, ha a kettő megférhetett volna egymás mellett, – egy ideiglenes megyei szervezet fővonalait teremtette meg, reáruházván azon jogok gyakorlatát, melyek a megyét – a 48-iki – törvény s alkotmány szerint megilletik.

De hogy mik ezen jogok? – e kérdést a 48 eldöntetennül hagyta.

E kérdés nyílt kérdés ma is.

Amíg tehát arról volt szó, miként kell a megyéket, törvény általi rendezésekig organisálni? addig lehetett a XVI. fejezetre hivatkozni, mert erről rendelkezett.

De midőn az a kérdés, miként szervezzük újra a megyerendszert? – minden, a régi megye jogainak fenntartása melletti hivatkozás a 48-iki törvényre helytelen, mert a törvény a 48 előtti megyét megszüntnek tekinti.

E felfogáson kívül csak két momentumot találhatunk a 48-ki törvényben, mely a megye leendő reformjára nézve zsinórmértékül szolgálhat.

Az első az, hogy a megye tisztán demokratikus, „népképviseleti” alapon szerveztessék.

A második az, hogy az új alkotmánynyal az ősi megye nem levén megegyeztethető, vele öszhangba hozassék.

Ennél többet a XVI t. cikkből kiolvasni nem lehet.

V. KINDULÁSI PONTOK.

A fentebbieket csak azok megcáfolására hoztam fel, kik a XVI. t. cikkből azt vélik bebizonyíthatni, miszerint a 48-ki törvényhozás az ősi megyét nemcsak a parlamentáris kormányrendszerrel megegyezőnek tartá, de azt conserválni is akarta.

Ennek ellenében láttuk, hogy a XVI. törvénycikk e kérdést teljesen eldöntetlenül hagyja.

Különben ez másodfokú jelentőséggel bír akkor, midőn törvényhozatalról van szó. Mert a törvényhozásnak joga van törvénybe foglalni mindazt, a mit szükségesnek talál, nem tekintve előbbi törvények rendeleteit.

S most új, gyökeresen új törvény hozataláról van szó.

A tényleges állapot tovább fenn nem tartható, mert csupa kérdésekből áll, melyekre nem ád feleletet.

Hogy e feleletet a törvényhozásnak minél előbb meg kell adnia, afelett kiki tisztában van magával, nemcsak azok, kik a megye gyökeres reformját kívánják, hanem azok is, kik a reformot minél szűkebbre akarják korlátolni, sőt azok is, kik az egész 47-es korhadt megyei apparátust restaurálni óhajtják.

Erről egyenlően meg van győződve, a liberális Eötvös, a conservatív Tisza s a reaktionárius Pesti Hírnök pártja.

S hol találjuk az anyagot, melyet a törvényhozás az új alkotásnál felhasználhat?

Az 1825-1848-iki korszakban egy chaos volt a megyerendszer. Nem oly chaosz, mely a teremtést, hanem olyan, mely a végfelbomlást előzi meg.

A megye tényleg sülyedett is évről évre, dacára a negyvenes évek óriási megyei izgatásainak.

A megyerendszer e kultusa mintegy végfellobbanása volt a megye életének. Nagy zajjal, pompával üzetett.

A mesterkéltségek, mely a megyék haldokló feje köré oktroyáltatott, nem gátolható meg a beteg Organismus hanyatlását.

A megye középkori, telivér aristokratikus institutio volt.

A 19. század legében meg nem élhet.

1847-ben lépett utolszor a cselekvés színpadára. S ekkor is az adminisztrátori önkormányzatot pártját szaporítá.

De amint lehullottak a szellemi sorompók, amint a felvilágosodás eszméi, a szabadság igaz felfogása, a forradalom jótékony aegise alatt behatottak Magyarországra, – a megyék letűntek a színpadról.

Nagy idők következtek be, tenni, élni kellett. A tétlenség fészkei, a tespedés asylniai háttérbe szorultak. S amint a megye háttérbe szorult, lehetővé vált a haladás.

A 48-iki törvények a megyék nélkül, sőt azok nagy részének ellenére váltak valósággá.

A forradalomban, a forradalomnak sem nagy vívmányai-ban, sem nagy harcaiban a megyéknek részök nem volt.

És volt-e azóta?

1861-ben a megyék csak mint rakoncátlan statistacsoport ácsorogtak a képviselőház megett.

Az országnak semmi hasznot nem hajtottak.

1867-ben a megyék – legalább amit közjogilag e szó alatt értünk – tetteleg nem léteztek; s az országgyűlés kivitta alkotmányunk helyreállítását.

Van-e dicsőbb lapja történelmünknek, mint az, mely a 48-iki forradalom tetteit beszéli?

Aratott-e valaha alkotmányos jog békés úton fényesebb, nagyobb, hatályosabb diadalt, mint a miénk 1867-ben?

S ha azt látjuk, hogy ily óriási küzdelmek, melyek egy nemzetnek teljes életképességével, minden erejével vívhatók ki csupán, egy oly, azelőtt mindenható, s némelyek által még ma is oly fontosnak tartott intézményt teljesen nélkülözni tudtak, anélkül hogy e nélkülözés hiánya csak pillanatra is érezhető lett volna, – nem azt mutatja-e ez, hogy amaz intézmény már elveszte életrevalóságát?

Nem azt mutatja-e, hogy a legnagyobbja hatásaikban leg-hatalmasabb institúciók életképessége, s így szüksége, mindig a kor viszonyaitól, szellemétől függ?

És lett volna a megye 48 előtt bármily bámulatraméltó, bármily varázserejű institúció, – ami nem volt, – azon körülmény, hogy az 1848. és 1867. év eseményeiben, melyeknél nagyobbakat 3 század óta hiában keresünk históriánk lapjain, a megyének semmi érdem, semmi szerep nem jutott, – csattanósan bizonyítja, miszerint az ősi megye, ruháztassék bár fel mindazon sallangokkal, melyeket kedvelői ráaggatni szeretnének, – a jelen korban többé meg nem állhat. Egy régi, rég elmúlt kor gyermeke az, mely be nem illik a mai megváltozott viszonyokba, mely, ha mesterségesen lábra állíthatnák ismét, nem lehetne többé használható rász új alkotmányunk organizmusában, hanem volna egy az élő testbe szúrt idegen, holt anyag, mely csak folyton nyílt sebet idézhet elő.

Az ősi megye tehát, mint a kornak meg nem felelő, életképtelen institúció, nem szolgálhat az új alkotásban irányadóul.

Azaz: az új reformban nem szabad a 47-es megye alapjáról indulnunk ki, nem szabad azon kérdést vennünk zsinórmórtékul, hogy mennyit s mit lehetne a régi megyéből fenntartani, vagy visszaállítani.

De viszont nem szabad teljesen az utánzás, vagy theoria mezején keresnünk a kiindulási pontot.

Mert, ha a 47-es megye nem nyújthat is termékeny anyagot az új reformra, – mégis bírunk ilyennel

a) nemzetünk jellemében,

b) 48-iki alkotmányunk szellemében.

Amabban azért, mert a magyar nemzetben, habár mind-
eddig csak igen hiányosan gyakorlá is az önkormányzati jogot,
megvannak azon tulajdonok, melyek a valódi önkormányzat rend-
szerébe életet lehellhetnek.

Ebben azért, mert midőn az alkotmány valamely részének
újjá alakításáról van szó, mindig az egészhez kell alkalmazkod-
nunk, nehogy az alkotmány organismusában a másodrangú részek
ellentétben állván a főrészszel, az egésznek erejét megsibbasz-
sзák, – és mert az 1848-ki alkotmányt mással, retrográd
szellemben felcserélni feladatunknak nem tarthatjuk.

A magyar nemzeti szellem és tulajdonok tekintetbevétele
és felhasználása mellett tehát azon szempont, melyről a megye
újjászervezésében kiindulnunk kell, nem lehet más, mint 1848-iki
alkotmányunk.

Miután pedig a 48-ki törvényhozás műve nincs még befe-
jezve, miután az sok tekintetben, mint a megyéről szólóban is,
csak néhány általános eszmét mond ki, miután tehát a 48-diki
törvény betűje nem nyújt eléggé határozott támpontokat, nem
marad más hátra, mint a 48-ki törvények elveit, szel-
lemét vennünk irányadóul a megye reformálásában.

S mi e tekintetben a 48-ki törvények szelleme, miben áll
azon reform, mely közjogi téren e törvényhozás művének főmo-
mentumát képezi?

48 előtt Magyarország alkotmányos életének a negatív
erők decentralisatiója volt főjellemvonása.

A megye, melyben e decentralisatió alakot nyert, volt a
törvényhozási, bírói, közigazgatási s ellenállási hatalomnak ré-
szint forrása, részint főtényezője.

A megyerendszer volt legfontosabb, legjelentékenyebb in-
tézmenye a 47-es Magyarországnak.

A 48-ki törvényhozás úgy a nemzet alkotmányos jogai,
mint a kormányhatalom számára erős központot teremtett.

A törvényhozási befolyást s az ellenállás szerepét kivéve a megye kezéből, a parlamentbe helyezé át, mely az összes népre támaszkodik.

48 szerint Magyarország alkotmányának alapelve a pozitív erők centralisátója.

A pozitív erők e centralisátója a népképviseleti parlamentben, s a felelős parlamentáris minisztériumban nyilatkozik.

A megye ezáltal tényleg jelentéktelenségbe süllyedt. Az ősi megye a 48 által nemcsak feleslegessé, de lehetetlenné is vált.

Afelett, váljon megtartandó-e a 48-iki kormányforma, vagy a 47-es kormányformával cseréltessék-e fel? – ha e kérdés nem volna oly meghaladott álláspont, még lehetne vitatkozni; mert e kettő éles ellentétben áll egymással.

De afelett, hogy a 48-iki kormányforma mellett a 47-esnek legfőbb, mert alapintitutiója, az ősi megye, fenntartható-e vagy nem? – efelett senki, aki a 48 elveit világosan, öntudatosan felfogja, s a megyerendszer természetét ismeri, kétségben nem lehet.

E kettőt egymás mellé állítani annyi volna, mint a szabadságot a szolgasággal, a pezsgő életet a halállal párosítani.

Miután tehát e kettő egymás mellett meg nem főr, s miután azt hiszem, hogy, ha a 47 és 48 közt kell választani, az ország 99/100-ad része ez utóbbira fog szavazni, semmi kétség nem lehet többé az iránt, miszerint a megye ezentúl csak annyiban állhat fenn, amennyiben a 48-iki alkotmánynyal összefér.

Helyén lesz itt ez alkotmány alapelveit rövideden jellemezni.

Mint fentebb említém, a pozitív erők centralisátója azon alap, melyen egész 48-iki alkotmányunk nyugszik.

Ez alapelv a nép jogait tekintve mindenekelőtt a képviselőházban nyilatkozik.

48 után nem a megye többé, hanem a képviselőház alapintézménye egész alkotmányos életünknek.

A parlamentáris kormányrendszer főelve pedig abban áll, hogy az államhatalom a különféle tényezők közt felosztva legyen, de valamennyi közül a népképviselői parlamentet illesse a legfőbb hatalom.

Ha tehát a 48-ban megállapított, demokratikus alapokon nyugvó parlamentáris kormányrendszert nem csonkítani vagy épen lehetlenné tenni, ami feladatunk nem lehet, hanem szilárdítani, s lehetőleg kifejteni akarjuk, úgy nem szabad a népképviselői hatalmát a megyegyűlések közt elforgácsolnunk, sőt egyenesen azt kell a legfőbb hatalommá emelnünk az államéletben.

Évégből a törvényhozási hatalmat, kizárólag és minden tekintetben a parlamentre kell ruháznunk.

Évégből oda kell törekednünk, hogy az országgyűlésből mindazon elemek, melyek nem közvetlenül a népet teszik, eltávolíttassanak, s hogy a nép képviselői egy kamrában, kizárólag gyakorolják a parlament jogait.

Évégből, hogy a parlament minél függetlenebb legyen a kormánytól, törvénybe kell igttatni, miszerint – sem helyhatósági, sem kormányi – hivatalnok a törvényhozótest tagja ne lehessen.

Évégből, majd, ha nyugalmas, megszilárdult alkotmányos viszonyok lehetővé teszik a nép jogait felfelé is mindinkább kiterjeszteni, nehogy a monarchikus elv túlhatalomra vergődjék, a korona vétőjogának lehető korlátozására kell törekednünk; másrészt megszüntetnünk a kormány azon privilégiumát, – melynek megfelelővel a parlament nem bír, – melynél fogva a képviselőházat feloszlathatja.

A 48-iki reformeszme másodsor, a kormányhatalmat tekintve, a felelős, parlamentáris ministériumban nyilvánul.

E ministérium, mert felelős, és mert parlamentáris, jogilag úgy, mint erkölcsileg a képviselőháztól függ.

Ha tehát a 48-ban dekretált kormányformát nem lehetlenné tenni, hanem megszilárdítani akarjuk, egyrészt oda kell hatnunk, hogy a kormány minél függőbbé tétessék a parlament többségétől, de másrészt oda, hogy az országban bírjon azon

szükséges hatalommal, melynek hiánya tényleg illusóriussá teszi a kormány felelősségét, s ezáltal csökkenti a parlamentnek, a népsouverainitás e kifejezőjének szükséges hatalmát.

Ez okoskodás oly rövid és világos, hogy alig hiszem, miszerint akár a logika, akár a szabadelvű haladás szempontjából ellene kifogást tenni lehessen.

Sőt annyira magától értetődő, hogy az olvasó figyelmét nem is fárasztanám vele, ha különös figyelmet érdemlő oldalról nem tétetnék e felfogás ellen nyílt ellenvetés.

Tisza Kálmán úr ugyanis a megyerendezősről írt röpiratában, e rendezés alapelveit fejtegetvén, egyik irányadóul azt tűzi ki, miszerint a parlament és felelős kormány túlsapongásai ellen óvszert kell keresnünk a megyerendszerben.

Alább, a maga helyén, megkísértendem e tétel részletes cáfolatát. Itt csak annak rövid constatírozása végett említem fel ez ellenvetést, miszerint a parlamentáris kormányrendszer s az abból folyó, fentebb érintett törekvések szüksége ellen nem a szabadelvűség, csak a conservatív irány szempontjából lehet kifogást tenni.

Mert azon terv, mely ma, 48 után a népképviselők testületét, alkotmányunk legdemokratikusabb institutióját, az arisztokratikus vármegyéktől akarja függővé tenni, – e terv nem tarthat igényt a szabadelvű melléknévre.

Ez az arisztokratia, ez a conservatív politika.

Sőt több. Ez határozott visszalépés a 48-iki alapról.

Az első, sőt fő szempont tehát, melyről a megyerendszer új szervezetében kiindulnunk kell, az, miszerint a megye úgy reformáltassák, hogy a p a r l a m e n t á r i s felelős kormányrendszer ne csak ne nehezítse, hanem elő is segítse.

E tételnek is megvannak consequentia.

Mert, ha csupán és kizárólag e tétel azon útmutatása után indulnánk, mely belőle első pillanatra látszólag fakad, nem sok

idő múlva oly merev centralisáció karjaiba vezetnék az ország, melyben az alkotmányos élet általában semmivé lenne, s a Parlamentarismus kongó álarccá silányulva, oly absolutismusra vezetne, minőt Franciaország a restauráció korában tapasztalt.

Ettől kell, hogy az ország megóvassék.

Mert a parlamentáris kormányforma nem egyéb, mint egy állam népének országos önkormányzata.

De ezen országos önkormányzat csak úgy állhat fenn szilárdul és biztosan, ha csupán koronájául szolgál az alkotmány összes intézményeinek, ha mint Egyiptom földének ezredéves pyramisai, egy lehető széles alapokra fektetett önkormányzati rendszernek képezi csúcspontját.

Szóljunk világosabban.

48 előtti intézményeinkben hiába keressük e rendszert, mely egyedül nyújt biztos alapot.

48 előtt az alkotmány épületének legfelsőbb része gyönge, gyarló tetőzet volt.

Középső része, a vármegye, játszta a főszerepet.

De a vármegye nem támaszkodott biztos alapokra, sőt nem is ismerte azokat.

Mert az alkotmányos szabadság első s egyedül biztos alapjai:

az egyéni szabadság,

a községi önkormányzat.

Az előbbi 48 előtt a nemzet egy huszadrésze élvezte.

Az utóbbit a megyék teljesen absorbeálták.

A megyerendszer rosszul fogta fel a szabadságot. Nem biztosítá az egyén jogait, nem még a szabadalmas osztály egyéni szabadságát sem, mert – feltéve még azt is, hogy a megyéken mindig a majoritás döntött, ami pedig nem történt, – az egyéni szabadság nem egy megyei többség omnipotentiájában, hanem a törvények uralmában áll.

A megyerendszernek fogalma sem volt a valódi szabadságról.

Mert, míg felfelé minél függetlenebbé igyekezett tenni magát a kormánytól, saját területén oly centrálisai iránynak hódolt, mely a községi életet teljesen lehetlenné tette.

A megye maga akart minden lenni, – s azon korban, midőn e „minden” amit bírtunk, csak abban állt, hogy nyomorúságunkat tegye annál felőtlőbbé, tetteleg az is volt.

Nem biztosítá sem az egyéni szabadságot, nem a községi önkormányzatot.

48 után, ha nem akarjuk hogy a parlamentáris rendszer merev centralisációtóvá fajuljon, ennek nem szabad így lennie.

A megyéből, mely 48 előtt felfelé a kormány, lefelé a község és egyén jogait absorbeálta, el kell venni nemcsak azt, amire most a kormánynak, hanem azt is, amire a községnek s egyénnek szüksége van.

Csak így ülhetik bele a megye új alkotmányunk organis-
musába, csak így járulhat közre – hogy a fentebbi képet használjuk, azon pyramis felépítésére, melynek

alapja: az egyéni szabadság és községi önkormányzat,

középtagja: a megyei és városi – par excellence „helyi”-nek nevezett – önkormányzat,

csúcsa: a parlament és minisztérium, vagyis az országos önkormányzat.

Ha tehát elismerjük, hogy az országos önkormányzat e rendszerének biztosabb alapja nem lehet, mint első fokban az egyén jogainak s a községi autonómiának biztosítása, másodikban a helyhatósági önkormányzat, – ha elismerjük, hogy a szabadság csak akkor teljes és valódi, ha azt nemcsak az ország mint ilyen, hanem a helyhatóság, község és egyén is élvezzi, – nem lehetünk többé kétségben az iránt, miszerint a második szempont, melyet a megyerendszer reformjánál tekinteten kívül hagyunk nem szabad, szükségkép az, miszerint

a megye oly módon reformáltassék, hogy az egyén szabadsága s a községek önkormányzata benne biztosítva legyen.

VI A MEGYEI BIZOTTMÁNY SZERVEZETE

A fentebbiekben megkísértem néhány fővonással kijelölni azon helyet, mely alkotmányunk gépezetében 48 után egyedül illelheti meg a megyét.

Nem lehet az többé, mint 48 előtt, egy fel úgy mint lefelé mindent absorbeálni törekvő foederatív-rendszer; hanem kell, hogy a községi és országos önkormányzatot organice összefűző kapcsolás legyen.

Áttérek most a kérdés részleteire, melyek ez ügyben annál fontosabbak, mert míg a fentebb kifejtett általános elveket a legtöbbször magokéinak vallják, vonakodnak mégis azok szükséges következményeit elismerni.

Ha a megyei szervezésnél teljesen új alkotásról volna szó, a kérdés tárgyalásánál más módszert kellene követnünk, s csak az egyén jogainak és a községi önkormányzatnak megbeszélése után jöhetne a sor a helyi önkormányzat taglalására.

De itt nem új alkotásról, hanem, bár gyökeres, reformról van szó. Az ősi megye hatásköre nagy részben, ha jogilag vagy tényleg nem is, fennáll a szellemekben, a nézetekben. A közvélemény nagy része e kérdésben nem is ismer más kiindulás pontot, mint éppen magát a megyét.

Ez kényszeríti az író, ha minél többek által megértetni, s helyesen megítéltetni akar, hogy tárgyalásában azon sorrendhez alkalmazkodjék, melyet a közvélemény elfogadott.

Ezt teszem én is annál inkább, mert mindazok, kik az

újabb időben e kérdéshez szóltak, s kiknek véleményeire több helyen tekintettel kell lennem, ugyané sorrendet követték.

Felveendem tehát – a) a megye alkatrészeit és szervezetét, – b) annak jogait s általában hatáskörét.

A forradalom előtt a megye nem a helyhatósági önkormányzat alakja, hanem a nemesség kizáró uralmának institúciója volt.

A megye lakossága nem kormányozta önmagát.

A megye egy nemesekből alakult testület volt, melynek száza, többnyire csak tízei, a lakosság tíz- és százezeréi felett parancsnokoskodtak.

A 48-iki törvényhozás a politikai s – jog egyenlőség kimondása által véget vetett ez igazságtalan helyzetnek.

Most már bizonyos általános érvényű kvalifikáció mellett, mindenki egyenlően tagja a megyének.

A jogegyenlőség ilyenmő deklarációja által lehetlenné vált az, ami 48 előtt még lehető volt, hogy t. i. a megye minden tagja üléssel és szavazattal bírjon annak gyűlésein.

A jogosítottak nagy száma ennél fogva szükségessé tette a képviseltetés elvét a megyébe is behozni.

Ezt tette a 48, midőn ideiglenesen egy bizottmányt tett a megye ügyeinek intézőjévé.

E rendelkezés csak ideiglenes, de miután viszonyaink közt egyszersmind az egyetlen lehetséges is, a közvélemény által általában elfogadtatott; s kétségen felül bele fog menni az új rendezésbe.

Hogy tehát a reformálandó megye gyűléseiben nem közvetlenül a jogosítottak mindnyájan, hanem csak azok képviselői fognak részt venni, – ez már bizonyos, efelett nézetkülönbség néni létezik.

De igenis létezik azon kérdés felett, hogy miképen alakíttassék e megyei bizottmány.

Lássunk néhányat az eltérő nézetek közül.

Szentkirályi Mór úr a megyerendezésről írt javaslatában a megyei bizottmányt $\frac{2}{3}$ -részben választott tagokból, közvetlen választás útján, $\frac{1}{3}$ -részben a legtöbb adót fizetőkől akarja alakítani.

Tisza Kálmán úr egyáltalában közvetett választást kíván.

Kecskeméthy Aurél úr szerint a bizottmánynak $\frac{1}{3}$ -ad-részben a legnagyobb adófinzetőkől, $\frac{1}{3}$ -adrészben községek képviselőiből, $\frac{1}{3}$ -részben az intelligentiából, diplomás emberekből, szóval az ú. n. honorátorokból, – kellene állnia.

A Pesti Napló-ban tavai egy óconservatív hazafi pláne hadrészben nemválasztott tagok mellett plaidírozott.

Magától értetődik, hogy a Pesti Hírnök épen nem választott, de a birtok és értelmiség kvalifikációja szerinti Örökös tagokra adta, míg élt, csekély súlyú szavazatát.

Mindezen urak Kecskeméthy úr kivételével a megyevédők sorába tartoznak, amennyiben a megyéből többet akarnak visszaállítani, mint amennyi a 48-iki alkotmánynyal megfér.

Minden hangos deklamáció helyett csak azt említem, hogy a 48-iki törvény kizárólag nép-képviselőt, még pedig az V. §. szerint meglehetősen széles alapú, közvetlen választású népképviselőt alapján alakítja a megyei bizottmányt.

Nem ötlík-e itt rögtön szembe, hogy a 48-iki törvényhozás e tekintetben liberálisabb, demokratikusabb a nemes megye mindezen védőinél?

Tagadhatják-e ezen urak, még Szentkirályi Mór vagy Tisza Kálmán urakat sem véve ki, hogy javaslatuk egyenes visszalépés a 48-iki alapról?

Találják ki ők maguk azon nevet, mely a politikai törekvések ezen irányát jellemzi, – én nem akarom azt kimondani.

Mindezen tervek és javaslatok tehát, éles ellentétben a szabadelvű haladás szellemével, a 48-iki forradalomnak egyik legbecsesb, legigazságosabb vívmányát megcsorbítani, a nép legszentebb jogát, a jogegyenlőséget megsemmisíteni törekszenek.

Valódi támadás ez a 48 legmagasztosabb elvei ellen, merész kigúnyolása azon eszmének, melyet ezrek kiontott vére kent fel az örök életre.

Emellett egyenes igazságtalanság; mert a társadalomnak nem áll jogában polgárainak egy részét jogokban a másik fölé emelni.

S valljon mik lehetnek az opportunités ama tekintetei, melyek mind ez urakat, sőt a liberális haladásnak oly régi bajnokát is, mint Szentkirályi úr, arra bírhatták, hogy a szabadságnak, – mely a 19. században csak a jogegyenlőség alapján lehet biztos, – alapelveit ennyire megtámadják?

Elég fontosak-e e tekintetek arra, hogy miattok oly óriási politikai hibát kövessünk el, minő a 48. forradalom egyik legbecsesb vívmányának megcsonkítása?

Szentkirályi úr, midőn $\frac{1}{3}$ -adrészt a legtöbbet adózóknak akar fenntartani, – Tisza úr, midőn közvetett választást javasol, – Kecskeméthy úr midőn a vagyon, vagyis megyékben a nagy földbirtok, és értelmiség javára két harmadrészben nem választott tagokat kíván, – hogy a többieket ne is említsük, – mit akarnak evvel?

Mi volna e kvalifikációk felállítása más, mint a demokratikus elem ellensúlyozása, helyesebben: elfőjtása?

Mi volna más, mint új bástya a nép ellen?

Íme, a megye leglelkesebb védői nem tudják azt képzelni sem máskép, mint aristokratikus alakban!

S váljon oly rakoncátlan, oly veszedelmes, vagy épen communistikus hajlamú-e népünk, hogy ellenében a birtokos aristokrátiát ily mesterséges védgáttal oltalmazni kellene?

Megvan-e benne azon gyűlölet a kaputos osztály iránt, mely ez eljárást igazolhatná?

E kérdésekre magától jön a felelet.

A mi népünknel nyugodtabb, megfontolóbb, s ami fő, mélyebb igazság-érzettel bíró népet keveset találunk Európában. S ha elnézitek, mint túrta e nép századokon át a földesúri önkényt, hogy 48-ban, midőn felszabadított, nem igazolá azok aggodalmait, kik attól tartottak, hogy visszanyert szabadságát a hosz-

szas zsarnokság megtorlására fogja felhasználni, hanem méltányolva a törvényhozás érdemeit, sokhelytt önkényt segíté földesurait a gyors változás rajok nézve kellemetlen következményeinek legyőzésében, – ha elnézitek, mint enged a józan okos szónak, mint hajt a „kaputos ember” szavára, – ha népünk conservatív, igazság-szerető jellemét elnézitek, váljon mivel fog-játok igazolhatni egy ily retrográd, igazságtalan rendszabály életbeléptetését?

Avval talán, hogy a vagyonos és intelligens osztály számbéli kisebbségben levén, tiszta népképviselő mellett nem lesz eléggé képviselve a bizottmányban?

De hisz ez nem egyéb sophismánál, melynek valótlanúsága rögtön szembeötlik.

Nézzetek szét megyei bizottmányainkban. Van-e a vármegeken auctoritás, van-e oly ember, kinek a bizottmányban részvétele akár vagyonánál, akár értelmiségénél fogva kívánatos volna, – s ki ennek dacára kimaradt volna a bizottmányból?

A népnek, s főleg a mi népünknek természetében van, hogy, ha ismer kaputos, mívelt s vagyonos embert, ki iránt bizalmat érezhet, – inkább arra adja szavazatát, semmint valamelyik gazdatársára. Ha bizosítva van választási joga gyakorlatában, legtöbb esetben olyat választ, kiről felteszi, hogy ért a közdolgokhoz, s hogy becsületesen viendi a reá bízott tisztet.

A nép nálunk, – már hagyományos, conservatív szelleménél fogva is, – jobban áll a mívelt és vagyonos osztály befolyása alatt, mint sok más országban.*)

*) E lapok még a legújabb választási mozgalmak előtt irattak. Azóta történtek oly dolgok, melyek némelyekben e hitet megingathatják. Lelkiismeretlen izgatók nyakukba vették az országot, izgatták a népet, – nem communismusra, nem socialismusra, – mert a vagyonnak, tehát saját vagyonának is közösségéről még a somogyi paraszt sem akar tudni semmit, s mert a phalanstériumoknak nem csak a föld népe, de valószínűleg ámitói sem hallották hírét, – hanem izgatták rablásra. És ez izgatás sokhelytt ugyancsak termékeny földre talált. Ma, midőn e sorokat írom, 1869. áprilisban, híreket kapunk, melyek szerint helyenként már készülnek az urak jószágainak felosztására, s szemtanúk beszélnek, hogy az ingerültség a kaputos és szűrös osztály közt oly nagy, hogy a kabátos ember folytonos életveszélyben forog.

Ismerem ez állapotokat, teljesen felfogom e helyzet szomorú fontosságaidé azért nem vonom vissza a fentebb mondottakat. Mert igaz ugyan, hogy a köznép

S ha ez ellenében a legközelebbi félegyházi és korósi zavar-
gásokra hivatkoztok, melyek csakugyan nem voltak minden
színe nélkül a tulajdon-ellenes tendenciáknak, – váljon nom kabátos
emberek, nem az ú. n. értelmesebb osztály egyénei voltak-e e
zavarok okozói? – nem azt mutatja-e ez is, hogy a nép túlságos
befolyást enged magára a vagyonosabb osztálynak?

Követett el a nép nálunk is különböző időben különböző
rendetlenségeket, – bár sokkal ritkábban, mint Európa legtöbb
más államaiban, – de ha rosszat tett is, – erre is a vagyon-
ban és míveltségben nálánál magasabban állók csábították.

A magyar nép jóban s roszban az urak befolyása alatt áll.

Hogy volna különben lehetséges, hogy a mostani demokra-
tikus választórendszer mellett is, mindé]] választás kimenetele az
uraktól, a vidéken még mindig oly befolyásos aristokrátiától függ?

Váljon, ha népünk oly féltékeny volna a felsőbb osztályokra,
adna-e nekik annyi hatalmat s befolyást kezökbe?

A tapasztalás általában azt bizonyítja, hogy a legszabadabb
választási rendszer mellett is a vagyonosság s intelligentia mindig
megtartja döntő befolyását; épen azért, mert a vagyon és értel-

követ el néha visszaéléseket, – de váljon nem százszor többet követtek-e el világ
teremtése óta az uralkodó, privilégiait osztályok?

A föld népe viszállhet jogaival, de mondjatok dolgot, mely elég szent lett
volna arra, – még a vallást sem véve ki, – hogy soha vissza ne éljenek vele!

S váljon azért, mert valamely erő egyszer-másszor károsan hatott, szabad
volna-e azt elítélni? – le fogunk-e mondani a tűz használatáról azért, mert
az szerencsétlenséget is okozhat? – El fogjuk-e fojtani a sajtót, azért mert nincs
kizárva néha ártalmas hatásának lehetősége?

Aki felül tud emelkedni az apró napi eseményeken, az be fogja látni, hogy
oly veszélyek miatt, minők például a somogyi izgalmban nyilvánulnak, a nép
jogait korlátozni nem szabad.

Annál kevésbé szolgálhatnak a legújabb események okul ily retrográd rend-
szabályra, mert – valljuk be Őszintén, – ami Somogyban s más helyeken törté-
tént, annak nemcsak az izgatók lelkiismeretlenségében, s a nép könnyen hívőségében,
hanem egyebütt is kell okát keresnünk. Ha megyéink már szervezve lettek, ha
így a kormány orgánumokkal bírt volna a vidéken, s ha ezenfelül nagyobb erélyt
lejtett volna ki, – bizony elejét lehetett volna venni az izgatások ilymértü
elterjedésének. Be mit tehet azon kormány, mely a megyékben bír egy rivalizáló
testülettel, de nem végrehajtási közegekkel, s mely az ily izgatásokról alig nyer
előbb tudomást, mint midőn azokat az – újságokban olvashatja?!

miség befolyása nemcsak a választás után kezdődik, hanem, mint a társadalmi életben már létező, már magokra a választásokra is érvényesíti magát.

Ahol evvel ellenkezőt tapasztalunk, ez vagy azt mutatja, hogy a választási rendszer nagyobb szabadsággal nyújtván a népnek, mint amennyire az megérve van, azt a hatalom eszközévé silányítja, mint sokhelytt Franciaországban. Vagy oly mélyen rejlő társadalmi bajoknak symptomája, melyeket a felsőbb osztályok befolyásának mesterséges felcsigázásával el mérgesíteni igen, de meggyógyítani nem lehet.

A 48-iki alkotmánynak egyik, következetesen keresztülvitt elve, hogy a b i z a l o m a l u l r ó l j ö n.

Ez tényleg így is van. E bizalom forrása pedig mai viszonyainkhoz mérve, eléggé széles.

S ha ennek dacára azt látjuk, hogy az ily módon alulról eredő bizalom a közélet minden terén a befolyás és hatalom túlsúlyát a míveltebb s vagyonosabb osztályok kezébe adja, - szükséges-e, szabad-e akkor ezen osztálynak úgysis praeponderáns befolyását még oly mesterséges eszközökkel növelni, melyek, mert igazságtalanok, mert a jogegyenlőséget sértik, előbb utóbb csak arra vezethetnek, hogy a felsőbb osztályok mindinkább elveszítsék azon befolyást, melyet a nép ö n k é n y t ruház reájok?

Ne akarjunk a vagyon és intelligencia számára privilégiait állást teremteni a megyében.

A vagyonos osztály, – azon természetes, soha és sehol ki nem írható befolyásnál fogva, melylyel a vagyon egészséges társadalmi viszonyok közt mindig és mindenütt hír, – ily privilégiait helyzet nélkül is elég, sőt túlságos mértékben lesz a megyei bizottmányokban képviselve.

Ami pedig az intelligentiát illeti, nem kellene ennek sem szabadalmak a nép rovására. Hisz az intelligencia épen erre támaszkodik, s ha azt védeni akarjuk, ne a nép ellen, hanem védjük azon kabátban járó fél-intelligencia ellen, melyet a szellemileg s anyagilag . tönkrement aristokratia képez. Mert nem a nép, hanem a nemesség, s első sorban az elszegényedett, míve-

letlen de mégis magát az értelmiséghez számító arisztokratia legnagyobb, sőt egyetlen ellensége a valódi intelligentiának.

Ezek ellen, az arisztokratikus előítéletek ellen biztosítani az intelligentiának azon befolyást, mely őt szellemi felsőbbség énél fogva megilleti, – szükség volna; de ez oly szükség, melynek nem a törvényhozási, csak a társadalmi téren lehet kielégítést nyújtani.

A nép ellenében a fensőbb osztályokat biztosítja az, ha becsületeseknek, igazságosnak bizonyítják magukat.

Más biztosítékokat nyújtani nekik a nép ellen annyi volna, mint felmenteni őket azon kötelesség alól, hogy becsületesek, igazságosak legyenek.

Vonjuk össze az eddig mondottakat.

A közvetett választásnak Tisza Kálmán úr által javasolt rendszerét el nem fogadhatjuk.

Tudjuk, hogy minél többfokú a választás, a megválasztottak annál távolabb állnak az eredeti választóktól; az ő választók és megválasztottak között bizonyos úr támad, mely csak a társadalom egyes osztályait távolítja el egymástól, meglazítva azon kapcsolatot, mely a lakosság különféle osztályait egy erős. szilárd egészszé egyesíti.

Eltételezve tehát attól, hogy e rendszer mellett a tisztviselők már harmadfokú választás útján jönnének hivatalaikba, e rendszer el nem fogadható. Visszalépés az a 48-iki demokratikus alapról, mert a társadalmi osztályoknak egymástól eltávolítása által csak új kasztokat, új arisztokrátiát teremtene.

Hasonló tekintet alá esik azon javaslat, mely a választott tagok mellett a bizottmányban nem választottakat akar, részben ugyanazon okokból, mert csak új arisztokratikus osztályozásokat szülne, melyeket a 48. törvényhozás megszüntetett.

Mindkét rendszer arisztokratikus, igazságtalan, mindkettő retrográd ellentétben áll a 48. forradalom eszméivel.

Ha ennek vívmányait, ennek nemes szellemét fogadjuk el

kiindulási pontúi, úgy a megyei bizottmányban sem nemválasztott, sem bizonyos osztályokból választott, sem külön testületeket képviselő tagok nem ülhetnek; s a bizottmány nem állhat másokból, mint a nép által a lélekszám arányában közvetlenül a parlamenti választásra fennálló qualification mellett választott küldöttekből.

A 48. törvények elveinek, az igazság- és jogegyenlőség követelményeinek csak úgy tehet eleget a törvényhozás, ha a megyei bizottmányokban kizárólag csak olyanoknak ad helyet, kik közvetlenül a nép által választattak bele.

Csak egy qualificatio van, melyet tanácsosnak, sőt szükségesnek látszik a bizottmányi tagságra való passiv választási képességre nézve életbe léptetni, — s melyet, amint népoktatásunk tökéletesbülése e követelést igazságossá teendi, általában az actív választó képességre is ki kellend terjeszteni, — s ez abban áll, hogy senki, aki írni és olvasni nem tud, bizottmányi taggá ne legyen választható.

E qualificatio üdvös voltát bizonyítani felesleges volna. Jogossága pedig kétségen felül áll, mert a nép, mely bizonyos egyéneket ügyei elintézésével megbíz, megkívánhatja tőlök, hogy értelmiségeknek előbb bizonyosságát adják; s erre nézve szerényebb bizonytságot a betűk ismereténél képzelni sem lehet.

Ez azon egyetlen korlátozás, melynek mostani választási joga a népnek egyedül vethető alá üdvösen és igazságosan.

VII.

TISZTVISELŐI REIDSZEE, A MEGYÉI

Szóllottunk az előbbi fejezetben a megyének, vagy, miután most már a megyét a megyei terület összes lakossága alkotja, e lakosság képviselő testületének, jogai mandatáriusának, a megyei bizottmánynak szervezetéről.

Lássuk most azon jogokat, illetőleg kötelességeket, melyek a megyét ezután megilletendik.

Fentebb már osztályozám a megye jogait.

Törvényhozás jogát gyakorolta a vármegye 1848 előtt a követválasztási, utasítási és visszahívási jog által.

Hogy e joga a vármegyének tökéletesen, teljesen, végleg megszűnt az 1848-iki V. t. cikk által, senki sem tagadja.

Sőt miután e t. e. a képviselő-választás jogát, kivéve, a – bármily demokratikus alapon szervezett, mégis aristokratikus szellemű vármegyék kezéből, magára a nép millióira ruházta, – gondolnunk sem lehet reá, hogy az a néptől ismét elvétessék.

A népképviselői rendszer a 48. év legnagyobb nyereségeinek egyike.

Elég baj ez a reakciónak. S csak ezen párt az, mely még ezt a rendelkezését a 48- nak is megtámadja.

Nem közvetlenül, mert azt nem meri. Megteszi kerülő úton.

Hogy a nép választási jogának elvételét sürgesse, erre még a P. Hírnök sem vetemedett.

De mindenképen igyekezett azt paralyzálni. S a mód, melyen ezt tenni akarta, – bajos elhatározni. – vájjon elvetendőbb-e vagy mulattatóbb?

A Hírnök ugyanis az utasítás-rendszer-t kívánta.

Nem visszaállíttatni, mert szerinte jogilag az ma is fennáll, miután a 48. törvényekben egy szó sincs eltörléséről.

Felesleges szó vesztegetés volna az utasítás-rendszer képtelenségét s célszerűtlenségét bizonyítani.

Mirabeau óta, ki igen helyesen megjegyzé, hogy e rendszer mellett az egész parlament szerepét viheti egy írnok, ki szavazáskor az utasítások illető pontjait felolvassa, – minden valamire való politikus határozottan pálcát tör e rendszer felett.

Ugyanezt teszik a megyének még oly lelkes védői is, mint Szentkirályi vagy Tisza.

Hát még, ha arról van szó, hogy a képviselőket a nép válaszsza, – de utasítsa és visszahívassa a nemes vármegye?

Ilyesmí csak a P. Hírnök clericális és feudális miasmákkal telt agyában fogamzhatott meg.

Különben e gondolat magában oly absurd és képtelen, hogy olvasóimat sérteném annak további cáfolatával.

Efelett tehát, mely kérdésben a számbavehető elemek közt nézetkülönbség nincs, – bátran napirendre térhetünk.

Ez ügygyel, mely egyszerűen a megye törvényhozási befolyásának ügye, elvi rokonságban állnak némely más projectuniok, melyek legújabb időben felmerültek.

A megyei táblabíró-politika hívei ugyanis mindenfelé azt keresik, miként lehetne a megye veszteségeit compensálni?

Mintha veszteség volna az, hogy az aristokratikus vármegye jogai a nép millióira mentek át!

Már maga e felfogás, mely nem az országot, nem a nemzet összeségét, hanem a vármegyét veszi kiindulási pontól, – mely siratja a vármegye hajdani hatalmát, nem törődve vele, hogy az most a nép millióinak kezében megtízszereződött, csa-

tányosan bizonyítja e vármegyei politika kicsinyes, szűkkeblű, aristokratikns voltát.

Mert váljon mikép sopánkodhatnának a megye veszteségein, midőn azt látják, hogy e veszteségek az országnak, a népnek tízannyi nyereséget hoztak, – hacsak a tespedés, az aristokratikus előítéletek asylumát, a megyét, többre nem tartanák az országnál, a nemzet összeségénél?

Ezek a megyei politikusok „kisebbik hazájok” érdekeiért, – öntudatosan, vagy öntudatlanul, – elhanyagolják „nagyobbik hazájok” érdekeit.

Én többre tartom azon hazafiságot, mely az összes haza javát tartva szem előtt, ennek érdekeiért buzog, mint a megyei patriotismust, mely kisebbik hazája kultusában megfedkezik az ország érdekeiről.

Mert, hogy ezt teszik az ősi megye párthívei, hogy - habár gyakran, megenedem, öntudatlanul, – a haza rovására akarják a megyét felmagasztalni: ez világosan kitűnik azon projectionokból, melyek a megyének ismét közvetlen befolyást kívánnak adni a törvényhozásra.

A megyéknek a hajdani alsó táblára gyakorolt befolyása a népképviselési rendszer folytán megszűnván, némelyek azt akarják, hogy a megyék ezentúl a felsőházba küldjenek követeket, – sőt van, a ki még odateszi, hogy utasítás-adás mellett.

Hogy parlamentáris kormány-formában a főispánoknak nem lehet többé helyök a felsőházban, igen helyesen jegyzi meg Tisza Kálmán úr, mert a főispánok e kormány-forma természeténél fogva, kell, hogy a kormányváltozásoktól függjenek.

De két nagy hibát követnek el azok, kik a megyék választott követeiből akarnák a felsőházat alakítani.

Az első az, hogy ezáltal a megyék, mint megyék, oly befolyást nyernének a törvényhozásra, minő a nemzeti erő szükséges centralisációját csorbítaná.

Az éjszaki Amerikára való hivatkozás itt meg nem állja a sarat. Az amerikai senátus az egyes államok követeiből áll, melyeket egyenlő számmal küld a szövetséges államok mindenike,

míg a képviselőtestület tagjai a lélekszám arányában választanak, így akarnák ezt nálunk is.

De feledik, hogy Amerikában az egyes „államok” küldik e követeket a senátusba, hogy a republika „államok egyesületeiből áll, – s hogy Magyarország, ha egységes állam akar maradni, nem tűrhet státusokat a státusban.

Pedig az amerikai rendszer államokat teremtené az államban; s hazánk alkotmányát, melynek egységéről nemzeti létünk veszélyeztetése nélkül le nem mondhatunk, a foederáció alapjaira fektetné.

A megye nem bírhat nálunk azon souverainitási jogokkal, melyekkel az északamerikai egyes államok bírnak. S így az Amerikára való hivatkozás helytelen.

A megye nem lehet az sem többé, ami azelőtt volt, s amit egy megyei politikus „közjogi egyetemleges egyéniség”-nek nevez, – nem lehet törvényhatóság, csak önmagát kormányzó helyhatóság. S így nem bírhat közvetlen befolyással a törvényhozásra.

Ez az egyik hiba, melylyel a megyei politikusok a megyék érdekét fölébe helyezik az ország érdekének.

A másik az, hogy ez által, ha tervök valósággá válnék, új életet öntenének a felsőház parladozó intézményébe.

A felsőház pedig nemcsak mostani alakjában, midőn létalapja az előítélet, hanem bármily alakban, bármily szervezetben, ártalmára van az országnak.

A szabadelvű politikus, aki a haza érdekeit tartja minde nekfelett szem előtt, vagy a felsőház egyszerű eltörlését, vagy, ha irtózik a radikális rendszabályoktól, azt fogja kívánni: hagyassók az meg mostani helyzetében, hogy így létalapjainak jogellenessége s abszurditása által önmagát teljesen tönkretégye, - s hogy aztán, mint a túlérrett vagy férges gyümölcs magától lehulljon.

A szabadelvű politikus, aszerint amint barátja a radikális eljárásoknak, vagy nem, e kettő közül egyre adandja szavazatát.

De a roskatag, a mai észellenes, jogtalan alapokon nyugvó

s így erőtlen felsőház helyett egy másik erősét teremteni, ezáltal a nemzeti erőnek és hatalomnak egy kamrában való összpontosítását beláthatta n időre elnapolni: ezt csak a politikai visszalépés barátai, csak a koordinált megye patriótái, csak a szűkkeblű táblabírói politika hívei kívánhatják.

S azért e téren feladatunk nem az, hogy megyei követekből alakítván a felsőházat. – egyrészt a megyének oly jogokat, másrészt a felsőháznak oly erőt adjunk, mely a népképviselői kormányformával merőben ellenkezik, hanem az, hogy a felsőházi intézmény mielőbbi eltörlésére törekedjünk.

K ö z i g a z g a t á s i j o g á t a megye 48 előtt

a tisztviselő-választás,

statútum-hozatal és

házi-adó kivetése által gyakorolta.

S e téren, – ellenkezőleg az előbbivel, – a megyének ezentúl is lesz szerepe

Törvényhozói befolyása leélte magát, mióta a törvényhozás

egy parlamentáris jogokkal felruházott országgyűlésnek lett jogává.

Annál nagyobb fontosságot nyer ezentúl a megye közigazgatása, mert ebben rejlik az autonómia, a tulajdonképeni önkormányzat.

Felesleges volna e jogok fontosságát hosszasan bizonyítani, kivált nálunk, hol szükségéről mindenki meg van győződve.

Afelett. – mint hiszem. – nem levén nézetkülönbség, hogy a megye területén a közigazgatás ne kormány-hivatalnokok, hanem helyhatósági tisztviselők által gyakoroltassék. – áttérhetünk a részletekre.

Az első kérdés, mely itt a vizsgáló elébe ötlük, az, ha váljon fizetése s vagy i n g y e n e s hivatalnokok lássák-e el a közigazgatást?

Angliában az újabb ideig nagyobbrészt ingyen-hivatalnokok végezték ez ügyeket.

Nálunk 48 előtt egyik rendszer sem volt teljesen elfogadva, mert a megyei tisztviselők húztak ugyan fizetést, de sohasem annyit, ami egyedül képes lett volna őket fenntartani. De lássuk futó vonásokkal rajzolva a két rendszer előnyeit.

Az ingyenhivatalnok fel-úgy, mint lefelé függetlenebb, mert nem anyagi érdekből, hanem tisztesség kedvéért viseli hivatalát.

De viszont az ingyenszolgáltatnak hátránya az, hogy az ingyentisztviselőben a szorgalom, a hivataloskodási buzgóság rendesen sokkal csekélyebb, mint a fizetésesben. Az ambíció, mely kezdetben az egyént még munkára serkenti, a „ tisztesség „ megszokása által csakhamar elveszti erejét, – sa tisztviselőnek, kit sem anyagi érdek, sem ambíció nem köt állásához, oly hasznát venni nem lehet, mint az olyannak, ki kénytelen hivatalát jól betölteni, mert abból tartja fenn magát és családját.

De e hátrányok mellett az ingyen szolgálat már azért sem volna életbeléptethető, – mert egyáltalában nem találnánk e rendszer alkalmazására egyéneket. Általában az európai tapasztalás azt mutatja, hogy e rendszer csak a feudális viszonyok közt alkalmazható, midőn valamely osztály monopolizálja a közszolgálat jogát, s kész az ingyen szolgálatot teljesíteni, hogy monopóliumát fenntarthassa.

Európában Anglia volt azon állam, mely e rendszert a legnagyobb kiterjedésben alkalmazá, s itt is azt látjuk, hogy az ingyen hivatalnokok mellett vagy helyett mindinkább fizetések viszik az adminisztrációt.

Igaz, hogy a fizetéses hivatal egy szelíd lépés a bürokrácia felé, mert mintegy „hivatást,“ professziót csinál a hivatalból.

De ez mai viszonyaink közt elkerülhetlen. A munkafelosztás elve minden téren uralkodóvá lesz; s valamint az ipar terén, úgy a politikai életben az egyes ágak már annyira kimívelvék, hogy szakismeretek nélkül kezelésök többé lehetetlen.

Más volt a dolgok rendje nálunk azelőtt. Ipar, kereskedelem, a reál-tudományok, melyek ma annyi ezer és ezer em-

bért vonnak el a közpályától, azelőtt Lazánkban igen kevés kezdet s többnyire nem-nemeseket, kik hivatal-képességgel úgy sem bírtak, foglalkoztattak. Egy huszadrésze a népnek volt csak az, mely egyáltalán hivatal-viselésre gondolhatott. S e huszadrész még teljesíthető nagyobb fizetés nélkül a közszolgálatot, – egyrészt mert ez, kezdetleges társadalmi s forgalmi viszonyaink közt igen egyszerű volt, – másrészt, mert a corpus juris ismerete, melynek bölcsesége elegendő volt az adminisztráció döcögős szerének vezetésére, többé kevésbé megvolt azon kiváltságos osztályban, mely rangjához nem illőnek tartott volna minden más életfoglalkozást.

Nem így van most. Azon korlátok, melyek azelőtt a hivatalokat a nép 19/20-adrésze elől elzárták, lehulltak; a társadalom minden osztálya igényt tart a közállomásokra, s a nép egy fiától sem szabad elvonnunk a lehetőséget, hogy szolgálatát a közügynek e téren is felajánlhassa.

Kereskedelmi, forgalmi, ipari s általában minden politikai s társadalmi viszonyaink az utolsó évtizedek alatt nagy lendületet nyervén, a közigazgatás rendszere nálunk is oly complicálttá vált már, hogy azt a 48 előtti patriarchális modorban intézni többé lehetetlen. Nem tekintve az adminisztráció egyes azon ágait, melyek különös technikus ismereteket igényelnek, ma már a legtágabb értelemben vett politikai közigazgatás is a jogi s politikai ismeretek oly összegét teszi szükségessé, minők megszerzésére időt és pénzt csak az fog fordítani, ki tudja, hogy fáradságának gyümölcsei is lesznek.

Egyáltalában az ingyen hivataloskodási rendszer csak ott felelhet meg céljának, ahol egy osztály monopolizálja a politikai jogokat, mert ezen osztály kész lesz ingyen teljesíteni a közszolgálatot, hogy privilégiumait fenntarthassa. De a privilégiumokkal együtt bukik mindenütt az ingyen hivataloskodás rendszere.

Miután tehát az ingyen szolgálat rendszere a megyei hivatalokat általában a vagyonos osztály monopóliumává tenné, mely vidéken még mindig legnagyobb részben aristokrátiából áll, –

miután e rendszer hivatalnokaiban sem elegendő szorgalmat s buzgóságot, sem a tisztök teljesítésére szükséges szakismereteket fel nem találhatnók, – nem marad más hátra, mint a megyei hivatali állomásokat oly fizetésekkel kötni össze, melyekből az illető tisztviselők, mellék-kereset nélkül is megélhetnek.

A második kérdés, hogy kiből álljon a megyei hivatalnoki személyzet.

Erre nézve irányadóul felvehetjük a dolgok mai, illetőleg 48 előtti rendjét, mert a viszonyok változása folytán szükségessé vált reformok e keretbe tökéletesen beleillenek.

A megyei tisztii személyzetet képeznék tehát

a főispán,

az alispánok, – első és másod alispánok; számuk a megye területéhez volna alkalmazandó;

főjegyző,

aljegyzők,

levél és pertárnok,

tisztii főügyész és

tisztii alügyészek, a szükséges számban,

fő- és alszolgabírák, számra nézve arányban a megye területéhez,

esküdtek,

főpénztárnok, az ellenőrrel, s általában az adóbehajtásra, s a pénzügyek kezelésére szükséges személyzettel,

fő- és alorvosok,

fő- és almérnökök, a szükséges személyzettel,

megyei biztosok,

várnagy,

rendőrség, hajdú és szolgaszemélyzet.

Ez lehetne ezentúl is a megyei tisztikar azon kerete, melybe a viszonyok fejlődésével idővel netalán szükségessé váló új állomások is beiktatandók lennének.

E személyzet kétféleképp osztályozható.

Az első osztályozás: állami- és helyhatósági hivatalnokokra,

kevésbé bír gyakorlati fontossággal, mert tulajdonképeni államhivatalnok a megyén csak egy volna, a főispán, ami eddig is így volt. Fontosabb azon másik osztályozás, mely szerint különbséget kell tennünk oly állomások közt, melyek valamely különös szakképzettséget igényelnek, s olyanok közt, melyek betöltésére ez nem okvetlenül szükséges, s végre olyanok közt, melyek magasabb műveltséget nem igényelnek.

I. Nézetem szerint azon tisztí állomások, melyeknek helyes betöltése különös szakismeretek nélkül lehetetlen, a következők:

tisztí fő- és alügyészek,
pénztári személyzet,

fő- és alorvosok, ide foglalva a bábákat, más segédszemélyzetet,
mémőkök.

II. Nem különös szaktudományt, hanem általában politis: a i s m e r e t e k e t a főispán állásán kívül szükségeinek a következő állomások:

az alispánok,
fő- és aljegyzők,
levél- és pertárnok,
fő- és alszolgabírák,
esküdtek.

III. Alsóbbrendű kvalifikációval, melyben a gyakorlati ügyesség, testi erő és szolgálati hűség veendő k leginkább tekintetbe, volnának betöltendő k:

a megyei biztosok,
várnagy,
rendőri-, hajdú- és szolgaszemélyzet állomásai.

E különféle kategóriái a megyei közszolgáltatnak már természeteknél fogva különböző betöltési módokra utalnak.

Az első kategóriára nézve, melynek minden egyénében bizonyos, okmányilag bebizonyítandó szakképzettség szükséges, a kinevezést kell megállapítani, ha azt akarjuk, hogy az illető tisztviselők hivataluknak megfelelni képesek legyenek.

Szakképzettség megítélésére nagyobb testületek, mint egy

megyei bizottmány, nem alkalmasak. Ezeknél tehát a kinevezési rendszer annál inkább helyén van, mert e hivataloknál, mint egyáltalában nem politikai természetűeknél, azon főtekintetek, melyek más hivatali ágaknál a választás mellett szólnak, teljesen elesnek.

A kinevezés gyakorlatának módozatára nézve sem a pusztán kormánykinevezés, sem a főispán korlátlan kinevezési joga nem felelne meg a közjó érdekeinek; az nem, mert kezdetét képezhetné az általános centralisációnak, ez nem, mert arra vezethetne, hogy tudomány és képesség rovására a helybeli pártérdekek nyerjenek túlnyomó befolyást. E két hátrány kikerülésére az vezethetne, ha a főispán candidációja mellett a kinevezés jogát a kormány gyakorolná.

Mindkettő azonban, a kandidáló főispán úgy, mint a kinevező kormány bizonyos qualifikáció korlátai közé volna szorítandó, mely szerint tisztí ügyészekké csak okleveles ügyvédek, mérnökök, orvosok, sebészek s bábákká csak diplomás mérnökök, orvosok, sebészek s bábák, a pénztári személyzet tagjaivá pedig csak oly egyének volnának nevezhetők, kik általában a pénzügyi tudományból, különösen pedig a pénzügyi kezelés tanából az e célra rendszeresítendő vizsgát jól letették.

Az ily kinevezések a kinevezettek egész életére szólnának, s az illetők csak vagy a kormány, vagy a megyei bizottmány, vagy egyesek által ellenök indított perből eredő bírói végzés útján volnának elbocsáthatók.

Nem kinevezés, hanem választás által volnának a második kategoria állomásai betöltendőek.

Ez is oly kérdés, melynek hosszabb fejtegetése alól felment azon körülmény, hogy felette a számbavehető elemek közt nézetkülönbség nem létezik.

Igaz ugyan, hogy kivált a legújabb választások, melyek a visszaéléseknek tarka mozaikjánál egyebet nem mutattak, ellene szólnak a tisztviselők választásának, igaz, hogy ennek folytán, bár nyíltan fellépni nem mernek, vannak s pedig meglehetősen számmal egyesek, kik a választási rendszert egészen mellőzni

kívánják; de azt hiszem, remélhetjük, miszerint a megyék célszerű, rendezése s a titkos szavazás megállapítása által e visszaélések megszüntethetők lesznek; s hogy a törvényhozás nem lesz kényszerítve épen a szabadság és haladás érdekében elvenni az önkormányzatnak oly hathatós biztosítékát, mint a tisztválasztás joga.

E második osztálybeli, vagyis tulajdonképeni politikai tisztviselőkre nézve tehát a választás elve feltétlenül fenntartandó volna.

Hogy azonban a használt eszköz a cél elérését meg ne nehezítse, a választási jognak is szabályoztatnia kell.

Hogy a kormány befolyása teljesen mellőzhető ne legyen, kell, hogy a főispán kijelölési jogát ezentúl is gyakorolhassa.

Hogy a közigazgatás érdekei hozzá nem értő, tudatlan kezek sáfárkodása által ne csorbíttassanak, bizonyos kvalifikáció állapítandó meg mindezen állomásokra, melynek legcélszerűbben beválnék egy ú. n. politikai államvizsga okmányilag bebizonyított letétele.

E kvalifikációt pedig oly szigorúan kellene venni, hogy a kormánynak, ha valamely megválasztott tisztviselő a kívánt kvalifikációval nem bír, joga legyen a választást semmisnek nyilvánítani, s a megyei bizottnányt új választásra utasítani.

Hogy a választásban az egyesek lehető vélemény szabadsága biztosítva legyen, minden választásra a titkos szavazás volna megállapítandó. Azon mód, melyen 48 előtt s 1867-ben a megyék tisztújítása végbement, valódi satyra volt a szabad választásra; nem más, mint az aristokratikus szűkkeblűség által szentesített rendszere a visszaéléseknek, melyeknek, ha egyáltalában lehet, csakis a titkos szavazás által lehet elejét venni.

A második osztálybeli hivatalnokok tehát bizonyos kvalifikáció feltétele mellett a főispán kijelölésére a megyei bizottnány által választandók.

He evvel nincs még a kérdés kimerítve.

A becsületes tisztviselő állását lehetőleg biztosítani kell,

különben sem képes egyének nem fognak hivatalt vállalni, sem akik vállalták, nem fogják azt lelkiismeretes kötelezettségnek tekinteni. A tisztviselő, ki háromévenként új választás alá kerül, legtöbb esetben nem hivatala pontos és becsületes betöltését, hanem a választók minden áron megnyerését s az oly könnyen pünkösdi királysággá válható állomás kizsákmányolását fogja fő feladatának tekinteni.

A tapasztalás mutatja, hogy lelkiismeretességet, a közszolgálatnak való teljes odaadást kevés kivétellel csak oly egyéknél találunk, kik hivatalukban, s általa keresetükben biztosítva érzik magokat.

S ez okból ezen állomásoknál is, melyek választás útján volnának betöltendők, a választásnak életfogytiglanra kell szólnia.

Azon Damokles-kardot, mely eddig a restauráció alakjában lebegett a megyei tisztviselő feje felett, ezentúl az egyéni felelősségnek kell felváltania.

48 előtt a tisztviselő felelős nem volt; a megye, ha nem elégedett meg vele, legfőlebb a közelebbi választásnál kihagyta hivatalából.

Újabb időben a bürokratikus kormányrendszerek e hiányon az ü. n. justice administrative, a közigazgatási igazságszolgáltatás által akartak segíteni, mely a fegyelmi eljárás megindítása által kezdődik, s az illetőnek felsőbb politikai hatóságok általi megdorgálása, nyugdíjaztatása, elbocsátása, vagy esetleg kriminális megfenyítésével végződik.

Amaz nem felel meg a felelősség igényeinek, ez ellenkezik a szabadság érdekeivel.

A közigazgatási igazságszolgáltatás, melyben a felsőbb hivatalnokok ítélnék alattasaik felett, olyannal kell hogy helyettesíttessék, melyben a törvény ítélt felettök.

A tisztviselő legyen minden tetteért a bíró előtt felelős. Ez felelős kormányformában annál szükségesebb, mert a minister nem vállalhat felelősséget oly tisztviselőért, ki nem függ senkitől.

Az egyéni felelősség pedig csak úgy valósítható meg, ha minden megyei tisztviselő a bíró előtt beperelhető akár a kormány, akár a megyei bizottmány, akár egyesek által.

A megyei bizottmány e perbefogást elrendelheti akkor is, ha a tisztviselő évi jelentéséből az tűnnék ki, hogy erre okot szolgáltatott.

E felelősség teljesen megvalósítható, de másrészt a tisztviselő jogtalan faggatások ellen biztosítható csak úgy lesz, ha & törvényhozás a tisztviselői felelősségre, a tiszti kihágások nemeit s büntetéseit meghatározó törvényt alkot.

Es csakis ily rendes módon létrejött bírói végzés lehet az, mely az egyszer megválasztott tisztviselőt hivatalától elmozdíthatja.

Miután pedig a megyei tisztviselő egyrészt a megyei önkormányzat, másrészt a központi kormány orgánuma, természetes, hogy amennyiben a kormány teendőiben jár el, a kormánynak, amennyiben megyei ügyekben, a megyének felelős.

A harmadik kategóriába eső állomások a főispán által töltendők be.

Minden megyei tisztviselőnek pedig a főispántól kezdve, le a hajdúig, kötelességévé tétessék, állandóan hivatala székhelyén laknia.

Ezek képeznék a szoros értelemben megyei tisztikart.

A megyei tisztikar felett pedig álljon ezentúl is a főispán, mint a kormány tisztviselője. De az új, felelős kormányrendszerben, a főispánnak is szükségkép más helyzetet kell elfoglalnia, mint eddig.

1848 előtt, s tetteleg ma is, a főispánság, lia helyzetét nemcsak jogi, hanem politikai oldalról is vizsgáljuk, nem volt az, amit a szó tulajdonképeni értelmében kormányhivatalnoknak nevezünk. A főispán, többnyire a megyei pártok valamelyikének legelőkelőbb, legvagyonosabb egyénei közül kiválasztva, bizonyos meghatározatlan jogkörrel felruházva, mely hatását hol semmivé tette, hol messze túlterjeszté azon korlátokon, melyeken túl a kormány képviselője a megye önkormányzati jogának

sérelme nélkül nem léphet, nem volt kormányhivatalnok a szó modern, szabatos értelmében; hanem képviselője volt a feudális alapokon nyugvó patriarchális uralomnak, – az atyai absolutismusnak. Általában a jogkör azon ingatag határozatlansága, mely az ősi megyerendszernek fő jellemvonását képező, szembeötlik a főispán helyzetén is, ki lehetett dacos olygarcha, bürokratikus kényúr vagy a kormány hajlongó rabszolgája, anélkül hogy akár hatáskörét átlépte, akár hivatali állásának tradícióit megsértette volna. A kormány-kinevezés kormány-hivatalnokká, megyei birtokai s nem egy megyében örökös családi joga az olygarchia képviselőjévé, mindkettő az aristokratikus, szűkkeblű irányok erélyes védőjévé tették. És ha van valami stabilis jellemvonás a magyar főispánságban, ez csakis azon megrögzött, megcsökönnyösödött conservatív szellem, mely e hivatalnak történetén veres fonálként vonul keresztül.

Ez állapotnak meg kell szűnnie. A 19. század jogállamában, s általában minden alkotmányban, mely a rendszertelenségen kívül is bír valami rendszerrel, – az egyes tényezőknek pontosan ki kell szabni a kört, melyen belől működjenek.

Azelőtt, míg Magyarorszában az absolutismus uralkodott, frigyben, – bár gyakran nem a legbékésebb frigyben, – a feudalismus elveivel, a 48 előtti főispánság beleillett a viszonyok keretébe.

Nem így ma, midőn a népnek és kormánynak szigorún körülírvák jogai. Ma már a főispánságnak a szó szoros értelmében vett kormány-hivatalnak kell lennie, e helyzet minden consequentiáival együtt.

E helyzetből következik pedig mindenekelőtt, hogy az örökös főispánságoknak el kell töröltetniök. Ez intézmény a Csák-féle feudális kor rút szörnyszülőtteinek egyike, mely dacára a törvény nyílt és világos tiltó rendeletének, újabban fölélesztetett, s ma is fennáll még, mint egy homályos folt eléktelenítve új alkotmányunk egyik fényes tükörlapját.*).

*) Jelenleg tudtomra, a törvény ellenére 12 megyében van örökös főispánság. Ezek közül hivattalal jár a pesti, temesi, pozsonyi, papi hivattalal az egri s

Ezek eltörlésével jár szükségkép a főispánsági helyetteségnek is megszűnése; mely állás azáltal jött leginkább szókasba, hogy midőn az örökös főispánok valamikép akadályoztatva voltak hivataluk teljesítésében, vagy midőn a kormány nem volt valamely főispánnal megelégedve, s őt letétel által sérteni mégsem akarta, helyettest nevezett számára, ki ügyeit ellátta, s tőle jogaira nézve főkép abban különbözött, hogy ülésel és szavazattal a felső táblán nem bírt. E szokás fenntartása ma többé meg nem járja; ma az oly főispán, ki vagy akadályozva van hivatala viselésében, vagy a kormány által elmozdítatni szándékoltatik, szűnjék meg tetteleg főispán lenni.

Ma a főispánnak – röviden szólva, – egyszerű kormány hivatalnoknak kell lennie, kit a belügyminister kinevez és elbocsát, tetszése szerint, minden, más hivatalnokok elbocsáthatására szükséges bírói végzés nélkül, s kinek kinevezésében sem az illetőnek származási helyére, mi 48 előtt, midőn más megyebéli törvényesen nem lehetett főispán, fontos volt, – sem bármi egyébre ne kelljen tekintenie.

E feltétlen rendelkezési jogát a kormánynak, egyéb kormánykin evezéstől függő hivatalokra ily terjedelemben alkalmazni nem volna szükség, sőt a bírói hivataloknál egyenesen ki kell zárni; – de fenntartandó az a főispánokra nézve, a hivatal természeténél fogva.

Mert a főispán ezentúl sem volna a szó szoros értelmében végrehajtó hivatalnok. Ő kell, hogy a törvény és kormány nevében ellenőrizze a vármegye ügykezelését, hogy a kormányt a megyén mindenben képviselje, s a tulajdonképeni végrehajtás terére csak bizonyos rendkívüli, a törvény által előre kiszabott esetekben lép, akkor t. i. midőn a lázadó megye ellen morális, és ha kell, anyagi erő latbavetésével szerez érvényt a kormány és törvény rendeleteinek.

A főispáni hivatal tehát inkább a „követség” természeté-

esztergomi, születéssel, – tehát egyes családok monopóliumát képezi a komáromi, beregi, sopronyi, szepesi, tőröci, trencsényi és vasi.

vel bírna, amennyiben kormányának érdekeit kell egy más tényezőnél képviselnie.

Ily hivatalhoz pedig természeténél fogva oly egyének kellene, kik a kormány intenióit ismerik, felfogni, s érdekeit védeni bírják, és feltétlenül akarják is.

A főispánnak tehát, – ki a kormánynak ügynöke az egyes megyékben, – bármikor kinevezhető s elbocsátható hivatalnoknak kell lennie; – mely utóbbi már azért is szükséges, mert kormányváltásnál parlamentáris országban az új kormány kénytelen lesz a maga emberei által képviseltetni magát a vármegyén.

VIII

VIS INERTIAE

Fentebb, midőn az ősi megye jogait osztályozám, parlamentáris jogokat is említék, melyeket a vármegye gyakorolt. Szokatlan lehet e kifejezés a megyékre, mert a „parlamentáris jogok” elnevezése azon jogokra alkalmaztatik, melyeket épen s csakis a parlamentek szoktak gyakorolni, – de mélyebben tekintve a dolog lényegébe, e megjelölés helyessége kétségen felül fog állni, mert az ősi megye tetteleg oly jogokat gyakorolt; minők alkotmányos európai fogalmak szerint a parlamenteket illetik meg, s mert csakis ezen jogok azok, melyeket én a parlamentáris jogok nevezete alá foglalok.

Igaz ugyan, hogy azon jogok, melyekkel e téren a megye bírt, árnyékát is alig teszik azon hatáskörnek, mely ma például Magyarországon a parlamentet megilleti, – de azért azon működési irány, melyet közjogunk vis inertiae név alatt ismer, ha nem is teljes, de részletes gyakorlata volt a parlamentáris jogoknak.

Különben ez elnevezés csak annyiban fontos, amennyiben alkalmas egyszerre világsugárt vetni a kérdés tömkelegébe. Mert addig, míg a vis inertiae természete iránt tisztában nem vagyunk, míg azt hisszük, hogy az kiegészítő része az önkormányzat fogalmának, nem fogunk e kérdésnek egyhamarjában helyes megoldására találni, s ide oda ingadozva a fogalmak ellentéte s a tévedések logikailag összefüggő láncolata közt, az anyagot inkább összezavarjuk; de ha felismertük a vis inertiae-

nek azon természetét, melyet a mai államtudomány leghívebben a „parlamentáris jog” nevével jelöl meg, – egyszerre világos lesz előttünk a kérdés, mely e körülmény felismerése után máinem abban áll, ha „megfoszszuk-e” a megyét régi „jogától?” – hanem abban: hogy váljon most, midőn a parlamentáris jogokat nagy mértékben gyakorolja az országgyűlés, megcsorbítsuk-e e joggyakorlat hatályát azon csekélyebb mértékű parlamentáris jogok visszaállítása által, melyeket hajdan a megye gyakorolt?

Tudom, hogy már maga a kérdésnek ily modorú feltevése is igen népszerűtlen lesz sokaknál, kik az újabb időben a megyei kérdésben bő anyagot találván az oppositóra, e kérdésnek a 48 előtti kor szellemében való megoldását tekintik nemzetünk jövője egyedüli biztosítékának, de legyen szabad azon ellenszenv dacára is, melylyel a kérdésnek ily felfogása találkozik, megkísértenem annak megoldását.

Mindenekelőtt azonban illúzióinkból kell kibontakoznunk, mert valamint a szerelmes nem competens bírója ideálja bájainak, úgy a megyébe szerelmesedett politikások ömlengéseit sem tekinthetjük készpénznek, melyet olvasatlanul el lehet fogadnunk.

S miután ez ömlengések leginkább a múltra, a „dicső” a „nagyszerű” múltra vonatkoznak, jó lesz Kilóhoz fordulnunk, hogy adjon felvilágosítást e kérdés felett, ne trombitájával, melylyel csak diadalmi dalokat zengetnek megyei politikusaink, hanem meghamisítatlan, igazságos, részrehajlatlan ítéletével.

S miután a história azon pálcáló, melyen megyei politikusaink oly nagy aplombbal sonntagsrittereskednek a politika ligetében, – helyén tőle lesz végre egy kis igazságot is kérnünk. Meg fogja adni, hisz úgysem az ő hibája, hogy annyian nem ismerik.

A históriai igazságra van szükségünk azon históriai tévedés kiigazítására, mely az ősi megye vis inertiaejében valami bámulatos jelességű, absolut becsű panacaeát vél feltalálni.

Bizony nem volt az panacaea, legfelebb egy rongyos cigány-

köpenyeg, mely alatt esőben bizony eláztunk volna, ha a tágas lyukain befújtt szél le nem szárítja a nedvet fagyos tagjainkról.

Ne is menjünk messze a históriában.

Vegyük fel mindössze az 1848-at megelőzőtt századot.

Miben állt a megye vis inertiaeje, s mi volt hatása?

Ha a kormány valamely rendeletét törvénytelennek találta, felfüggeszthette s óvást tehetett ellene a kormánynál. Ha a dikastórium ennek dacára végrehajtását követelte, a megye „süketségre vehette.”

S aztán?

Szépen engedelmeskedett a királyi biztosnak, ki eljött ama rendeletet végrehajtani.

Szorosan véve tehát e jog gyakorlata többnyire csak azt eszközölhette, hogy a rendelet később hajtatott végre.

De vegyük a helyzetet közelebről.

A vármegye 48 előtt összes intézményeink alapja volt. Fölibe rendelve bizonyos tekintetben az országgyűlésnek, kezdeményezett, igazgatott, igazságot szolgáltatott.

Ily kitűnő politikai helyzet mellett az egyszerű ész valami nagy eredményeket várna a megyei institutiótól.

Pedig a hegy csak egeret szült.

Fentebb részletes adatokat hoztam fel annak bebizonyítására, mily végtelen csekély eredményekre vezetett e jog gyakorlata.

Itt általában, áttekintve egy század históriáját, a megyei vis inertiae praxisából azon tapasztalatokat vonhatjuk le:

hogy a megyének ugyan volt félretételi joga, de a kormánynak is volt feltétlen, sőt, ha kellett, erőhatalommal végrehajtási joga,

hogy a megye gyakran elmulasztá e jogával élni, s elmulasztá épen akkor, midőn legnagyobb szükség lett volna reá, mint például 1823-ban, midőn a legkiáltóbb törvénysértés ellen a megyéknek alig egy ötöde szólalt fel,

hogy ellenben gyakran félretett törvényes és üdvös rendeleteket csak azért, mert az aristokratikus előítéletekkel ellentétben álltak,

hogy még gyakrabban végrehajtott törvénytelen rendeleteket, ha azok a privilégiait osztály előítéleteinek kedveztek,

hogy végre a vis inertiae által a közigazgatás félbenszakítható volt anélkül, hogy az alkotmány általa biztosítékkal bírt volna.

Ezek, bárki mit beszéljen – ezek főmomentumai a vis inertiae praxisának.

A megye némely imádói szeretik azon elméletet állítani fel, hogy a vis inertiae valódi ellentállási jogot foglalt magában.. De lehet-e ellenállási jognak nevezni azt, ha a megye megtagadja valamely rendelet végrehajtását, s azt korlátlan hatalmú kormánybiztos által hagyja végrehajtatni?

A vis inertiae virágzott, és Metternich fél százada alatt rendőri absolutismus uralkodott Magyarországon.

A vis inertiae virágzott, és a 19. századközepén a Káday-sórelem csak Ráday lemondásával volt befejezhető.

A vis inertiae virágzott, és Apponyi 47-ben meglepő sikerrel kezdett Bécs javára centralizálni.

A vis inertiae virágzott, és diaetáink aktáin évtizedeken át vonulnak a kielégítetlen, orvosolatlan, folyton megújuló sérelmek!

Ily állapotában a dolgoknak lehet-e az igazság erőszakos félreismerése nélkül azt állítani, hogy a megye vis inertiaeje az alkotmány biztosítója volt?

Lehet-e biztosítója az alkotmánynak oly institúció, mely a törvénytelen rendelet végrehajtásának dátumát a kalendáriumban pár sorral hátrább tolhatta, de mely arra, hogy valamely törvény végrehajtsák, semmi befolyást nem gyakorolhatott?

Lehet-e biztosítója az alkotmánynak oly intézmény, mely oppositionális apparátusának működését befejezván, mindössze panaszra mehetett a nemes diaetához, egy nálánál csak névleg magasabb, tényleg csak oly tehetetlen gyülekezethez?

Feleljen reá a józan ész.

De akik a múltra oly módon hivatkoznak, mint megyei politikusaink szokták, – még egy második tévedésbe is szoktak esni.

Ha már minden argumentumaikat szüreti röppentyűk gya-

nánt elpuffogtatták, avval szoktak előállani, hogy a vis inertiae „nemzetünk jelleméből” fejlett ki, s így természetesen jogos igénye van az örök életre.

A vis inertiae természetét vizsgálva, okvetlenül feltűnik, hogy az, miután benne a megye vádló és bíró egyszersmind valamely kormányrendelet ellen, az igazság, a józan ész fogalmaival ellenkező, félszeg institúció.

S váljon olyan-e jelleme a magyar nemzetnek, hogy ily félszeg institúciókat alkosson?

A vis inertiae jellemző vonása az igazság fogalmainak összezavarása, a tétlen visszavonulás, melyet meghunyászkodás követ, melynek ismét vénasszonyos panasz képezi fináléját, - a legnevetségesebb, legnyomorultabb alkotmány-garantia, melyet a világ valaha látott.

Nem, ez egy egészséges, életrevaló nép jellemének nem lehetett kifolyása.

Nem is volt.

Hanem eredménye volt azon politikai nyomornak, mely a Szatmári béke után Magyarországon sátrát felütötte. Eredménye volt azon reakcionárius, absolutistikus kormány-iránynak, mely Bécsben székelve, a jogtapodás, erőszak és hitszegés fegyvereivel irtó harcot vitt nemzeti függetlenségünk és politikai szabadságunk ellen, – mely a jog fogalmait összezavarta, a nemzetet kétségbe ejtő vagy a tespedés karjaiba taszító, mely nem válogatva az eszközökben, szövetkezve az erőszakkal, a csellel ha kellett, a bűnnel, ha másként nem ment, meghiggadt lelkiismeretlenséggel tört célja felé, mely az volt: egy nemzetet kiirtani a nemzetek sorából.

Ily kormánypolitika ellen a politikai lételeben megtámadott nemzet kénytelen volt szinte minden eszközt megkísérteni. S valamint lovagias harcban a főzőkanál használatát mindenki el fogja magától utasítani, de egy vár kétségbeesett védelmében bámulni fogja a nőt, ki, miután más fegyvere nem akad, fonószekét vagy főzőkanalát megragadva ront az ellenségre, – egy oly rendkívüli, a nemzetre nézve oly kétségbeejtő viszo-

nyokban, minőket 48 előtti históriánk beszél el, elnézhető a nemzetnek, ha oly védelmi szerekhez is folyamodott, melyeket kedvezőbb körülmények közt élő nemzedékek csak megmosolyoghatnak.

Kern is fogja senki rász néven venni őseinknek, hogy anynyira ragaszkodtak a vis inertiaehez. Ők csak kötelességüket teljesíték, midőn más fegyver hiányában még főzőkanállal is kiálltak házuk védelmére.

Mert az alkotmány-védelem terén a vis inertiae úgy áll a modern Parlamentarismus fegyvereihez, mint a harcban a főzőkanál az éles szablyához.

De azért e múltból azon jellemvonást vonni le nemzetünk számára, hogy az a főzőkanállal szokott háborúskodni, nagy igazságtalanság volna.

S ha lehet a vis inertiae praxisából egyáltalán következtést vonni nemzetünk jellemére, ez inkább abban áll, hogy a magyar, midőn semmi más eszköz nem áll rendelkezésére, kész bármely eszközt megragadni szabadsága védelmére.

És ezen felfogása azon viszonynak, mely a vis inertiae s a magyar nemzet jelleme közt létezik, azt felmagasztalja, - amaz nevenségessé teszi.

Nem a nemzeti szellem alakító hatása alatt, hanem balságos, szomorú politikai körülményeink kétségbeejtő pressiója alatt fejlődött ki a vis inertiae.

Nem is volt az hatásos, sikeresen használható fegyver. Volt egy szalmaszál, melyhez a vízbefúló kapott.

S váljon mit szólnánk az olyan vízbefúlóhoz, ki, midőn ily szalmaszál mellett egy erős fatörzsök nyújtatik megmentésére, - ezt mellőzve mégis ahoz folyamodnék?

Pedig ezt akarnák a nemzettel tétetni azok, kik a vis inertiaet vissza akarják állítani, mi csak a felelős kormányrendszert tenné lehetetlenné.

Ha a vis inertiae, - hanem is panacaea, mely minden bajnak elejét veszi, - de csak oly eszköz lett volna a szabadság

védelmében, mely bír némi absolut jó oldalakkal, s természeténél fogva mar magában biztosítékul szolgál az alkotmánynak, - akkor érteném azon törekvést, mely még a mai teljesen megváltozott viszonyok közt is lehetőleg fenn akarja tartani e jog gyakorlatát.

De láttuk az eddigiekből, miszerint a vis inertiae sohasem volt valódi védje az alkotmánynak.

S hogy a gyakorlati politikai életben, - mely semmi teljesen felesleges tényezőt maradandólag meg nem tűr erőszakos pressió nélkül, - e jog gyakorlata mégis fenntartá magát 1848-ig, - hogy most, 1867 után is fenntartá magát a szellemek egy részénél, és hangosan követeli restitúcióját, - ennek nem is más az oka, mint azon, a nemzeti szabadság szempontjából tekintve nyomorult korszaka históriáknak, mely a 48-diki reformokat megelőzte, mint azon teljesen abnormis állapot, melyben a nemzet kénytelen volt legfontosabb érdekeit elhanyagolni, termékeny erőit tétlenségre kárhozható azért, hogy nemzeti lételének jogosultságát elvben fenntarthassa egy jobb korig, melyben azt gyakorlatilag megvalósítania sikerülend, - mint végre mai nap azok elfogultsága, kik behunyván szemeiket azon óriási, és kedvező változás előtt, melyet 1848-tól 1867-ig törvényeink s az európai események hazánk és nemzetünk helyzetében előidéztek, a mai korban nem látnak mást, mint egyszerű folytatását az elnyomatás, a nemzeti tetszhalál azon korának, melyet Mária Terézia, II. József és Metternich oly emlékezetessé tevének.

De azoknak, kiket az új állapotokkal való elégedetlenség oly vakokká tesz, hogy így fogják fel Magyarországnak 1848 és 67 által teremtett helyzetét, - azoknak hiában is beszélünk a vis inertiae képtelenségéről. Szellemben idegenek a legújabb változások iránt, mint a képzelt beteg, ki egy halálos kór rögeszméjével gyötri önmagát, lelkökben a régi nyomorult korszak él, - és így nem csoda, ha beteges ingerlékenységgel csüggenek e politikai nyomor minden attribútumain.

Azok lelki állapota és okoskodásai, kik a szélső bal esz-

méitől elbódultan, ennek szempontjától a vis inertiae teljes visszaállítását sürgetik, – érdekes vizsgálati anyagot fognak szolgáltatni a politikai történetírónak, ki nemzetek vagy pártokban kutatja az eszmék és rögeszmék, a betegségek és törekvések eredetét és lefolyását.

A jelenben, melyben e kórfolyam tanulmányozása kevés elismerésre találna, mert pártgyűlöletre magyaráztatnék, – legjobb napirendre térnünk ez elemek felett, melyek, hacsak a sors azon csapást nem méri hazánkra, hogy annak ügyei tőlök függenek, nem esnek politikai beszámítás alá.

Ezeknek hiábavaló a szó is; minél józanabb, minél igazabb, annál kevésbé fog rajtuk.

De nemcsak ezen, a múlt év veszélyes agitációiban oly dicstelen hírnévre kapott elemek követelik a vis inertiae helyreállítását.

Teszik ezt mások is, kik e csoportnak úgy tudatlanságától, mint rajongásától távol állanak. Teszik józan, nyugodt politikusok.

Teszik Szentkirályi Mór és Tisza Kálmán.

Már maga e két név eleget nyom a latban arra nézve, hogy e tárgyat bővebb vizsgálat alá vegyük.

Szentkirályi Mór úr régi törzstagja azon szabadelvű pártnak, mely hazánk legszebb korának, a 48 előtti reformmozgalomnak históriáján uralkodik, mely az 1867-iki nagy reformok által a forradalmat visszavezetve eredeti kerékvágásába, az állami viszonyok mezején befejezte, mely óvakodott mindig a túlzástól, de mindig tanúságát adta liberalismusának. Szentkirályi úr e veterán gárda egyik legjelesebb bajnoka.

Tisza Kálmán úr önkénytelenül lett vezére egy oly pártnak, melyről ugyan annyi jót, mint az előbbiről, nem mondhatunk, de mely mégis közreműködött az alkotmány visszaállítására, mely még oppositójának módja által is részes a 67-iki reformokban, s melyről, habár hibás az alap, melyen áll, habár, sok tekintetben nincs tisztában magával saját céljai felett, még sem tagadhatunk meg jelen körülményeinkben egy figyelemre méltó

helyet. Tisza Kálmán tir, a mai ú. n. mérsékelt baloldal vezére, habár a vezéri szerepet nem annyira saját előnyeinek, mint annak köszönheti, hogy pártja többi része is ez előnyök hiányában szenved, – mégis egy tekintélyes minoritás vezetője, mely, ha mással nem, száma által is igényt tart a tekintetbevételre.

Mindketten több ízben, félreismerhetlenül a 48-ban megállapított, felelős kormányforma híveinek nyilatkoztatták magokat.

S mégis mindketten, – kisebb nagyobb mértékben a vis inertiae fenntartása mellett plaidiroznak.

Mi lehet ennek oka, nem látják-e be e tudományos férfiak, hogy felelős parlamentáris kormányrendszer és ősi megyei vis inertiae incopatibilisek egymással? – vagy talán belátják, de a felelős kormányzat eszméjével nem barátkoztak még meg annyira, hogy azt őszintén, minden consequentiáival elfogadják? – Talán szükségesnek, egyedül lehetőnek tartják a parlamentaris kormányrendszert, de nem képesek elfojtani magokban a boldog emlékeztű táblabírói politika nemes terjedelmeit?

Tudjuk, hogy a vis inertiae abban állt, miszerint a megyének joga volt valamely általa törvénytelennek talált rendelet ellen repraesentálni.

Ebből következett, hogy – ennek lehetővé tétele végett, – minden kormányrendelet a megye közönségéhez intéztetett, s csak a megyegyűlés meghagyásából volt végrehajtható.

Hányszor vethet a megye vissza valamely rendeletet, az 48 előtt meghatározva nem volt; de az idő törvényessé emelte a szokást, az engedelmeskedni vonakodó megyének királyi biztost küldeni nyakára.

Szentkirályi Mór úr a félretételi jogot bizonyos mértékig fenntartatni s szabályoztatni akarja, a következőképen:

A megye, ha valamely miniszteri rendeletet törvénytelennek talál, annak végrehajtását felfüggesztheti, s egy szer fel írhat ellene.

Ha a miniszter visszaveszi a rendeletet, az ügy be van fejezve.

Ha nem veszi, az ily rendelet, melyet valamely megye visszavetett, minisztertanácsba vitetik, s ha ezáltal, – tehát az öszminiszterium által ismételtetik, a megye köteles azt végrehajtani.

Ha a megye ezen, a minisztertanács által ismételt rendeletet végrehajtani még mindig vonakodnék, királyi biztost küld reá a kormány, ki azt végrehajtja, – de a végrehajtás után a megye hatósága rögtön visszaáll ismét.

Ezek consequential szem előtt tartva, bármely kormányrendelet ezentúl is csak a megyegyűlés meghagyása folytán volna végrehajtható.

Azt hiszem, eléggé híven adtam vissza Szentkirályi Mór úr véleményét.

Eszerint a megyének joga van törvénytelennek nyilvánítani a miniszter rendeletét, – de ha a rendelet mellett az egész minisztérium latba veti tekintélyét, a megye engedni köteles, különben királyi biztost, vagyis olyan alkotmányos ostromállapot félét kap.

Nem tagadható, hogy, ha a megyereformban feladatunk az, hogy a 48 előtti, tehát a 47-es kormányzási praxis, – melynek főmomentumai: a sallangos protestatio, az auctoritás uralma, s a discretionális teljhatalom, – lehetőleg átvitessék a parlamentáris kormányzatba, akkor e javaslat a leghelyesebb, mert benne feltaláljuk mind a hármát, a megye repraesentatívóját, az öszministerium tekintélyes szózatát és a kormánybiztos rendkívüli hatalmát.

Ha feladatunk az, hogy, miután az 1848-iki törvények egész alkotmányos életünk formáit gyökeresen átídomították, most e megváltozott 48-as formákba, a 47-es ősi kormányeljárást toljuk belé, – ha feladatunk az, hogy e régi, helytelen, s csak akkori alkotmányos viszonyaink közt igazolható eljárás, mint idegen test, beleékeltessek modern alkotmányunk gépezetébe, hogy annak működését nehezítse, – akkor e javaslatot feltétlenül el kell fogadnunk.

Mert abban az ősi megyének legnagyobb joga, a vis inertiae, és a 48-iki felelős kormányzat külsőleg össze van-

nak ragasztva egymással; de nincs benne az országos önkormányzat a helyi önkormányzattal organice összeolvasztva.

Pedig ez a feladat, ha oly összhangot akarunk hozni alkotmányunk gépezetébe, mely egyedül teheti annak sikeres működését lehetővé.

Aki papírra tett tervekben tovább lát a betűk grammatikai jelentésénél, aki politikai institutióknak nemcsak külsejét felismerni, de szellemét is felfogni képes, az be fogja látni, miszerint e javaslat, dacára azon látszólagos öszhangnak, melyet megye és ministerium közt létrehoz, ellentétben áll a 48-iki törvények szellemével.

De vessünk rá egy pillantást gyakorlati szempontból is.

Az első tétel, mely itt szembeötlik, az, hogy a megye, a törvénytelennek talált rendeletet is végrehajtani köteles, ha a ministertanács ismétli.

S valjon a gyakorlati életben, feltehető-e legtöbb esetben az, hogy a ministerium ezt ne tegye? – hogy saját tagját egy alárendelt közeg előtt compromittálja? – hogy, miután parlamentáris ministóriumokban a ministerek nem egyenként, hanem egyszerre és együtt szoktak állani és bukni, képzelhető-e, hogy a ministerium önmagát egy megye kedvéért blamározza?

A ministerium aligha fogja valaha elmulasztani az ily rendelet végrehajtásának elrendelését; annál kevésbbé, mert solidáris politikai felelősségű parlamentáris kormányban minden rendelet, mely nagyobb fontosságú, vagy melynek törvényessége iránt kétség támadhat, – épen a felelősség solidaritásánál fogva, – nem szokott egy miniszter által a többinek tudta nélkül kiadatni.

Ez eljárás egyetlen eredménye az volna, hogy általa a ministerek egyéni felelőssége csorbát szenvedne. Nem elméletben, nem jogilag, mert az összes kormány által aláírt rendeletért jogilag minden egyes minister felelős, – de tényleg, mert az egyéni felelősség hatálya annál csekélyebb ugyanazon ügyben, minél több emberre nehezedik.

Ezen eljárás tehát lehetővé tenné a megyéknek a politikai stílygyakorlatot a repraesentatiók esetében, alkalmat nyújtana hangzatos orátiókra, de egyebet nem eredményezne. Még a késedelem is, mely a törvénytelen rendelet végrehajtásában az egyetlen nyereség lehetne, a gyorsposták és távírdák korában sok esetben elveszti jelentőségét.

Ennek dacára tehát „kötelessége” volna a megyének a kormányrendeletet végrehajtani.

Így definiálván Szentkirályi úr a megyének e kötelességét, azonban kénytelen arról is gondoskodni, hogy, hátha a megye, melynek ellenzéki viszketegét a fentebbiek által megadott óvási jog folyton táplálja és éleszti, nem akarja e „kötelességet” teljesíteni?

Ez esetben királyi biztost kap. A megye jogai felfüggesztétnek, tényleg megszűnnek mindaddig, míg a királyi biztos a szóban forgó rendeletet maga végre nem hajtotta. Es ez a második szembeötlő tótele e javaslatnak.

Mert a királyi-biztos-küldésnek törvénybe foglalása nem más, mint egy hajdan rendkívüli, nemalkotmányos eljárási módnak törvényessé, alkotmányossá tévése.

Nyer-e a szabadság ily rendkívüli eljárások törvényesítése által? – ítélje meg az olvasó.

De mi a praktikus cél, mely általa eléretik?

Talán az, hogy a megye, mely – talán törvényes rendeletet utasított vissza, amit még tudni nem lehet, mert e kérdés csak utóbb fog eldöntetni, – engedetlen volt a kormány iránt, ezért megfenyítettetik?

A világért sem. A megye semmi más rövidséget nem szenved, mint, hogy nem ő, hanem a királyi biztos hajtja végre a rendeletet.

De miután a megye végrehajtási joga nemcsak jog, hanem kötelesség is, – oly kötelesség, mely gyakran a teljesítőre nézve sok kellemetlenséggel van összekötve, – ezáltal sokszor a megye egyenesen nyer, mert engedetlensége által egy odiosus rendelet végrehajtását magától elháríthatja.

S miután nem tagadható, hogy valamely, teljesen törvényes rendelet is lehet olyan, melynek végrehajtása igen népszerűtlen, s így sok kellemetlenséggel jár, p. o. egy népszerűtlen adónem behajtása, nincs-e ezáltal eszköz nyújtva a megyének, hogy végrehajtási kötelessége alól kibúva azt másnak nyakába kerítse, s emellett a szabadság mátyrjának hirdethesse magát?

Teheti bátran, mert e javaslat szerint az engedelmesség megtagadásáért semmi más büntetés nem jár, mint a megyei hatósági praxis ideiglenes szünetelése, ami pedig gyakran inkább kedvére, mint ellenére lehet a megyének.

Még jobb volna, mert kevesebb időbe és pénzbe kerülne, ha az ily királyi biztos functiói már a törvény által a rendes főispánokra bízvánának, de a dolog lényegén ez sem változtatna.

Szentkirályi úr javaslatának tehát gyakorlati tekintetben főmomentuma az, hogy a megyének joga van a kormányrendelet ellen repraesentámi, de kötelessége az ősszministerium által ismételt rendeletet végrehajtani, különben királyi biztost kap.

Önkénytelenül ötlenek itt elénk a következő kérdések:

Tanácsos-e a ministeri, – tehát legfelső fórumban egyéni, – és egyéni felelősséggel járó kormányrendszerben – törvényben kimondani azt, hogy egy miniszternek, ki saját szakában ad ki rendeleteket, a megye nem köteles engedelmeskedni, de az összes kormánynak igen?

Nem árt-e az egyéni felelősség rendszerének, ha a szakminister felett mintegy új fellebbezési forum szerveztetik az összes ministerekben, mint testületben?

Megegyeztethető-e a ministeri felelősséggel, hogy a megyének joga legyen valamely kormányrendelet végrehajtását megtagadni, s ezáltal a kormányzat célját sok esetben, midőn rögtöni végrehajtás szükséges, – megghiúsítani?

Megegyezik-e az általános felelősség azon elvével, mely szerint alkotmányos országban minden nyilvános hatóságot gya-

korló egyén tetteiért felelősséggel tartozik, hogy a megye felelőre vonható ne legyen a kormányzatnak tudatlanságból vagy pártszenvédelemből eredett megakasztása miatt?

Megegyezik-e az alkotmányos rend fogalmával, egy hatóságnak jogot adni arra-, hogy az alkotmányos kormánytól az engedelmséget megtagadhassa?

Megegyezik-e az alkotmányos szabadság fogalmával, jogot adni a kormánynak arra, hogy a megye önkormányzatát felfüggesztve, discretionális hatalmú kormánybiztosokkal kormányozzon? – Emlékezzünk vissza az adminisztrátori rendszerre, mely szinte ez alapon nyugodott.

E javaslat tehát nem felel meg a rend kellékeinek, mely a szabatos közigazgatásnak mellözhetlen feltétele, mert jogot ad a megyének az engedelmség megtagadására: nem felel meg a szabadság érdekeinek, mert jogot ad a kormánynak a helyi önkormányzat felfüggesztésére.

Pedig nézetem szerint e kérdésben nem az a feladat: minő fegyvereket adjunk a kormánynak és megyének kezébe egymás ellen, hanem az, hogy mikép tegyük feleslegessé az eddig uralkodott antagonizmust helyhatóság és központi kormány közt, mikép egyeztessük meg a felelős ministeri kormányformával a helyi önkormányzatot.

Szentkirályi Mór úr javaslatának az első kérdés látszik kiindulási pontú szolgálni.

Ez álláspont jogosult lehetett 47-ben, ma a megváltozott viszonyok közt elavult.

S ha Szentkirályi úr mégis ez elavult álláspontra lép, nem azt mutatja-e, hogy a 48 által reformált intézmények közt is azt akarja, vagy lehetőnek tartja, hogy ezentúl is fennmaradjanak a 48 előtti viszonyok?

E javaslatból a 48 előtti kor szelleme szól, mely az alkotmányos életet nem az államtényezőik alkotmányos összműködésében, hanem folytonos egymásközi viszálykodásban látta; – a 48 előtti táblabíró-politika ez, melynek szabadelvű árnyalata nem rettent vissza feltétlenül az új eszméktől, de

nem tudott lemondani régi előítéleteiről sem, s e két irány közt ingadozva elbukott az események letipró hatalma alatt s elveszte létezési jogát a forradalom által, mely mindent inkább tűr, mint ingatagságot s félrendszer szabályokat.

E javaslat elfogadja a 48-iki vívmányok külformáit, de nem akar lemondani érettök a célszerűtlen, elavult „ösi” institutiókról.

Igen természetes, hogy egyik felet sem elégítheti ki.

Meg akar felelni a 48. év eszméinek úgy, mint a forradalom előtti kor elnyűtt traditióinak.

A pszichológiában teljesen megérthető az ily lélek-állapot, midőn akarjuk az újat, de szeretnénk meg nem válni a régítől. Ez a kedély dolga, melynek sympathiái gyakran csupán a megszokásból erednek.

De az ily sympathiáknak a törvényhozás művében szerepet adni nem lehet, nem szabad.

Vagy erre kell állnunk, vagy arra; – teljes 47 minden attribútumaival, – vagy teljes 48 minden consequentiáival, – e kettő közt kell választanunk, ha egészséges, életképes institutiókat akarunk teremteni.

Szentkirályi úr javaslatának célja tehát az, hogy a 47-es kicsinyes kormány-praxis, mely a szokásjog és önkény sajátosságos mixtúrájából állott, és sem egy, sem más tekintetben nagy eredményekre nem vezethetett, amennyire csak a külső lehetőség korlátai megengedik, átvitessék a 48-as alkotmányba.

Másként akarja Tisza Kálmán úr a vis inertiaet fenntartani, sőt azt kiterjeszteni azáltal, hogy míg eddig csak a kormány ellen gyakorolható a megye az ellenörködési jogot, ezen túl gyakorolja azt az országgyűlés felett is.

Valamely kormányrendeletnek a megye Tisza Kálmán úr szerint is megtagadhatja végrehajtását, sőt nemcsak ha törvénytelennek, de akkor is, ha célszerűtlennek tartja.

Ha a rendelet a megye által törvényesnek ugyan, de célszerűtlennek tartatik, – és a kormány által ismételtetik, a megye azt végrehajtani köteles.

Ha azonban törvénytelennek tartja a megye, megtagadhatja kereken végrehajtását. E végzés a bizottmányban nyilvános szavazással hozatik, hogy az egyes rászavazó tagok felelősségre vonhatók legyenek.

Ez esetben a kérdés, váljon a szóban forgó rendelet törvényes-e vagy nem? egy bíróság által döntenek el. E bíróságot a legfőbb országos törvényszéknek egy osztálya alkotja, melynek tagjait a megyén 10 évet szolgált bírák közül az országgyűlés ajánlatára a kormány nevezi ki.

Mi történik, ha a megye a bírói ítélet dacára is megtagadja az engedelmisséget? – erről nincs szó. Tisza úr mindössze azt mondja, hogy ha a megye „zavarog”, a kormánynak joga van joggyakorlatát felfüggeszteni, de köteles ez esetben hat hét alatt országgyűlést hívni össze, mely is, ha 6 hét alatt ez eljárást helyben nem hagyja, a megye visszalép jogaiba.

Így akarja Tisza úr a vis inertiaet a kormány ellenében gyakoroltatni.

E szerint a megyének joga van a kormányrendeletnek nemcsak törvényessége, hanem célszerűsége felett is ítélni.

Ha csak erről van szó, meg kell hajolnia – ismétlés esetében – a minisztérium tekintélye előtt.

Ha amarról – akkor az ügy bíró elé vándorol.

A bíróban orvosi receptek mintájára elő van írva, hogy minő alkatrészekből kelljen állnia. Tíz évig kellett előbb a megyén szolgálnia, hogy elegendőleg magába szíttá legyen a megyei aristokratikus szellemet, hogy ideje lett legyen beleszerelmesednie a vis inertiae gyönyörűségeibe s a megyei termekben uralgó előítéletekbe; az országgyűlés által kell ajánlatnia, hogy pártnózeteknek kifejezése legyen, – s végre, hogy az államsouverainitás kiegészítő részének, az igazságszolgáltatási hatalomnak is képviselője legyen, a kormány által kell kinevezetnie.

E bírói mixtúra complicáltságra nézve megállja a versenyt bármely alleopatha orvos receptjével; s csak azon csudálkozom, hogy szerzője következetesebb nem volt elvének alkalmazásában, s nem határozta meg még azt is, hogy p. o. kálvinista anyától és kath. apától kell származnia steff.

E bíróság előtt aztán megindítatik a per, melyet a dolog természete szerint a megye nevében a megyei tisztü ügyész visz, a minister ellen. Kitűzetik a tárgyalás határnapja; a replikák, duplicák s perorvoslatok pedig szerencsésen oda viszik a dolgot, hogy mire a pör befejeztetett, dőljön el bár jobbra, bár balra, a rendelet végrehajtása gyakran feleslegessé, többnyire lehetlenné válik.

Tehát a megyének törvényes mód nyújtatik a kormány rendeleteit megghiúsítani.

Ha aztán a bíróság törvénytelennek nyilvánítja a rendeletet, a ministerium szépen visszavonul a diadalmas vármegye elől.

Ha a bíróság törvényesnek találja, a megye köteles lesz végrehajtani.

De a megyei bizottmánynak a megtagadásra szavazott tagjai felelősek.

Ezt Tisza Kálmán úr consequentia kedvéért odateszi; ezt a concessiót megadja a ministériumnak.

És elméletben kissé csábító is a dolog.

Csakhogy a gyakorlati életben azon kis hibája van, hogy lehetetlen.

Mert ez esetben egy megyegyűlés többségét kellene beperelni.

Természetes, hogy törvénynek kellene előbb hozatnia, mely a különféle ilyenmű esetekben a bűnösség és büntetés nemét és mértékét meghatározza.

A büntető törvénykönyvben a büntett nagyságának megítélésére a szándék és tényleg kívül a beállt következmények is befolyással vannak. S miután azon eredmény, mely különféle kormányrendeletek jogtalan felfüggesztéséből származ-

hatik, eredményére s horderejére nézve körülbelül annyiféle lehet, ahány rendeletet kiadni lehet, – e törvénynek oly casuisticusnak kellene lennie, aminő gyakorlatilag nem lehet, vagy általában kellene büntetést szabnia az engedelmesség megtagadására.

De ily általános büntetések sohasem eléggé igazságosak, épen azért, mert egyformán kell kiszabtatniok kis és nagy büntettekre.

Miután ily megtagadás esetében a szándék alárendelt tényező, mert mindenki az alkotmányosság védelmét fogja céljául vallani, – miután a tett eredménye végtelen változatos, az ily törvénynek fősúlyt pusztán magára a tényre kell fektetnie, s így legtöbb esetben nem lehet igazságos.

Oly törvény pedig, melyet az alája foglalt bűnök nagy részére csak igazságtalanul lehet alkalmazni, amellet, hogy magában rosz, csak az egyéni felelősségnek válik kárára.

De úgy szólván semmissé teszi e felelőséget azoknak nagy száma, kiket ily esetben pörbe idézni kellene.

Vagy terhes az ily tette szabott büntetés, vagy nem.

Ha nem az, nincs értelme;” sőt bizonyos csáberővel bír, mert, mint az eső a gombát, százával termi a politikai mártyrokat.

Ha terhes, – practice lehetetlen végrehajtani. Mert váljon képzelheti-e Tisza Kálmán úr annak lehetőségét, hogy egy megyei szavazás folytán, – melynek következményei lehetnek igen kicsinyek is, – egy megyei bizottmány többségét, tehát a megye lakossága színének nagy részét, 2-3-5-600 embert egyszerre terhesebb büntetésre ítélni lehessen?

S hol fog találni törvényszéket, mely részrehajlatlanságát megőrizze, ha néhány száz kaputos, „jó családbéli” vagyonos, s épen kihágása által populáris ember felett egyszerre kell ítélnie, kik magok vagy védőik által nagy hangon hirdethetik, hogy ők csak a „szent haza” az „imádott szabadság”, a „bálványozott nemzet” érdekében tették azt, amit tettek, -s kikre még akkor sem lehet ennek ellenkezőjét bebizonyítani, ha arról mindenki bensőleg meg van győződve?

Fogságra akarja Tisza úr az ilyeneket büntetni? – Val-

ion ki fog egy vármegye uralkodó osztálya többségének becsükására vállalkozni?

Bírságra? – a bírság csak úgy igazságos, ha a megbírságolt hibájához aránylag rovatik ki. S ki fogja kiszámítani, igazságosan kit mi illessen?

De politikai bűnökre, minő ez volna, fogságot vagy bírságot szabni büntetésül nem volna tanácsos.

Az egyetlen, legmegfelelőbb büntetés tehát az volna, ha az illetők elveszíténék helyöket a megyei bizottmányban. Ez esetben új választásokat kellene kiírni, miáltal vagy a választások rendje az egész országban csakhamar összezavartatnék, vagy a megye megfosztatnék tagjainak többségétől, mely meglehet, hogy a jellem és képesség túlnyomó számát foglalja magában.

A felelősség elve így egész bizottmányokra alkalmazva, azáltal, hogy százakra, több megyében előforduló esetekkor ezrekre alkalmazandó, -- ad absurdum vitetik.

Egyes egyéneket politikai ügyben lehet, sőt kell bírói felelősségre vonni; – testületeket practice lehetetlen.

E javaslat, ha összehasonlítjuk Szentkirályi úr tervével, nem minden tanúság nélküli.

Azon eszme, hogy a törvényesség kérdését kormány és megye közt egy bíróság döntse el, némi modern, nyugati zamattal bír, mely alkalmas első pillanatra holmi szabadelvű színt terjeszteni az egész combinációra, mintha látszólag közelebb hozná azt a kor általános eszméihez.

Pedig hát ez csalódás, bárki ringassa bele magát.

Mert, ha igaz az, hogy Magyarország minden törvényei közt – némely 1867-ikeket kivéve, – legliberálisabbak a 48-ikiak, ha igaz az, hogy haladónak csak az oly politikai irány nevezhető, mely a 48-iki elvek minél teljesebb megvalósítására s kifejlesztésére törekszik, akkor Tisza K. úr javaslata nemcsak hogy nem liberális és nem haladó, hanem egyszerű visszalépés a 48-iki alapról.

Ha Szentkirályi úr javaslatán félreismerhetlen a specifikus

magyar táblabírói conservatismus; akkor Tisza Kálmán úrén el nem kerülheti figyelmünket a nem specifikus magyar, hanem nyugati fogalmakkal párosult retrográd irány.

Mert míg Szentkirályi úr a vis inertiaet egyszerűen conserválni akarja úgy, hogy az ezentúl se] legyen egyéb, mint az inertia, az inaszakadtság, a tehetetlenség ereje, Tisza Kálmán úr azt nem visszaállítani, hanem élesebbé, hatályosabbá növelni akarja.

És ha nem egyezik meg Sz. javaslata a 48. elvek és eszméssel, még élesebb ellentétben áll velők Tiszáé, ki oly jogokkal akarja a megyéket a felelős, nemzeti kormány ellenében felruházni, minőkkel a felelőtlen, idegen kormány irányában sohasem bírtak; ki a legaristokratikusabb institúció kezébe oly hatalmat akar adni az ország legdemokratikusabb intézménye felett, minővel azelőtt az aristokratikus dicasteriumok felett nem rendelkezhetett.

Könnyű dolog arról hangzatos phrázisokat gyártani, hogy minő vívmánya volna az a szabadságnak, ha a kormány a megye által a bíró elébe volna idézhető, de e phrázisok csakhamar elvesztik hatásukat, ha az érem másik lapjára fordítva azt látjuk, hogy ezáltal csak az aristokratikus előítéleteknek, a separatistikus elemeknek adatnék hatalom a nép többségének felelős kormánya, a nemzeti egység kifejezése felett.

Tisza K. úr javaslata abban különbözik a Szentkirályi úrétól, hogy míg ebben hamisítatlanul lép fel a 48 előtti táblabíró, amabban a táblabíró-szellem nyugateurópai mázzal kész arcát bekendőzni, hogy, mint az elnyűtt, köszvényes szépség, még egyidőre szerepelhessen a világban; e javaslat modern eszmékhez folyamodik, hogy azok aegise alatt észrevétlenül csempészhesse be a 47-es traditiokat új alkotmányunk keretébe, hogy elavult irányokat vele talpra állíthasson.

Nem mondom én, hogy e kacérkodás a szabadelvű eszmékkel öntudatos, önkénytes, mintegy mások félrevezetésére kiszámított; nem, tökéletesen fel tudom fogni azon politikai szempontot, melyről a kiindulás csakis ily eredményekre vezethetett.

Azon politikus, kinek lelke túlságra csigázza magában a conservatív eszmét, de nyíltan nem léphet fel velők, mert érvényesítésük lehetlenségéről meg van győződve, míg másrészt jövőt remél politikai irányának, ha maradó elveit némi sógor-ságba képes hozni az uralkodó liberális hangulattal, aki tehát áldoz nemit a külszínért, csakhogy a dolog lényegét megmentse: az ily politikus a megerendezésről elmélkedve, csakis oly javaslatot készíthetett, mely modern külalakban az „ősi” megye elavult attribútumait megtízszerezni akarja. És ez főjellemvonása Tisza úr javaslatának.

A bíróság s a bizottmányi tagok felelősségének indítványozása egy igen csekély concessio a forradalom elvei s általában a modern kor szelleme iránt, mely kis concession azt akarja megnyerni, hogy a megyei vis inertiae, mely egyenes ellentétben áll úgy a 48. mint általában a 19. század eszméivel, meghatványozott mértékben visszaállítassék. Ennyit e javaslatnak általános jellemzésül.

A kérdésnek különben első és leglényegesebb része az, váljon lehet-e a megye hivatva a kormány felett ellenörkődni? mert ezen kérdés megfejtésével azon többiek, melyekről a fentebbiekben – ama két javaslat alkalmából – szóltam, elesnek.

48 előtt e kérdésre a felelet csak egyféle lehetett.

Mert akkor, midőn Budán a bécsi rendőri absolutismus alázasatos szolgálai, Magyarország belkormányzati önállásának hazug-álarcában parancsnokoltak, midőn a központi hatalom csak magyar „livrée”be bújtatott csatlósa volt a bécsi ministériumnak, midőn e szolgálai kormánynyal szemben egy papokból, hivatalnokokból s a kiváltságos kaszt követeiből álló, a legszükségesebb parlamentáris jogokkal nem bíró diaeta állt szemben, valódi paródiája egy modern parlamentnek, midőn így a központi kormány idegen, az országos alkotmányos közeg tehetetlen volt; e szerencsétlen nyomorult korszakban meg kellett tartania az or-

szagnak a vis inertiaet, mint az utolsó szalmaszálát, melybe az absolutismus tengerében fuldokló nemzet még kapaszkodhatott, mint szalmaszálát, melylyel a hatalomnak – legalább talpát csiklandozni lehetett.

Nem így most.

A 48-iki törvények nemzeti, felelős kormányt adtak Magyarországnak, melynek a 67-iki törvények, midőn hatáskörét pontosan megszabták, önállóságát biztosíták. E nemzeti, önálló s a nép többségére támaszkodó kormánynyal szemben a nép által közvetlenül választott képviselőház áll, felruházva a Parlamentarismus minden attribútumaival.

Ez a képviselőház most már elegendő joggal, s nemcsak papíron álló, erkölcsi, hanem kézzelfogható, reális hatalommal bír a kormányt nemcsak theoretice ellenőrizni, hanem gyakorlatilag felelősségre vonni, megbuktatni ha akarja, megfenyíteni ha kell.

Azon hiányos, és, mert gyakorlatilag hatálytalan volt, fictitius ellenőrzési jog helyett, melyet a megyék vis inertiaejök segedelmével gyakoroltak a kormány felett, ma a képviselőház teljes reális hatalommal bír a kormány ellenőrzésére.

A félretételi jog az 1848. törvények által felesleges lett.

Sőt több. Mert politikai institutiók gépezetében minden elavult, felesleges rész egyszersmind ártalmas is, mint organice idegen elem, meggátolván a gépezet sikeres működését.

Lássuk a dolgot részletesebben.

48 előtt kizárólag a nemesség képezte a vármegyét, E nemességnek irányadó része jártas volt az akkori kicsinyes viszonyokban szükséges jogi s politikai ismeretekben, mert egyéb foglalkozásra rá nem adta fejét. A megye, mint gyúpontja az alkotmányos életnek, elég fontossággal bírt arra, hogy vonzerőt gyakoroljon minden területén élő tehetségre. Ezek képességeiket, melyeket más téren vagy nem akartak, vagy nem tudtak érvényesíteni, mind a gyűlésterembe hozták. A megye tehát általában intelligensia dolgában egy fokon állt a diaetával; azonkívül a közigazgatás praktikus terén opponálhatott, mit az országgyűlés nem tehetett.

Az ősi megyében volt annyi intelligencia, hogy az „ősi” viszonyok közt még ellenőrizhető a kormányt.

Így van-e ez ma is?

Aki a legújabb megyei tárgyalásokat, a belőlők kikerült okmányokat figyelemmel vizsgálja, lehetlen be nem látnia, hogy a megyék először hátrább állnak politikai érettség tekintetében most, mint azelőtt, – hogy a képviselőháztól e tekintetben megmérhetlen távolban állnak. Ma, aki tehetséget érez magában, százféle pályán érvényesítheti, mely azelőtt zárva volt, – s aki politikára adja fejét, hacsak szerét teheti, jvagy a fővárosi sajtóban, vagy a képviselőházban igyekszik magát érvényesíteni. A politikai sajtó, mely három évtized előtt még nem is létezett, az országgyűlés, mely sülyedt helyzetéből oly magasra emelkedett, oly vonzerőt gyakorolnak a politikai talentumokra, hogy ezekből ma már alig jut a nemes vármegyének.

A megye, institutióink reformja, valamint korunk egész iránya által, mely az erők és képességek öszpontosítására törekszik, – politikai érettség, s általában intelligencia tekintetében igen nagyot sülyedt.

Sőt a legújabb események némely megyében botrányos tudatlanságról tettek bizonytságot.

Lehet-e ily, az intelligentiában sokkal alantabb álló megyei tömegeknek az ország többségének legjelesebb férfiaiából álló kormány felett ellenőrzési jogot adni? – sőt, mint Tisza Kálmán úr akarja, még a nemzet színe javából álló országgyűlés felett is?

Lehet-e a korlátolt nézkörű megyéknek jogot adni a kormányrendeletek célszerűsége felett ítélni?

Miután a politikai szabadság iránti érzék mindig bizonyos magasabb műveltségnek eredménye, – miután a kevésbé értelmes tömeg a szabadságnak inkább formáihoz, mint lényegéhez ragaszkodik, mert azokat látja, ezt felfogni képtelen, lehet-e a megyének jogot adni a kormányrendeletek törvényessége felett ítélni?

Miután a megyék, mint általában csekélyebb műveltségű gyülekezetek, mindent pártszempontból, gyakran lokális, kicsinyes,

töbnyire elfogult pártszempontból néznek, – lehet-e a törvényesség kérdésében az ítéletmondást a pártszenvédélyre ruházni?

Miután a megyék legaristokratikusabb intézménye Magyarországnak, lehet-e rajok bízni, határozni a kormány rendeletei felett, mely kormány az ország legdemokratikusabb testületéből, a képviselőházból ered?

A megyében sem elég intelligencia, sem elég politikai érettség, sem elég elfogulatlanság, sem elég liberalismus nincs az ellenőrzési jog gyakorlatára.

S váljon nem ellenkezik-e a józanésszel a megyét felébe helyezni e nálánál értelmesebb, politikailag érettebb, szabadelvűbb kormánynak?

Ez annyi volna, mint hadat izenni az észnek, a felvilágosodásnak a tudatlanság és tespedés érdekében.

Sőt több.

Ez annyi volna, mint hadat izenni a 48-iki eszméknek.

Mert az alkotmány-védelem szempontjából, – s ez alá tartozik a vis inertiae, a 48-iki forradalom főmomentuma a nemzet erők centralisációjára.

E pontot már több ízben kiemeltem e lapokon.

S azt hiszem, senki sem fogja tagadni, hogy a mostani képviselőház nagyobb jogokkal s hatalommal bír az alkotmány megvédésére, mint hajdan az 52 nemes vármegye összevéve.

De a parlament e hatalmának lényeges előfeltétele az, hogy e jogokat kizárólag a parlament gyakorolja, mert csak ez tartja fenn a képviselőházat a hatalom szükséges magaslatán.

Ha tehát elismerjük, hogy a parlament jogainak más, alsóbb természetű közegekre ruházása csak a parlament hatalmát csökkentené, – akkor be fogjuk látni, hogy a vis inertiae nem más, mint attentátum a népsouverainitás megtestesítője, a parlament ellen.

48 előtti állapotainkból megtanulhattuk, hogy a szabadság csak a nemzeti erők őszpontosítása által biztosítható. Szabad-e e nemzeti erőt ismét elforgácsolni?

Csalódás azt hinni, hogy a kormány iránti ellenőrzési jogot a megye a képviselőház sérelme nélkül gyakorolhatná.

Minden ily belekontárkodás az országgyűlés hatáskörébe csak a parlamentáris jogok hatályát csökkentené.

A dolog állása tehát a következő:

48 előtt a megyének, mely a követválasztás és utasítás által közvetlenül befolyt a törvényhozásba, eo ipso jogának kellett lennie a nem törvényhozási úton eredett – tehát kormányintézkedéseket is bírálni, – és ez parlamentáris joga volt.

Most az alkotmányvédelmet, illetőleg a kormány feletti ellenőrködést 1848-iki alkotmányunk jogú és kötelességül a képviselőházra ruházta, s e jog gyakorlására megadta neki a szükséges hatalmat.

E jogot még egy másik, alsóbbrendű tényezőre, a megyére is ruházni, annyi volna, mint annak hatályosságát csorbítani.

A jelen kor azonban nem tekintheti feladatának a forradalom egyik legnagyobb vívmányának, a népképviselői parlamentnek hatáskörét csorbítani, s azért a kormány feletti ellenőrködési jogot a parlament kizáró tulajdonának kell tekintenie, – mivel minden egyes honpolgárnak és a sajtónak ellenőrködési joga nem, de ki van zárva más hatóságoknak ellenőrzési joga.

A vis inertiae visszalépés volna a 48 alapjáról. Felelős kormány és népképviselői parlament mellett, a megyének ne lehet jogot adni a kormány-rendeletek félretevésére.

Nem mindenkifelett azért, mert a helyhatóságok ezen ellenőrködési joga ellenkezik a felelős, parlamentáris kormányzat eszméjével.

Kern a papíron, nem teoriában, mert az elméletek tág mezején könnyű a legellentéesebb dolgokat oly köze] állítani egymáshoz, hogy azok akár egy egésznek lássanak.

De ellenkezik a valóságban, melyet némelyek csak a tapasztalat után látnak be; mások, kik az intézmények szellemét vizsgálják s azt felfogni képesek, előre felismernek.

S valjon jobb-e a bajon segíteni akarni akkor, midőn annak már eredményeivel állunk szemben, – könnyebb-e akkor, midőn az hosszabb megszokás folytán már mély gyökereket vert, – vagy akkor vegyük-e elejét, mikor még e] nem harapódzott, – de már beköszönéssel fenyeget?

És hogy ez így van, arra nem kell prófétai tehetség; azt be fogja látni mindenki, ki a felelős kormányrendszer természetéről többet tud, mint amennyit a 48. III. t. cikkben megolvasni lehet.

Az ily kormány első feltétele pedig egy egyénileg felelős ministerium, egy hatalmas képviselőház.

E kettő oly mellőzhetlen előfeltétele a parlamentáris kormányformának, hogy, ha mindkettő nincs meg teljesen, ha akár a ministerek felelőssége csorbíttatik, akár a képviselőház gyön-gítetik a helyhatóság ok által, a parlamentáris kormányrendszer sohasem lesz valósággá, bárhogy benne legyen a törvényekben.

A ministeri felelősség pedig ad absurdum vitetik azáltal, ha a kormány csak oly alattas közegekkel rendelkezhetik, melyek szándékainak végrehajtását nehezíthetik, sőt egyenesen megghiúsíthatják. A ministert, miután nem tőle függ, hogy rendeletei szigorúan végrehajtassanak, igazság szerint a felelősség teljes súlya nem terhelheti.

A felelős kormányrendszernek másik tényezője a képviselőház.

Az világos, hogy a kormány, tehát a tetteges hatalommal rendelkező tényező felett az ellenőrködesi jogot sikeresen csak oly tényező gyakorolhatja, – melytől e kormányrendszer természeténél fogva, – a kormány fennállása függ.

E hatalommal teljes mértékben bír a képviselőház.

S míg hajdan a megyék csak késleltető erővel bírtak valamely rendelet végrehajtása ellen, – most a képviselőház hatalommal bír nemcsak meggátolni a kormányt, hanem kényszeríteni is valamire, minek ezelőtt híre hamva sem volt avitus intézményeinkben.

De ha a megyéknek is aduük ellenőrzési jogot a kormány

felett, – ez csak a parlament ellenőrzési hatalmát fogná gyöngíteni.

Mert ha kétfelé teszszük a kormányt felelőssé, – annyi, mintha épen nem tennők.

Mert, – és ez eset souverainitásról ábrándozó megyéinknél nagyon könnyen bekövetkezhetik, – ha a megyék az országgyűléssel ellentétbe jönnek, ha pl. a kormány, mely a képviselőházban minoritásba jutott, a megyei majoritások rokonszenvét bírja, – mi lesz az eredmény?

Ha, amint lennie kell, a kormány kizárólag a parlament felügyelete alatt áll, le kell mondania, ha százszor sikerült is a megyéken majoritást szereznie.

Ha ellenben, amint a megyei politikusok szeretnék, a megyének is adatik ellenőrzési jog, – a kormány természetesen túl teendi magát a parlamenten.

És így, ha az ellenőrzési jog két oly, lényegében ellenkező testületre ruháztatik, mint parlament és megye, – ezáltal csak a kormány felelőssége lesz illusoriussá.

Megye és parlament könnyen ellentétbe jöhetnek, és – inter duos litigantes tertius gaudet.

E tertius mindig a tényleges hatalom lesz.

Nem akarok félreértetni.

Nem azt akarom evvel mondani, hogy a kormánynak a többség segélyével szabad legyen a törvények fölibe emelkedni. A viláგért sem.

A ministerek először jogi és politikai felelősséggel tartoznak a képviselőháznak, mely őket amannál fogva vád alá foghatja, ennek folytán megbuktathatja.

Másodszor törvényt kell hozni annak megállapítására, hogy a minister bíróilag felelős legyen minden egyes polgár iránt oly módon, hogy aki magát a minister valamely intézkedése által akár magán – akár másféle vagy személyes jogaiban sértve érzi. a törvény előtt elégtételt követelhessen.

Ebben áll a valódi kormány-felelősség; de ezáltal aztán ki is van merítve.

Mert az, hogy a minister intézkedéseieért a helyhatóságoknak ellenőrzése alatt is álljon, hogy tehát a megyéknek, vagyis alattas közigazgatási hatóságoknak is tartozzék politikai felelősséggel, – mint fentebb kifejtem, csak azon ellenőrzési hatalomnak válnék rövidségére, melyet a parlamentnek bírnia kell, ha a parlamentáris kormányformát meggyökereztetni akarjuk.

Azt, hogy 48 és 67 után a vis inertiaet változatlanul helyreállítani nem lehet, érzik Szentkirályi úg mint Tisza urak. Mindketten változásokat akarnak.

Szentkirályi úr azáltal, hogy csak egyszeri visszavetést enged, s engedetlenség esetében a királyi biztos küldését törvénynyé emeli.

Tisza úr azáltal, hogy megye és kormány közt bíró által akarja a kérdést eldöntetni.

Szóltam már mindkettőről.

Csak néhány kérdést még, mely épen most ötlik elembe, midőn e két javaslat lényegét összefoglalom.

Ha Szentkirályi úr a megyei hatóság felfüggesztését és királyi biztos küldését törvénybe akarja igtatni, – miért nem kötelezi a megyéket egyenesen a végrehajtásra?

Az eredmény így is úgy is az volna, hogy a rendelet mégis végrehajtatik.

A különbség a kettő közt csak az volna, hogy ez utóbbi mód által a megye percre sem foszthatnék meg hatóságától, míg Szentkirályi „úr javaslata az egész közigazgatást megakasztja, a megyét felfüggeszti, királyi biztost küld nyakára.

Váljon használ-e ez a szabadságnak? – használ-e a megye tekintélyének, ha s z a b a d engedetlenkednie, de aztán el kell túrnie, hogy a királyi biztos nyakára üljön?

Használ-e a jó kormányzatnak, ha egy rendelet végrehajtása kedvéért az egész adminisztráció gépezete megakasztatik?

Mennyi felesleges idővesztegetés, mennyi hátrány a közigazgatásra, s mindez miért? hogy a „boldog emlékezetű” - „ősi” kormánypraxis sallangjai conserváltassanak!

Valóban nagy az áldozat, mely itt az előítéletek számára kívántatik!

De olvastam én, ha jól emlékszem, valami szélbali nyomtatványban egy argumentumot, mely azt mondja, hogy a megyét nem szabad oly rendelet végrehajtására kényszeríteni, melyet már előbb törvénytelennek nyilatkoztatott, mert ezáltal arra kényszerítenék, hogy meggyőződése ellen cselekedjék.

Szentkirályi úr javaslatában a megyei meggyőzésekől ez áldozat nem is kívántatik.

De igen Tisza úréban.

Mert akár a kormány parancsára, akár bírói ítélet folytán köteles a megye egy előbb törvénytelennek nyilvánított rendeletet végrehajtani, mégis „meggyőződése ellen” cselekedni kényszerítetik!

Így szorítják a megye védői egymást dilemmákba. Az egyik kihagyja ezt, a másik azt, nehogy következetlenségbe essék, vagy zsákutcába szoruljon, de ha valamennyi argumentumokat, melyek újabb időben felhozattak, összevesszük, az ezekből épített okoskodás kártyavárként összeomlik.

Ha azt állítanám, hogy T. K. úr azért akar a megyének vis inertiaet adni: hogy ezáltal a 48-diki kormány mind két tényezőjét, a felelős minisztériumot s parlamentet, s általa a parlamentáris kormányforma hatályát, gyöngítse, nemde azt mondanák némelyek, hogy ez egyenes rágalom Debrecen városa t. képviselője ellen, ki itt is amott is a parlamentáris kormányforma hívének nyilvánító magát?

Pedig én ezt állítom. S az meg sem rágalom.

Nem tagadom, hogy Tisza Kálmán úr hiszi, sőt meg van győződve róla, hogy ő híve a parlamentáris kormányformának; de miután a legszentebb meggyőzések gyakran csupán csalódást foglalnak magokban, s miután az önismeret oly nehéz tudomány, melylyel gyakran a legjelesb férfiak bírnak legke-

vésbbé, – legyen szabad viszont azon meggyőződést kifejeznem, hogy én nem tartom Tisza Kálmán urat a Parlamentarismus oly hívének, a minőkre e rendszernek szüksége van, hogy Magyarországon prosperálhasson.

Tisza Kálmán úr elfogadta, s mert sokat olvasott a nyugati államtudományi irodalomból, talán örömmel fogadta el a parlamentáris kormányformát, – röpiratában annyit ír róla, mintha mindenekelőtt önmagát akarná annak helyességéről meggyőzni, – de nem tud leküzdeni bizonyos mélyen megrögzött idegenkedést, bizonyos féltékeny irigységet e demokratikus kormányforma iránt.

Hogy ez idegenkedés nála megvan, s hogy annak forrása nem más, mint azon aristokratikus szellem, mely az elavult fogalmakból conserválni akarja mindazt, a mi még az aristokratia uralmának pislogó mécsébe életet lehelhet, kiviláglik saját röpiratából.

Azt e lapokon többször kifejttem, – de enélkül is észreveendi mindenki, hogy, ha az aristokratikus és demokratikus tényezőket nézzük alkotmányunkban, azt fogjuk látni, hogy Magyarország

legdemokratikusabb intézménye a népképviselői törvényhozás, és a többségéből eredő kormány,

legaristokratikusabb institúciója a vármegye.

A 48-ki törvényhozás, a demokratikussá tett központi hatalmat az aristokratikus vármegyék fölé emelte.

Tisza K. úr az aristokratikus vármegyéket akarja a központi hatalom fölé emelni.

Még pedig nemcsak a központi kormány, hanem a központi alkotmányos tényezőnek, a parlamentnek is fölibe.

E szabadelvű demokratikus (!) célt azáltal akarja elérni, hogy a következő értelmű törvény hozassék:

ha a megyék többségének nézete eltér az országgyűlés többségének nézetétől: a kormány oszlassa fel az országgyűlést s a népre hivatkozva rendeljen új választásokat.

E javaslat oly sajtószzerű, hogy a mindennapi lélek, mely

a conservatismus lelki kínjait a mai demokratikus irányú világban sem nem ismeri, sem méltányolni nem képes, első pillanatra önkénytelenül elámul e gondolat szörnyetegsége felett.

De az első meglepetés szüntével rögtön felismeri rajta a nemzői jelleget.

Ki is az, aki az apaságot magára vállalja?

Gr. Széchen Antal, vagy Madarász?

Nem, hanem a „szabadelvű ellenzék” vezére, Tisza Kálmán.

Nem hinném el, ha saját szemeimmel nem olvastam volna.

E gondolat olyan, hogy méltatásánál, ha azt néznők, mi van benne? nem találnék érdemesnek komolyan hozzá szólni; s csak, ha azt nézzük: kitől ered? leszünk hajlandókká helytelenségét néhány megjegyzéssel bebizonyítani.

E javaslatnak, ha azt – szerzője iránti tekintetből - komolyan vesszük, roppant hordereje volna.

A 48. a népkép viseletet tette legfőbb hatalommá az államban.

E javaslat az aristokratikus vármegyéket akarná azzá tenni.

E terv tehát életgyökerét támadja meg a 48-iki alkotmánynak. Valóban nagy, legyőzhetlen mértéke a retrográd szellemnek kell hozzá, hogy valaki ily gondolatokra juthasson.

Mert, ha ezt az eszmét a magyar nemzet elfogadná, azon soha nem látott példát nyújtaná a világnak: mint képes valamely nép önkényt, minden kényszerítés nélkül semmivé tenni azt, a miért ezek a harctéren hulltak el, és milliók évtizedeken át szenvedtek, mint képes egy nép szentségtörő kezekkel semmivé tenni egy dicső forradalom vívmányait.

Az oly nép, mely egy 48-ki forradalom után ily javaslatra adná szavazatát, bebizonyítaná, hogy nem értette a miért évtizedeken át lelkesült és vérzett, hogy tehát nem érdemli meg azon kincset, melyet egy magasztos pillanatában magának megszerzett, az ily nép lemondana a haladásról, a nemzeti nagyságról, elkockázná könnyelműen létezési jogát.

A szabadság szelleme azonban meg fogja óvni e veszélyes tévedéstől a nemzetet, nem fogja engedni, hogy egy nép elfogadjon egy oly tervet, melyet csak a túlságra csigázott retrográd politikai irány szülhetett.

Ha az arisztokratia és demokratia kérdéseiről van szó, ez utóbbi mellett bajos Angliára, az arisztokratikus szellem főfészkére hivatkozni; de ha alkotmányosságról, s főkép a parlamentáris kormány-formáról van szó. bátran példát vehetünk az angol nép politikai tapintatától.

Tisza K. úr nem fogja tagadni, hogy sehol a világon a parlamentáris kormányforma oly teljes valóságban nincs meg, mint Angliában, s váljon, amióta az angol alkotmány azon stádiumába lépett a fejlődésnek, melyben parlamentárisnak nevezhetjük, a nagy forradalom óta, nem oda volt-e irányozva az angol nép törekvése mindig, hogy a parlament hatalmát, tekintélyét növelje?

A hatalom részéről minduntalan tétettek kísérletek a parlament gyöngítésére, – de tett-e valaha ilyet a nemzet? jutott-e valaha oly gondolatra, hogy a grófságok felügyelete alá helyezze a parlamentet?

Az angol nép tudja, hogy a parlamentáris kormányformának főoszlopa, életere egy erős parlament, s ezért képviselőinek testületét a legszélesb jogokkal, sőt privilégiumokkal is felruházta. Az angol parlament souverain. Tekintélye, jogai oly lelkiismeretesen védvék minden támadás ellen, akár felülről, akár alulról eredjen az, mint sehol a világon.

De mik is azon indokok, melyek Tisza K. urat e javaslatra bírják? – Talán egy új kormányrendszert talált fel, mely jobb a parlamentinél?

A világért sem. Okai azok, melyeket a retrográd irányú pártok mindenütt felhoznak a parlamentáris kormányrendszer ellen.

Tisza K. úr az országgyűlési többség hatalomvágyára hivatkozik. Ha fejedelem, kormány és parlament egyesülve akar a nemzet ellenére tenni valamit, ez egyesül a megyékben s azt meggátolja.

E pár sorban néhány nagy tévedés foglaltatik.

Először is azon felfogás rí ki belőle, mintha e kormányrendszerben azon minisztérium, mely a többséget bírja, már eo ipso mindenható volna.

Igen, az volna, ha az ország nem törvények, hanem csak rendeletekkel kormányoztatnék. De hát a törvényeket, melyekben pedig sehol fel nem leljük a kormány onnipotentiáját, semmibe sem veszi Tisza K. úr?

De a kormány többséggel bírván, e törvényeket kénye kedve szerint megváltoztathatja!

Valjon?

Íme a második tévedés. Tisza K. úr úgy beszél, mintha egy parlamenti majoritás oly dolog volna, ami, ha egyszer létrejön, örökké eltart; mintha a minisztérium, mely valamely házban többséget nyert, azt többé el nem veszthetné. De eltekintve attól, hogy ha ez különben így volna is, a nép három évenként ríj választások által elejét vehetné a bajnak, nem azt bizonyítja-e az alkotmányos élet praxisa mindenütt a világon, hogy parlamenti többségeket gyakran nehezebb megtartani, mint szerezni?

Mennyi példát nyújt a história, hogy kormányok, melyek rendületlen támaszra találtak valamely pártban, rövid idő múlva ugyanezen párt által buktattattak meg!

Váljon azért alakulnak-e pártok, hogy állandó többséget képezzenek, vagy azért, hogy eszméiket megvalósítsák, nézeteiket érvényre emeljék?

Ez az alkotmányosság egyik alapfogalma.

S így alkotmányos országokban nem a „többség” eszméje, hanem elvek, nézetek tartják össze a pártokat.

Ily párt támogatni fogja a kormányt, mely nézetét osztja, de fogja-e támogatni akkor is, ha az kényuralomra törekszik?

Tisza K. úr erre avval felel, hogy a többség hatalomvágyával rémíti a kedélyeket.

Ez argumentum azonban nem tarthat igényt az eredetiségre. Elmlítették már mindenhol a reakció bajnokai.

Ettől lehetne félni akkor, ha Tisza K. úr felfogásaként a parlamenti többség „állandó mennyiség · volna, mely változatlanul megmarad; de miután láttuk, hogy épen nem az, méltán kérdehetjük a parlamentáris kormány forma e sajátságos hívétől, hogy hát fel szabad-e tenni mindig a többségről, hogy a kisebbség elnyomására törvényellenes eszközökhöz folyamodik?

Váljon megszűnt-e valaki szabad érzésű, alkotmányos szellemű, jó hazafi lenni azáltal, ha pártja többségre jut?

Szabad-e minden ministert, s a parlamentáris majoritás minden tagját ex pincipio kényúrnak, hazaárulónak tartani, s egyedül a megyét alkotmányos érzelműnek, becsületesnek?

Íme a retrográd elemek féltékenysége a többség uralma ellen, melyet az egész világ az alkotmányos élet legcorrectebb kormányformájának ismert el!

Vagy igaza volt Széchen grófnak, mikor a múlt országgyűlés kezdetén népünket „éretlenek”-nek monda a parlamentáris kormányformára?

Ha Tisza K. úr javaslata elfogadtatnék, a nemzet maga adna bizonyítványt éretlenségéről.

És váljon e tervnek, mely a 48. alkotmány életgyökereit támadja meg, mi volna eredménye?

Váljon hiszi-e Tisza K. úr, hogy az oly kormány és majoritás, mely bűnös célra, a nemzet ellen egyesült, nem tehetné könnyű szerével semmivé a megyei oppositíót?

A múlt erre annyi példát mutat fel, hogy valóban nehéz elhatározni, mi könnyebb: megnyerni vagy terrorizálni a vármegyét? mert mindkettő igen könnyen szokott menni.

S ha a megye hajdan nem tudott semmire menni oppositíójával, váljon mire mehetne most, midőn jelentősége nagyban alásülyedt, ellenben a parlament hatalma nagyban növekedett?

Az egyetlen eredmény, melyet e javaslat előidézhetne, az volna, hogy egyszerre két majoritás volna az országban, egy parlamenti s egy megyei.

Ki vonna hasznot e két majoritás összeütközéséből más, mint a hatalom?

Lehetne-e e küzdelem eredménye más, mint absolutismus, vagy anarchia, e két sírásója minden szabadságnak?

Nem gondolta-e meg Tisza K. úr, hogy ha ez törvénybe menne, az oly kormánynak, mely a parlamentben minoritásra jutott, kész eszköz adatik kezébe az országgyűlés ellen agítani? nem gondolta meg, mily könnyű a mi megyéinken bármire majoritást szerezni, egy hónap alatt akár háromfélét ugyanazon kérdésre?

Nem gondolta meg Tisza K. úr, hogy minő absurdum az, a megyék által oszlattatni el a parlamentet, melyet nem a megye, hanem a nép választott?

Nem gondolta meg azon veszélyeket, melyek a két majoritás összeütközéséből eredhetnek?

Valóban, e terv annyira ellenkezik mindavval, ami higgadt politikust fontos tárgyakban egy vagy más nézetre indítani szokott, hogy az ember önkénytelenül azon kérdésre fakad: váljon az ellenzék vezére nem csak azért teszi-e e javaslatot, mert – véletlenül épen – minoritásban van?

Nem hiszem. Ez oly politikai frivolitás volna, aminőt egykönnyen valakiről feltennünk nem szabad.

De egy hasznos tanúságot vonhatunk e javaslatból.

Az anarchia hívei, a törvényes rend ellenei, bizonyynyal örömet szavaznának e javaslatra; mert ennek eredménye az volna, hogy miután a kormány és a parlament kezéből oly hatalom vétetnék el s adatnék a megyének, melyet ez erős kézzel kezelni nem bírna, – nem volna az országban oly alkotmányos fő hatalom, aminőre törvényeink s hazánk egységének szüksége van.

De valjon ezek-e Tisza K. úr motívumai?

Épen az ellenkezők.

S ezek kitűnnek, ha e terv eredményét más irányban felvesszük, mely abban állna, hogy, miután az állam országos és demokratikus tényezői megfosztatnának az aristokratikus várme-

gyék javára fontos jogaiktól, a demokratikus irány elveszteni legerősebb támaszát, s a szabadelvű haladás útjába végtelen nehézségek gördítettének.

Így találkoznak, különböző okokból indulva ki, a két szélsőség: az anarchia és conservatív emberei, egy és ugyanazon ponton.

És ily javaslattal szemben, mely csak e két szélsőség speciális érdekeinek használhat, – nem kötelessége-e a nemzet mérsékelt, szabadelvű részének határozottan tiltakozni e veszedelmes irány ellen, mely csak a visszalépés vagy anarchia érdekeit támogatja, – nem kötelessége-e a forradalmi vívmányok minden hívének erősen megállani e vívmányok védelmében, s ezek előfeltételét, a „souverain parlement”-et megvédeni minden támadás ellen?

S a nemzet ezt meg fogja tenni, mert sem a retrográd sem az anarchikus elemeknek nem adhat túlsúlyt, mert hazája egységének, szabadságának, felvirágzásának előfeltétele mai nap az, hogy a 48-ban megállapított demokratikus parlamentáris kormányforma szilárd gyökereket verjen.

Hadd foglalom össze az eddig mondottakat.

A megyék hajdan, midőn idegen, felelőtlen kormány és tehetetlen diaeta képezték a központi hatalmat, némely parlamentáris jogokat gyakoroltak, – melyek összegét közjogunk vis inertiae néven ismeri.

Kimutattam, miszerint a vis inertiae, alapjában félszeg jogi fogalmakon nyugvó, hatályában gyöngye, eredményeiben semmis intézmény, csakis az ősi politikai nyomor korában szerepelhetett alkotmány-garantiaként, – de nem bír oly tulajdonokkal, minőket ma valamely alkotmány-biztosítótkban megkívánunk.

Ismertettem Szentkirályi és Tisza urak javaslatát, melyek különböző alakban s mórtékben akarják a vis inertiaet restituálni, – amaz a 47 változatlan formájában, ez a bírósági intézményre támasztva.

Kimutattam, miszerint Szentkirályi úr indítványa, amellyel hogy ellentéteket foglal magában, felesleges idővesztegetést okozna, anélkül, hogy bármely irányban kézzel fogható eredményeket mutathatna föl, – s oly ellentétben áll a parlamentáris kormányformával, mint a 47 a 48-cal.

Kimutattam, miszerint Tisza Kálmán úr javaslatának első része, a megyéket a kormány, második része a parlament fölébe helyezvén, nem más mint egyszerű támadás a 48 alapelvei ellen; annál veszedelmesebb, mert modern alakot ölt magára.

Kimutattam, miszerint sem a kormány, sem az országgyűlés felett a megyéknek ellenőrzési hatalmat adni nem lehet, – hogy a vis inertiae feleslegessé vált.

Ebből önként foly a következtetés, hogy: ha a parlamentáris kormányzatot megvalósítani akarjuk, a megye nem ruházható fel a f é l r e t é t e l i j o g g a l .

Az eddigiekben a vis inertiae kérdését a parlamentáris kormányzat szempontjából vettem fel.

Láttuk, hogy a kettő egymással meg nem egyezik, hogy tehát választani kell a kettő között.

Es láttuk, hogy midőn megérkezett az alkalom e kettő közt választhatni, a nemzet a parlamentarismust választá.

Kossuth mert. Megkísérté.

Az általa március 3-kán indítványozott felirat kimondá, hogy „collégialis kormány-rendszerünknek magyar felelős minisztériummá átalakítását minden reformjaink alapfeltételének s biztosítékának tekintjük.

A kísérlet sikerült. A forradalom a felelős parlamentáris kormány-formára adta szavazatát, nem a 40-es években hirdett megyei politika megvalósítására.

Ez pedig, hasonlítva a 47-es megyén alapuló kormány-rendszerhez, határozottan centralisációt jelentett.

S hogy ezt jelenté, bizonyítja a forradalom felfogása.

»A centralisáció ellen izgatni a megyék sou-

verainításával: ez machiavellii princípium, mely szerint egyik vármegye felemészti a másik erejét” – monda gr. Teleki László aug. 3-kán a képviselőházban. És Teleki László bizonyára megérté s felfogta a forradalom szellemét.

„Táblabírói fogásnak tartom, mihelyt parancsról van szó, mindjárt avval állani elő: „hja, megvannak a régi municipiumok”, – monda ugyanott júl. 10-kén Nyáry Pál úr, a nemes megyének ma lelkes védője. – És, mellesleg mondva, ez állítás élet ma nem lehet az abnormis viszonyok felemlítésével elvenni, mert a t. szónok ezt nem valami nagy fontosságú politikai ügyben, hanem egy egyszerű verifikationális kérdésben mondotta, s mert a forradalom irányadó egyéniségei magok is mind ez elvet vallották. Mind, Kossuthot sem véve ki, ki maga centralisálta először az ország kormányzatát.

A nemzeti hatalomnak, az önkormányzat sikeres fenntartása melletti centralisátiója az ősi megyék rovására, – egyik vezér eszméje volt a forradalomnak.

Ennek kell vezéreszméül előttünk-lebegnie ma is a megye reformálásában.

Íme az eredmény, melyre e kérdésben a parlamentáris kormányzat előfeltételeinek szempontjából jutottunk.

De tekintetbe kell vennünk itt egy más szempontot is.

Hátha a ministériuni megszűnik parlamentáris, meg alkotmányos lenni?

Megtörténhetik, hogy valamely kormány elmulasztja az országgyűlést a törvényes időben összehívni, hogy megkísérti meg nem szavazott budgettel, törvénytelen módon kormányozni, szóval, hogy erőhatalomra támaszkodva, egyszerűen túl teszi magát az alkotmányon.

Ez ellen, melynek lehetőségétől a világnak egy állama sincs megóva, minden állam, minden nemzet bír nagyobb kisebb mértékben bizonyos ellenszerekkel.

Ez ellenszerek közt első helyen állnak a sajtó hatalma, a közvélemény, a nép szívóssága: – oly eszközök, melyeknek erejét s hatályát az idő -végtelenül növeli.

Mi magyarok ez eszközöket még egygyel szaporíthatjuk, minővel más államok nem bírnak.

Azzal tudniillik, ha a m e g y é k v i s i n e r t i a e j é t e z e s e t b e n f e l é l e s z t j ü k .

Nem áll ez ellentétben azokkal, miket fenntebb épen a vis inertiae ellen mondtam.

Mert mindannál, amit eziránt felhoztam, azon suppositumból indultam ki, hogy a kormány az alkotmányhoz ragaszkodik.

S amíg ezt teszi. amíg tehát az országgyűlésnek alkalma van ellenőrzési jogát gyakorolnia, addig a vis inertiaenek nincs helye.

De itt épen azon esetről van szó: mi történjék, ha a kormány lelép az alkotmányos térről, ha lehetlenné teszi a képviselőháznak alkotmányos jogait gyakorolnia?

Ha ezen esetre korlátoljuk a vis inertiae alkalmazását, úgy az nem jó többé összeütközésbe a 48-diki alkotmány elveivel, nem a népképviselőlet souveranitásával, nem lesz többé oly institutió. melynek felesleges volta csak kártékonyságával versenyezhetik: hanem lesz oly k i s e g í t ő e s z k ö z r e n d k í v ű l i e s e t e k b e n , m i n ő k k e l m á s a l k o t m á n y o s á l l a m o k n e m b í r n a k .

Valami nagy eredményekkel ugyan a vis inertiae, valamint hajdan, úgy ma sem kecsegtethetne ily esetben, mert azon kormány, mely elég erősnek érzi magát a parlament támogatását nélkülözhetni, s nélküle kormányozhatni, bizonyára elég erős lesz, a megyék ellen is síkra szállani.

De minden haszon nélkül sem volna a vis inertiae ily esetben, s lia mást nem, a praktikus közigazgatás mezején gördítve akadályokat a kormány elébe, eredményezné azt, hogy az az absolut kormány gyorsabban sodortatnék az erőszak útjára, mely csak a bukáshoz vezethet, mint különben: miszerint a kor-

mányt annyi s oly flagrans törvényszegésekre ragadná, melyek a közvéleményt annál gyorsabban korbácsolnák fel ellene.

Ezt azonban, okulva a múlton, mely a megyének nemcsak visszaéléseit, hanem mulasztásait is oly nagy számmal beszéli, nemcsak jogává, hanem kötelességévé is kellene tenni a vármegyének.

A *vis inertiae* ezek szerint mindaddig, míg a kormány az alkotmány terén áll, szabatosabban kifejezve: míg a minisztérium nem akadályozza a képviselőházat jogai gyakorlatában, kell hogy megszűnjék; – ellenben

ha a kormány túlteszi magát a képviselőházon, a *vis inertiae*, mint a végszükségnek joga és kötelessége feléledjen oly módon, hogy a megyének a törvénynél fogva kötelessége legyen az ily kormány rendeleteinek végrehajtását tőle telhetőleg meggátolni. *)

*) L. a függelék 7. és 8. számát.

IX.

A MEGYEI OKOMÁNYZAT

De hiszen, – kiált fel erre az avas fogalmakba sülyedt vármegyei Patriotismus, – ha elveszitek a megyének félretételi jogát, semmivé van téve a megyei önkormányzat!

Akárhányszor hallunk oly nyilatkozatokat, melyek szerint tulajdonképen e vis inertiae teszi az autonómia lényegét.

S valjon mi egyéb az oka e tevés felfogásnak, mint az, hogy ugyané férfiak az ősi magyar megyében látják az önkormányzat elvét megtestesítve, mely pedig korántsem felelt meg a valódi autonómia igényeinek?

Miután megyerendszerünk sarkpontja a vis inertiae volt, azt hiszik, ez alapja az önkormányzatnak is.

Hadd kísértem meg a fogalmakat tisztázni.

Azt hiszem, az önkormányzat fogalmának helyesebb defíniója nem létezik, mintha azt mondjuk, miszerint

az önkormányzat abban áll, hogy minden ügyek azok által intéztessenek el, kiket érdekelnek; – mert akinek ügyeit más intézi, az nem önmagát kormányozza.

Azt hiszem továbbá, miszerint valódi szabadságot csak azon nép élvezhet, melynek intézményei, minden fokban ezen elven alapulnak.

Lássuk már most ezen szempontból hazánk politikai intézményeit.

Tekintsük először az egészet, vagyis az országot.

Itt azt látjuk, hogy alkotmányunk ezen, az ország egységét illető része szorosán ragaszkodik az önkormányzat fenn említett elvéhez.

Amik hazánkat közösen érdeklik Ausztriával, azon ügyeket Magyarország Ausztriával közösen intézi. Amik pusztán Magyarországot illetik, azok kizárólag a magyar országos hatóságok, – parlament és minisztérium által intéztetnek.

A 48 és 67 által létrehozott alkotmány tehát megvalósítja s biztosítja Magyarország országos önkormányzatát, – ellentétben a 47-es institutiókkal, melyekben kormányunk s törvényhozásunk tetteleg a bécsi kormánytól függvén, ez országos önkormányzatnak csak látszatával bírtunk.

Térjünk most át a részekre, a helyhatóságokra.

Van-e, – vagy, miután e téren még teljes institutiókkal nem bírunk, – volt-e hazánkban az ország egyes részeinek önkormányzatuk, az ősi megyerendszer uralma alatt?

Mint fentebb említem, az önkormányzatnak, mely végelemzésben nem más, mint a szabadság, hogy tökéletes legyen, szükséges kellékei,

ez egyéni jogok biztosítása,

s a községi autonómia.

Menjünk tehát alulról felfelé.

Volt-e az ősi megyében az egyéni szabadság biztosítva?

Nem volt.

A tripartitum híres cikkelye, mely a nemesi privilégiumokat foglalja magában, ugyan szól valamit az egyéni jogokról, – de e rendelkezések először csak a nemességre vonatkoznak, másodsor csupán, – némely esetek, mint tettenkapatás, kivételével, – az illetőknek bebörtönzését, nemesi lakának megtámadását stb. tiltják meg.

De alig hiszem, hogy valaki e törvény által az egyén jogait biztosítottaknak tartaná; mert bárkinek ily jogai másként

is sérthetők meg, mint az illetőnek elfogatása vagy lakásának megtámadása által.

A törvény tehát nem garantírozta kellőleg, az egyén jogait. Még kevésbé tette ezt a vármegye, mely abban látva a szabadságot, ha sokak nevében kél a parancsol a t, egyenesen ártalmára volt az egyéni szabadságnak, melynek első; postulátuma, hogy ne egy vagy ezer ember, hanem a t ö r v é n y parancsoljon,

Volt-e, másodszor, az ősi megyében a községi autonómia biztosítva?

Hogy nem volt, kiki tudja, aki hazai viszonyainkat csak felületesen is ismeri. Sőt a megyerendszer, magában véve oly centrálisale iránynak hódolt, mely a községek önállását s így önkormányzatát teljesen absorbeálta, illetőleg annak kifejlődését lehetlenné tette. Elismeri ezt még a megyének oly lelkes védője is mint Tisza Kálmán úr, midőn a megye új rendezésével a községi autonómia szabályozását szükségesnek tartja.

Látjuk ezekből, miszerint hazánk 48 előtt, sőt még most is, nélküli az önkormányzatot az institutiók legalsó rétegében, – miszerint a megyei önkormányzatnak nem az egyéni szabadság és községi autonómia képezték alapját, – sőt miszerint a megye e kettőt egyenesen elfojtotta.

Az ősi megye tehát a valódi önkormányzatnak e szilárd alapjával nem bírt.

De váljon, megfelelt-e magában véve az önkormányzat kellékeinek?

Nem felelt meg, részint mert többet, részint mert kevesebbet tett, mint amit az önkormányzat elve megkíván.

Túlment az ősi megye az önkormányzati jog korlátain, midőn oly országos ügyekről rendelkezett, melyek nem csak a megyét illették.

Csak néhány példát hozok fel a dolog, felvilágosítása kedvéért. Állami adó, hadkiegészítés, politikai jogok osztogatása, - mindezek oly dolgok, melyekről ma alig fogja valaki tagadhatni, hogy mint országos ügyek, csakis az országos politikai té-

nyezők, vagyis országgyűlés és központi kormány hatáskörébe tartoznak. Ma már belátja mindenki, hogy ily kérdések nem tartozhatnak egy helyhatóság ügykörébe.

És 48 előtti megyerendszerünk története csakúgy hemzseg a példaktól, melyek szerint megyéink e kérdésekbe avatkoztak.

S váljon a megye, midőn országgyűlésileg meg nem szavazott adókat behajtott, midőn nem engedélyezett újoncokat szedett, – ami több ízben megtörtént 48 előtt, – midőn ezt nem a megye tisztviselői tették, a hatalom erőszakos parancs-szavának engedve, hanem tette a megyei közönség, „érett” tanácskozás után, – midőn a 40-es években egyes megyék politikai jogokat osztogattak a honorátoroknak, – nem léptek-e túl az önkormányzat határain, nem avatkoztak-e országos dolgokba?

Nem mondom én, hogy mindez törvényes, vagy hogy mindez törvénytelen volt.

Törvénytelen volt a nem engedélyezett subsidium és újoncok beszédese, nem volt törvénytelen a politikai jogok osztogatója. Mert alkotmányunkban az országos ügyek anyira nem voltak a helyhatóságiaktól elválasztva, hogy sok esetben bajos a jogot és visszaélést egymástól megkülönböztetni.

De nemcsak túlkapásainál, mulasztásainál fogva sem felelt meg a megye az önkormányzat kellékeinek.

Mert, – eltekintve attól, ami már legalább a papíron megváltozott, hogy t. i. a kiváltságos osztály monopolizálta a vármegyét, – még e nemesi megye sem felelt meg az önkormányzat kötelességeinek, mert a közigazgatás, a kormányzás tulajdonképeni ügyeivel a megyei közönség vajmi keveset törődött. Tevékenységének fő, majdnem egyetlen tere a politikai oppositio volt; mely mellett az administratio többé kevésbé elhanyagoltatott.

A megye tehát oly lokális hatású volt, melynek tendenciája oda irányult, hogy úgy a felette, mint az alatta álló tényezők hatalmát absorbeálja, hogy a megye ügyeit centralisálja, az országos ügyeket decentralisálja: nem a helyes administratio, hanem a politikai oppositio érdekében.

A megyei intézmény súlypontja nem önmagá-

nak kormányzatában állt. – Nem felelt meg tehát az önkormányzat kellékeinek.

S ezt leghangosabban bizonyítják épen a megye leglelkesebb védői, midőn a megyét az alkotmány védbástyájának hirdetve, annak nem helybéli önkormányzati, hanem országos kormányellenőrzési szerepet tulajdonítanak.

A megye ilyenmő felfogása, s e felfogás általánossága folytán, ily irányban történt fejlődése, megmagyarázható, sőt természetes volt azon korban, midőn az országos institutiók, – a diaeta és magyar kormány – nem nyújtván elegendő biztosítékot az alkotmánynak, a nemzet minden fűszálat megragadott, egy eszközt sem hagyott felhasználatlanul, melylyel a bécsi kormány hatalmas absolutismusa ellen magát védheté.

A kormány absolut iránya, s az országnak, mint országnak tehetetlensége ez irányt leküzdeni, okozták, hogy az alkotmányvédelem országos feladata a részek, a megyék nyakába nehezült; s hogy ennek folytán a megyék, e feladat teljesítésében keresve hivatásukat, az administráció ügyeit elhanyagolták, s így a tulajdonképi önkormányzatot megvalósítani elmulaszták.

De épen e tekintetben az ország helyzete 48 óta gyökeresen megváltozott.

Az alkotmány védelmének feladatát, melynek a megyerendszer képtelen volt megfelelni, a szükséges hatalommal felruházott parlament vévén át: ezáltal a megye megmenekült attól, ami 48 előtt benne az önkormányzati elv érvényrejtését meggátolá.

Azelőtt a megye oly testület volt, mely fő tévékenységét országos ügyekre fordítá.

Ez most, a 48 és 67-iki törvények által lehetlenné vált.

Sajnálhatják ezt a conservatív politikusok, kik az aristokratikus vármegyék sülyedésében terveik bekövetkezendő elenyészését látják, – sajnálhatják az elszakadásra törekvő nemzeti-

ségi rajongók, kik a megyei souverainitásba vetették eddig separatistikus reményeik horgonyát, – de azért az mégis politikai lehetetlenség; s ha a nemzet nem lesz oly botor, hogy önszántából tegye semmivé 48-iki vívmányait, egyszersmind phisikai lehetetlenség.

A megyének tehát helyzete az 1848-iki alkotmányban, s így feladata is gyökeresen megváltozott.

Ma kell, hogy a megye az önkormányzatnak, vagyis a megyei közigazgatásnak, – ne pedig a politikai oppositiónak – legyen orgánuma.

E szempontból kell tehát kiindulnunk a megyei önkormányzat taglalásánál.

Hogy a megyei önkormányzat, nem mint megyei omnipotentia, ami eddig volt, hanem mint valódi önkormányzat, szilárd alappal bírjon, mint már említem, alulról kell kezdeni ez elv alkalmazását.

Mindenekelőtt tehát biztosítandó az egyéni szabadság.

A mostani számtalan visszaélések, s a megyei majoritások terrorizálása ellen pedig az egyén csak úgy biztosítható jogai-ban, ha törvény hozatik, mely a tisztviselő és egyes ember közt, hivatalos ügyekből eredő controversiákat bírói útra utasítja, – mely lehetővé tegye az egyénnek a tisztviselő visszaélései ellen gyors óvszert találni a bírónál, s másrészt lehetővé tegye a tisztviselőnek a jogtalanul ellenálló egyes embert bíróilag kényszeríteni. Mert csak, ha a megyei s községi tisztviselő és a polgár közt, midőn vagy ez vagy amaz támaszt nehézségeket valamely törvény vagy rendelet végrehajtása ellen, – egy mindkettőtől független, tehát a kormány által kinevezett bíró fog ítélni, – ha ez rendeli el az engedetlen polgár ellen szükségkép a karhatalmat, ha ez büntetést ró a hivatalával visszaélő tisztviselőre, – csak ekkor tekinthető az egyén szabadsága kellőképp biztosítottak.

Álljon tehát jogában az egyénnek, – bizonyos világosan

felemlített esetek, mint például: tettenkapatás, mindennemű aljas kihágások s bűntények, főbenjáró bűnök, mint hazaárulás satb. kivételével, – ellenszegülhetni a tisztviselőnek. De törvényintézkedés az iránt is, hogy az ily esetet ne csak lehessen, de kelljen is rögtön bíróság elé vinni, mely lehető gyorsasággal eldönti az ügyet, s ha kell, az egyén ellen karhatalmat rendel, ha kell, a tisztviselőt megbünteti. Legyen a törvényszék döntő egyesek úgy mint tisztviselők oly ügyeiben is, melyekben nem jogellenes cselekvés, hanem mulasztás által sértett meg vagy az egyén joga, vagy a közigazgatás érdeke. Altaljában legyen a bíró, – de hogy ez lehessen, minden megyei befolyástól menten, kormány által kinevezettnek kell lennie, – legyen a bíró az, ki polgár és tisztviselő felett állva, abban az egyén jogait, ebben a közigazgatás érdekeit megvédi minden csorbítás ellen.

Az egyéni szabadságnak azonban legerősebb garantiája a szabad község, s azért biztosítani kell a községi önkormányzatot, ami ügy érhető el, ha mindazon ügyek, melyek pusztán a községet érdeklik, a község által döntetnek el, – a község és községi hatóságoknak általában csekélyebb fokú értelmisége folytán azonban a megyei hatóság felügyelete alatt.

Szoros összefüggésben áll e kérdéssel a megyei hatóság alól kiveendő községek ügye. Hazánk történelmi fejlődése némely nagyobb községeket elvonva a megyei hatóság alól, önálló helyhatóságokká tett, s azokat szab. kir. városok nevével ruházta fel. De miután ez exemptiók nem bizonyos, a törvény által általános érvénnyel dekretált feltételek betöltésének, hanem privilegium alakban adatván, uralkodói szeszélynek eredményei valának, – miután így, kivált az újabb korban az exemptiók kevesbedvön, oly anomál helyzetbe jöttünk, hogy néhány ezer lakossal bíró faluk, mint például Modor, Bazin, s mások, mint szab. kir. városok, önálló helyhatóságot képeznek, ellenben 15-20-szor nagyobb községek, mint p. Miskolc, Holdmezővásárhely s mások, nem: intézkednie kellene a törvényhozásnak ez aránytalanság megszüntetéséről is. Részint az igazságosság szempontjából, mert p. egy

50,000 lakosú községet csak megilleti azon autonómia, melylyel egy 3000 lakosú város bír, – részint a takarékoság szempontjából, mert p. egy 2-3000 lakosú kir. város csak a legnagyobb erőfeszítéssel viselheti azon terheket, melyek privilégiait helyzetével járnak. Tekintet nélkül tehát a história maradványaira, a törvénynek szabályként kellene megállapítania, hogy minden község, mely bizonyos menységű államadót fizet, vagy mely bizonyos menységű – például 15,000 lakossal bír, a megyei hatóság alól kivéve, önálló helyhatóságot alkosson.

Következik ezután második, illetőleg harmadik fokban a tulajdonképeni megyei önkormányzat.

Szem előtt tartva a megyének, mint fentebb említtem, ma már lényegesen megváltozott helyzetét, szem előtt tartva e helyzet szükséges consequential, könnyű lesz a kérdést megoldani.

E consequential elseje pedig az, hogy a megye ma már nem lehet politikai, hanem csak önkormányzati hatóság.

Másodika az, hogy a megye nemcsak autonómikus hatóság, hanem egyszersmind a kormány alatt álló közigazgatási orgánus is.

Megyei politikusainknak, kik a megyei souverainitásról álmodozva, azt coordinálnak tartják, vagy legalább hirdetik a ministeriummal, ez kellemetlen beszéd lehet. De elfogják ismerni igazságát, ha meggondolják, hogy semmiféle kormány ily alsóbb rangú közegek nélkül nem létezhetik. Eddig is, 48 előtt is voltak a megyék a kormánynak ily alsóbb rangú közegei; de a politikai szereplés korában a megyének ezen oldala háttérbe szorult.

Ma, midőn a megyék politikai szereplésének kora lejárt, azok nem lehetnek más, mint közigazgatási tényezők.

Még pedig pusztán a megyét illető, tehát megyei ügyekben önkormányzati joggal bíró hatóság; – országos ügyekben a kormány alattas közege. Enélkül administratív kormányzás képzelhetetlen.

Lássuk tehát e kettős természetét a megyének.

Az elsőből következik, hogy

- a) a megye maga válassza közigazgatási tisztviselőit,
- b) hogy házi adóját a kormány felügyelete alatt maga vesse ki,
- c) hogy a fennálló törvények korlátain belül statútumokat hozhasson;
- d) hogy a pusztán megyei ügyeket maga intézze.

Az első kettőről már fentebb szoltam. Az utóbbiakról néhány szót.

A megyei önkormányzathoz szükséges, hogy a pusztán megyei ügyekre nézve a megyei hatóság statútumokat, vagyis közigazgatási rendszabályokat hozhasson, melyeknek egyrészt a törvények elveihez alkalmazkodniuk kell, másrészt a megye területén kívül levő érdekeket illetniök nem szabad. Nem szabad például magán- vagy büntetőjogi, sem a jog anyagát, sem az eljárást, nem például az adókulcs meghatározását illetőleg, mint hajdan történt, melyek mindannyian országos ügyek, – statútumokat hoznia. De szabad ilyeneket, valamint tisztviselői számára utasításokat készítenie oly ügyekre nézve, melyek csupán a megyét érdeklik. Miután azonban a mai kor viszonyai közt sok dolog, mely jogilag pusztán helyi ügy, a közlekedés és forgalom élénkülésénél, általában a társadalmi viszonyok sokszorozódásánál fogva, egyszersmind közérdekké válik, mely nem szorítható egy megye határaitra, – mint pl., hogy többet ne említsek, a rendőrség némely ágai, mint az egészségügyi rendőrség, – szükséges volna e statútumokat a kormány helybenhagyásától tenni függőkké.

Szükséges kelléke, sőt lényege az önkormányzatnak, hogy a megye maga intézze el a pusztán megyei ügyeket. Ennélfogva ily ügyekben kell hogy önállóan, a kormány előleges helybenhagyásának szüksége nélkül intézkedhessek, – természetesen mint első, némely esetekben egyszersmind mint másodfokú hatóság, a kormányhoz való felfolyamodás joga mindenkinek fenntartatván. Oly ügyekben ellenben, melyek vagy az egész országot, vagy más megyét is érdekelnek, csak a minisztérium előleg

kinyert helybenhagyásával intézkedhessek. Így akarja ezt Szentkirályi Mór úr is javaslatában.

A megye kettős természetének másodikából, abból t. i.: hogy az egyszermind a kormány végrehajtó közege, következik, hogy a megye köteles legyen a kormány rendeleteit végrehajtani.

Ennek elkerülhetlen consequentiája, hogy a kormánynak joga legyen a renitens megyei tisztviselőt hivatalától felfüggeszteni;*) de csakis felfüggeszteni, mert elmozdítása kell, hogy bírói ítélettől tételesség függővé.

E kérdést, más alakban a vis inertiae kérdését, fentebb bőven kifejtettem.

Itt csak még néhány szót, netaláni félreértések kikerülése végett.

Nem szülne ez még ministeri omnipotentiát, mely elé elég akadályokat gördít az alkotmány.

Azon csekélyebb bal következményeit ez intézkedésnek pedig, melyek nem elég nagyok parlamenti tárgyalásokra, a tisztviselők egyéni felelősségének szigorú törvénybe foglalása elháríthatja. Törvényszegésekért, fontos ügyekben a parlament fogja a minis-

*) A jó közigazgatás egyik előfeltétele, hogy az alattas tisztviselők függésben legyenek a felsőbb rangúaktól. Ezt be kell látnia mindenkinek, ki a tisztviselőben nem veszi teljesen szem elől a tisztviselőt. Azok kedvéért azonban, kik a megyei kicsapongások védelmében az 1848-dik évre vélnek hivatkozhatni, álljon itt a következő példa, mely az akkori kormány eljárását kellőleg illusztrálja. 1848. augusztusban K o s s u t h Lajos egy törvényjavaslatot terjesztett a képviselőház elé „az adótartozások és folyó adó behajtásáról,” melynek 2. §-ban az mondatik, hogy az adóbehajtás „mulasztatlan teljesítéseért az említett főtisztviselők akként felelősek, hogy nemteljesítés esetére a pénzügyminister által hivatalaikból azonnal el fognak mozdíttatni.” – Az „említett” tisztviselők pedig az 1. §. szerint „a fő- és alispánok, polgármesterek, kerületi kapitányok s kerületi grófok.” Az alsóbb rangú tisztviselőkre nézve pedig a 3. §. kimondja, hogy „a törvényhatósági főnök saját hasonló felelőssége alatt köteles leszen a hanyag tisztviselőt hivatalából azonnal elmozdítani, s a mulasztás helyrehozására addig is mást helyettesíteni, míg a törvényhatósági legelső gyűlés az elmozdított tisztviselő helyét másnak választásával végkép betöltené.” (L. Közlöny, 1848. 83. sz.) Megjegyzendő, hogy itt a kormánynak nemcsak felfüggesztési, hanem elmozdítási joga minden választott tisztviselőre is kiterjesztetik. – Ez volt a 48. év felfogása a megyéről.

tóriumot feleletre vonni. Kisebb, egyesek érdekeit sértő tettekért mindenki kereshessen magának igazságot a bíró előtt, ki ép úgy ítélhesse bírságra s kártérítésre a ministert, mint bármely esküdtet.

A dolog természetéből következik, hogy a megyék helyzete s hivatása új alkotmányunk által megváltozván, változnia kell a megyei adminisztráció m o d o r á n a k is.

Mert az eljárás kell, hogy megfeleljen a dolog anyagának. Ha a régi praxis ezentúl is fennmarad, könnyen meghiúsulhatnak az újonnan történendő rendezéshez kötött minden remények.

48 előtt a megye nem a közigazgatásra, hanem az alkotmány védelemre, tehát a politikára helyezte a fősúlyt. Ez vévén tevékenységét leginkább igénybe, éhez képest alakult meg idők folytán a megyei élet praxisa is. Politikai kérdések vitatása játszván a megyén a fő szerepet, megszilárdult a gyűlésezési rendszer, oly mértékben, hogy a megyei adminisztráció, a legcsekélyebb részletekig a gyűlések által vitetett.

E rendszer természetesen hasznára vált a megyének mint oppositionális apparátusnak, mert lehetett benne nagy közönség előtt diktiókat tartani mindenről a világon, lehetett kimondani az igazságot, szemére hányni a kormánynak hibáit, – amit a sajtóban a 40-es évekig tenni nem lehetett.

De míg e tekintetben e rendszer nem volt minden haszon nélkül, nagy ártalmára vált a közigazgatásnak. Nagyszámú gyűlések egyáltaljában nem szeretnek száraz adminisztratív tárgyakkal foglalkozni. S hogy ez így volt, bizonyítja megyei életünk most úgy, mint 48 előtt. Mert a politikai kérdések tárgyalása alkalmával zsúfoltig telt megyei termek rögtön kiürülnek, amint a közigazgatási ügyek jönnek napirendre.

48 előtt tehát, midőn az adminisztráció a megyén háttérbe szorult, a gyűlésezési rendszer eljárása még megfelelt a megye természetének és szerepének.

Ma, midőn a megye politikai szerepét elvesztvén, kell hogy a valódi önkormányzatban keresse súlypontját, ma a megyei kormányzási praxisnak is meg kell változnia.

Ha tehát azt akarjuk, hogy a megye az önkormányzat fogalmának, valamint, mint a kormány végrehajtási közege, e feladatának is megfeleljen: a g y ű l é s e k általi a d m i n i s - t r á t i ó n a k meg kell s z ű n n i e.

Szentkirályi Mór és Tisza Kálmán urak természetesen e rendszert fenn akarják tartani.

Természetesen, mondom, mert, miután mindkettő – bár különböző mértékben – a vis inertiae fenntartása mellett plaidíroz, szükségek van oly megyegyűlésre is, melyhez a kormány rendeletei intézendők, szükségek van arra, hogy a kormányrendeletek csak a megyegyűlés által legyenek végrehajthatók, „szóval a vis inertiae 47-es eszméjének ápolására szükségek van azon 47-es megyei praxisra is, melyben a megye opponált, diktíozott, s csak azt hanyagolta el, ami főfeladata kell hogy legyen, t. i. a közigazgatást.

A gyűlésezési rendszert azon 47-es alakjában, mint azt Szentkirályi és Tisza urak akarják megállapítani, a közigazgatás érdeke nem, csak a vis inertiae tekintetei tehetik kívánatosá.

Szentkirályi és Tisza, a 47-es megye ezen életprincipiumához ragaszkodva, mely mellett az adminisztráció érdekei teljesen háttérbe szorulnak, nem is juthattak más eredményre, mint a 47-es gyűlésezési rendszer megtartására.

Nálunk, kik nem a vis inertiaenek 1848 által a törvények és események által túlhaladott, s mai alkotmányunk szempontjából politikai hátralépést magában foglaló álláspontjáról tekintjük a kérdést, – hanem a valódi önkormányzat igényeit tartva szem előtt, a közigazgatás vitelét tartjuk a megye fő feladatának, nálunk az eredmény, melyre jutunk, szükségkép más lesz.

S nem az opponálás, hanem az önkormányzat szempontjára állva, először is azt látjuk, hogy gyűlésekkel kormányozni igen primitív állapot.

A kezdetleges korban, minden országban gyűlések által vitt kormányzást látunk. E „collegiális” kormányzati rendszer uralkodott Magyarországon legújabb időig, midőn, a megyéken

a megyei gyűlések, a központon a consilium ülésbe gyűlt tanácsosai, a cancelláriában ismét a cancellária üléselő tanácsosai vitték az adminisztrációt.

Látjuk azt is, hogy a civilisáció haladásával, midőn a közigazgatás ágai megszorodnak, ügyei megsokszorozódnak, midőn szakismeretek nélkül már helyes adminisztráció nem képzelhető, a collegiális kormányzást mindenütt az egyéni hivataloskodás rendszere váltja fel. E rendszert állapította meg a 48-iki törvényhozás hazánk legfőbb, országos kormány-hatóságaira nézve.

Emellett a helyhatósági önkormányzatot, s általában az adminisztráció alsóbb fokát a collegiális rendszer békóiban hagyni annyi volna, mint készakarva megghiúsítani a helyes közigazgatást, mint készakarva lehetlenné tenni a 48-iki rendszer teljes életbeléptetését.

S váljon tekintheti-e a jelen kor feladatának a 48-ban dekretált egyéni ügyvitelről visszamenni a collegiális kormányzatra? A helyesebb, az egyedül célszerű rendszerről visszamenni a 47-es célszerűtlen rendszerre?

S ezt tennők, ha ezentúl is a megyegyűlésekre bíznók az adminisztráció vezetését.

Az első hátrány, mely ez intézkedésből eredne, az volna, hogy az adminisztráció oly kérdései is, melyek szakismeretet igényelnek, nem szakértők által döntetnének el. És pedig ezek által is nem az egyszerű laikus ész útmutatásai szerint, hanem pártszempontból. Pártszempontból még az oly ügyek is, melyeknek semmi közük a politikához, és pedig a legkicsínysesebb párt szempontból, amint hogy naponként látjuk, hogy ritkán elvek, többnyire személyek képezik a megyei pártok gyűpontjait.

A collegiális kormányzatban tehát az adminisztráció ügyei nagyrészt hozzá nem értők által, politikai pártszempontból vagy egyéni sympathiák s antipathiák útmutatása szerint döntetnének el.

A második baj, mely a collegiális kormányzat mellett elkerülhetlen: az időveszteség.

A megyegyűlés nem ülhet mindig együtt, tehát hetekig,

gyakran hónapokig kell Tárnai valamely sürgős ügy elintézésével. S a gyakoribb kisgyűlések a bajt szinte nem szüntetik meg. Igaz, hogy e halasztás veszedelmének mindig csak a közigazgatás kérdései s magánosok ügyei vannak kitéve, mert valamely hálás politikai kérdésben akárhányszor tartanak megyéink rendkívüli gyűléseket, – de miután ezeknél a megyének fősúlyt az adminisztrációra kell fektetnie, ennek érdekei kell hogy irányadók legyenek.

Állandó gyűlést a megye nem tarthat, – a kormánytól nem lehet kívánni, hogy csak akkor adjon ki rendeleteket, mikor a megye gyűlést tart, – a közigazgatás kérdései gyakran nem tűrhetnek halasztást, – s ennél fogva az eddigi collegiális kormányzási rendszer tovább fenn nem tartható.

Itt több kérdés merülhet fel.

Ha a gyűlések nem viszik többé az adminisztrációt, mire valók a fentebb említett megyei bizottmányok?

Ha nem a gyűlésektől függ a kormányrendeletek végrehajtását meghagyni vagy eltüntetni, mikép védhető meg a megyék önkormányzati joga a kormány netaláni túlcsapongásai ellen?

Röviden megfelelek e kérdésekre.

A megyei bizottmányok azáltal, ha nem adatik kezökbe az adminisztráció vezetése, még nem válnak feleslegessé.

Általában a bizottmánynak, illetőleg a megyei bizottmány gyűléseinek feladatai a rendszer szerint volnának:

1) Azon tisztviselők választása, kik fentebb választás alá esőknek mondattak.

2) A megyei közigazgatás ellenőrzése. A kormány általános ellenőrzése a 47-iki mintára, mint már kifejtem, elesen azáltal, hogy e rendszerben a kormány nem a megyei „közönség”-hez, nem a gyűléshez, hanem a megyei adminisztráció fejéhez, az alispánhoz intézné rendeleteit; s az alispán azokat a gyűlés minden beavatkozása nélkül, közegei által végrehajthatná. Ezáltal megszűnik az előleges ellenőrzési jog a kor-

mány felett, de fennmaradna az utólagos ellenőrzés joga. Az alispánnak ugyanis kötelessége volna az időnkénti közgyűléseknek jelentést tenni a megyei tisztikar működéséről, mely alkalommal, a közgyűlésnek módjában állana, lia netalán a kormányrendeletek által a megye önkormányzati joga megsértetett, az esetet panaszkep a képviselőbáz elé terjeszteni.

3) Ugyané közgyűlések ellenőriznék a tulajdonképeni megyei ügyek vitelét, illetőleg befolyának az ügyvitelre az átal, hogy

a) statútumokat alkotnak,

b) a tiszti kartól jelentést kapnak a közigazgatás viteléről,

c) a megyei budgetet megszabják s a megyei költségek fedezése iránt, – a kormány felügyelete alatt – intézkednek,

d) hogy a megyei tisztikart, vagy egyes személyeit bármely tárgyban interpellálhatják, felelősségre vonhatják, s szükség esetében $\frac{2}{3}$ -duyi szótöbbséggel, titkos szavazás útján bármely tisztviselőnek perbefogatását elhatározhatják, mely pör a megyei ügyész által vitetnék.

Hogy pedig e bizottmányok, illetőleg közgyűlések elegendő garantiát nyújtsanak e szép feladat kellő betöltésére, meg kelene törvény által határozatnia

a) annak, hogy hány tag jelenléte szükséges a közgyűlés szavazatképességére,

b) hogy minden kérdés legfeljebb öt tag kívánatára fejenkénti titkos szavazással döntsék el,

c) azon bizottmányi tagokra, kik egymásután két közgyűlést, kielégítő indoklás nélkül elmulasztottak, bírság rovassék.

Nagyon csalódnék aki azt hinné, hogy ilyenmő rendezés által a megye elvesztenié jelentőségét.

Igenis elvesztenié jelentőségét, mint oppositionalis apparatus; – de ehelyett soha nem bírt jelentőséget nyerne mint közigazgatási s önkormányzati tényező.

E reform eredménye csak az volna, hogy a megye súlypontja az eddigi térről, a sérelmi politika meddő teréről, a közigazgatás, a valódi önkormányzat pozitív, gyümölcsöző mezejére tétetnék át.

Ez pedig ma, 48 után, hacsak a forradalom által teremtett alkotmányunkat lehetlenné tenni, hacsak a 48-iki elvekhez hűtlenek lenni nem akarunk, elkerülhetlenül szükséges.

48 előtt ugyanis, inkább foederatív természetű alkotmányunkban, a megye, mint a törvényhozói hatalom közvetlen részese, mint az alkotmányvédelem fő – bár hatástalan – gyújtója: bizonyos souverainitást élvezett, mely tüntet az önkormányzat határain, de épen ezáltal elhanyagolta saját kormányzatának érdekeit.

Ma, 48 után, a forradalom által teremtett egységes alkotmányban, a törvényhozó hatalom a megyéről a nép, az alkotmányvédelem feladata pedig a képviselőház kezébe menvén át: a megyének csak úgy van helye, ha kizárólag az önkormányzat és közigazgatás orgánumává lesz.

48 előtti feudális, aristokratikus alkotmányunkban a megye mint privilegiai testület szerepelt.

Mai modern, demokratikus alkotmányunkban többé sem privilégiumoknak, sem testületeknek helyök nincs.

Szóval a megye, mely 47-ben törvényhatóság volt, ma már nem lehet egyéb, mint önkormányzati joggal bíró helyhatóság.

Az önkormányzat érdekeit tartva pedig szem előtt a megye reformjában, azon következtetésre jutunk, hogy a vis inertiae napjai;

hogy a collegiális kormányzás helyét az egyéni hivataloskodás rendszerének kell felváltania, – nehogy azonban ez meddő bureaucratismussá fajuljon, a megyei bizottmány ellenőrzési és tisztségviselőválasztási jogának szigorú meghatározása mellett;

hogy végre, – ami magától értetődik – a törvénynek pontosan körül kell írnia az országos, megyei és községi ügyek körét, s egyszersmind gondoskodnia, hogy ország, megye és község egymás ügyeibe jogtalanul ne avatkozhasanak.

Ily törvény hozatalánál természetesen óvakodnia kell a törvényhozásnak a végletektől. Mert sem mindent országos, sem mindent helyhatósági ügygé tenni nem szabad. Középutat kell

itt feltalálnia a törvényhozásnak, melyen úgy az ország egysége a felmállás, mint az önkormányzat érdekei a közigazgatási centralisáció ellen megóvassanak.

Ha ily módon szerveztetik a megye, ha súlya az adminisztráció terére fektetetik: akkor a helyhatósági rendszernek nagy és hasznos jövője lesz Magyarországon, meg fogja valósítani azt, ami nélkül valódi szabadság nem képzelhető, s amivel fantáziában igen, de a valóságban mindeddig nem bírtunk: az önkormányzat rendszerét.

Ha ellenben ma ismét a 47-es, a 48 szellemével ellenkező attribútumokkal sallangozzuk fel a vármegyét, akkor ezen, a mai korban lehetetlen szerepre destinált megyerendszer némi erőlködések után, de mégis a hanyatlás gyors lejtőjére ragadtatnék, akkor rövid idő alatt elveszne, mint „lehetetlen” institute; – s hogy ekkor magát az önkormányzat elvét is magával rántaná bukásába, könnyen elképzelhető.

Gondolják meg azok, kik a megyerendszert nem mint a tespedési politika asylumát, nem mint a hazánk egysége ellen irányzott törekvések eszközét védik, hanem benne és általa az önkormányzat elvét akarják megvalósítani, – gondolják meg, hogy csak a fentebb említett reformok mellett lehet a megye az önkormányzat eszközévé, – gondolják meg, hogy azok nélkül sírásója lesz az önkormányzatnak.

X.

A MEGYE MINT A KÖZVÉLEMÉNY TÉNYEZŐJE

Még egy másik, az előbbinél jóval népszerűbb, mert hangzatosabb argumentum is szokott felhozatni az ősi megyerendszer, illetőleg a vis inertiae védelmére, mely az előítéletes és felületes szellemeknél sokkal kapósabb, semhogy szó nélkül hagyhatnám.

Vármegyei politikusaink, ha bebizonyítatják nekik, minő nyomorult vályogfal volt az ócska vármegye az alkotmány védelmében, s ők kénytelenek is bálványozásuk e tárgyának rengeteg gyarlóságait beismerni, – végre avval állnak elő, hogy azért a vármegye, ha az alkotmány megszegését meggátolni képtelen volt is, nagy hasznot hajtott a szabadság ügyének azáltal, hogy gyűléseiben alkalmat nyújtván a szabad szólásra, táplálta a hazaszeretetet, honfiúi kitartást, szóval hogy egyetlen nyilatkozási közege volt a közvéleménynek.

S ha arról volna szó, hogy egy, az ősi vármegye sírja felett tartandó gyászbeszédben az aggkórban elhunytak érdemei elsoroltassanak, – ha történelmi tények constatirozásáról volna csak szó, szívesen megnyugodnám benne. E téren magam is elismerem a megyék érdemét, sőt fentebb nyíltan kimondtam, miszerint csakis ezáltal hajtott a megyerendszer hasznot a szabadság ügyének.

Ez tagadhatatlan.

Azon korban, midőn a királyság hazug módon az isteni küldetésből deriválta jogait, melyeket vagy a néppel kötött szer-

zódésnek, vagy fegyveres erőhatalomnak köszönhetett, – midőn főfeladatának tekinté minden jogot, mi az államban létezett, a maga kezében öszpontosítani, – midőn Magyarországon a dynasztia s kormány törekvései századokon át oda valának irányozva, hogy eltörölve, aláásva, kijátszva mindazon intézményeket, melyek a nemzetnek némi jogokat adtak, benne a korlátlan fejedelmi despotismust emeljék érvényre, – a szatmári békétől fogva a közvélemény másutt nem is nyilvánulhatott, mint a megyék gyűlésein.

Azon korban, melyet Mária Terézia glacékeztűs kényuralma, II. Józsefnek eszmék nevében üzött absolutismusa s Metternich óta a raffinírozott rendőri tyrannismus oly szégyenletes emléküvé tettek Magyarországra nézve, – midőn az irodalom elnyomva, s a politikai sajtó még meg nem volt születve, midőn a hatalom állandó hajtó – vadászatot tartott az eszmékre, kiirtva minden gondolatot, ellenőrizve a kebel minden dobbanását: akkor, az óriási sivatagban, melyben a setétséggel párosult despotismus forró szele elfojtott minden életet, egyegy oázsként tűntek elő a megyei gyűlések, melyeken néhány száz ember jelenlétében, kisebb nagyobb veszedelemmel még szót lehetett emelni az üldözött igazság érdekében.

Akiben volt egy nemesebb szikra, akiben volt bátorság annyi, hogy a hatalom rosszalását magára merje vonni, nem talált más helyet, hol felszólalhasson, hol eszméit honfitársaival közölje, hogy ezeket kitartásra buzdítsa a haza ügyében, – mint épen a vármegyét.

A tehetség és politikai jellem a megyei termekbe tolult, melyek egy-egy gyúpontját képezték a hazafias törekvéseknek, melyek legalább fenn igyekeztek tartani a szabadság traditióit egy jobb kor számára, mely azokat majdan megvalósíthassa.

Az idegen elnyomatás napjaiban a megye volt a szabad szólás asyluma.

Ez áll. S e históriai tény constatírozása ellen nem is lehet kifogást tenni.

De megyei politikusaink evvel be nem érik. Felállítván ama tételt, hogy a megye volt hajdan a közvélemény legfontosb nyilatkozási orgánuma, azon consequential vonják belőle, hogy tehát ennek ma is így kell lennie.

Sőt vannak, akik ezt még magukkal is elhithetik.

A múlt évek megyei vitáiban már banálisakká váltak ama phrázisok, hogy a megye az államférfiak Meséje, hogy a megye a szabadszólás garantiája stb.

Felvilágosodott embereknek elég volna e frázisokat citálni, hogy azok ellenkezőjéről meggyőződjenek.

De a mi közönségünkben épen e felvilágosodás a legritkább dolog, s épen a megyei kérdés az, mely iránt még legtöbb előítélet uralkodik.

Az összes táblabírói politika, melynek pedig feles számmal vannak hívei a nemzetben, a 47-es állapotokat véve kiindulási pontúi, szükségkép a megye pártján áll.

Hagyjuk ezúttal említetlenül e táblabíró politika híveinek zömét, a még mindig nagy pipájú kevés dohányú, szellemileg s anyagilag tönkrejutott vidéki nemességet, – hagyjuk el e táblabíróhad óconservatív töredékét, mely a végvonaglás görcsös szenvedélyével, a feudális kor szent ereklyéjeként kapaszkodik az ősi vármegye sülyedő hajójába, – hagyjuk mindezeket a – vígjátókiró számára.

Tekintsük komolyabb, szomorúbb oldalát a dolognak.

Mert valóban szomorú dolog az, ha egy magát szabadelvűnek nevező párt vezére arra vállalkozik, hogy ez aristokratikus zamatú tévedéseknek apostola legyen.

Tisza Kálmán úr az országgyűlés és felelős kormány túlcsapongásai ellen óvszert keres a vármegyékben

a közügyek iránti érdek fenntartása,

a parlamenti választások szabadságának biztosítása által.

Mily mélyen gyökerezett retrogád szellem, s mily nagy tévedés van e néhány sorban!

Megmutattam fentebb, hogy azon eszme: az aristokratikus megyét hatalommá] ruházni fol a nép képviselői, s az ezeknek

többségére támaszkodó felelős kormány felett: oly visszalépés a 48-iki alapról, minőt életképes nép el nem követhet soha.

Hogy miként volna a parlamenti választások szabadsága a megyék által biztosítandó, hogy miért szükségesek erre a nemes vármegyék? – ezt én be nem láthatom, s Tisza Kálmán úr röpiratában sajnálattal nélkülözöm e tétel bővebb kifejtését.

Hátramarad még az, hogy a képviselőház és kormány kicsapongásai ellen a megyék a közügyek iránti érdek fenntartása által nyújtsanak óvszert a hazának.

De téved Tisza Kálmán úr, ha azt hiszi, hogy a megyék ezen t ú l e téren valami nagy sikert mutathatnának fel.

Ami azelőtt volt: a megye nagy jelentősége alkotmányunkban, – az nincs többé.

Ami azelőtt nem volt: a politikai s a j t ó , avval ma már bírunk.

Ezáltal megváltozott e téren is a megyék helyzete.

Ám vegye kezébe Tisza Kálmán úr a magyar históriát, s azt fogja benne találni, hogy minél nagyobb lendületet vett hazánkban a sajtó, annál többet vesztek a vármegyék e téren is jelentőségökből. Meg fogja benne találni azt is, hogy mióta sajtónk a censura járma alól felszabadult, a megyei tanácskozások ily célból feleslegessé váltak.

Vessünk csak egy futó pillantást hazánk jelen századbeli történetére.

Három ízben tapasztaljuk abban a közvéleménynek nagy hatását.

Első diadala volt e században a közvéleménynek az 1825-iki diaeta összehívása.

Néhány megye erélyes felszólalása, melyet pár száz ember saját fülével hallott, s melynek kifejezései, mint féltékenyen őrzött titok adattak szájról szájra, egy két Plathy-féle felirat, melynek alig pár ezer ember jutott ismeretére, tagadhatatlan, hogy tettek valamit az országos közvélemény azon hangulatára nézve, mely végre 1825-ben a kormányt diaeta hirdetésére kényszeríté.

De hogy azon csekély eredmény is, melyet a közvélemény

ekkor felmutathat, kizárólag a megyei tanácskozásokból eredett volna, ezt csak az állíthatja, ki történelmünket nem ismeri, ki nem ismeri azon nagy hatást, melyet az irodalom tett e század első negyedében a nemzet felébresztésére. Mert, aki figyelemmel kíséri azon férfiak működését, kik a közélet zaja elől félrevonulva, ócsárolva vagy kikacagva sokak, szánva a legtöbbször által, folytonos küzdelemben a hatalommal, gyakran az ínséggel is, dolgozó-szobájukban, íróasztal előtt töltötték életüket, hogy e népnek nyelvet adjanak, mely a szív nemes eszméit képes legyen kifejezni, hogy magyarrá tegyék e nemzetet, melynek nagy része nyelvre s erkölcsökre idegen, még csak előítéleteiben volt magyar: – aki ismeri e század kezdetének irodalmát, az be fogja vallani, hogy habár a megyei tanácskozások nem voltak is minden haszon nélkül, mégis az irodalomé oroszlánrésze a nemzeti ébredés dicsőségének, – az be fogja látni, hogy egy Berzsenyi és Kazinczy, hogy a Kisfaludyak és Virágok többet hatottak a nemzet felébresztésére, mint ama néhány 1823-iki közgyűlés, melynek emléke méltó volt reá, hogy a história feljegyezze.

Igen, a 25-iki ébredés dicsősége leginkább az írókat, az irodalmat illeti.

Pedig ez irodalom még mindössze csak néhány kötetből állt!

Menjünk tovább.

1825-től 1840-ig virágzottak a megyék, mint még soha. Annyi szép beszédet, annyi haszontalan szószaporítást nem hallott még ország soha, mint mi ez időben.

A megyéknek tehát volt alkalmuk kifejezni mindazt a hatást, melylyel Tisza Kálmán úr szerint rendelkeznek.

S mit látunk?

A diaetáknak alig volt más eredmények, mint hogy a követek kibeszélhették magokat. A törvényhozás sysiphusi munkára volt kényszerítve.

A megyék ápolták a közvéleményt, de ez a megyei ápolás dacára mire sem mehetett.

Következtek egyes esetek, melyek alkalmasak voltak a közvélemény felkorbácsolására.

Következett a Ráday-sérelem.

Következett Wesselényi perbefogatása.

Következett Lovassy bebörtönöztetése.

Következett Kossuth Lajos elfogatása.

A vármegyék éltek és uralkodtak, az ország elsülyedhetett a megyei diktiók árjában, – de volt-e a megyerendszer képes oly erőt adni a közvéleménynek, minőre szüksége volt?

Volt-e ereje e közvéleménynek mindé sérelmek orvoslását kivinni?

Nem! Pedig a nemes vármegyék úgy igyekeztek a „közügyek iránti érdeket fenntartani”, mint addig soha.

Ekkor egy fontos esemény új korszakot alkotott a magyar közvélemény történetében.

Kossuth engedélyt kapott egy politikai hírlap kiadására, minő magyar nyelven még nem létezett.

Ekkor, a 40-es években kezdődik hazánkban a hírlap-irodalom befolyása a közvéleményre, s általa a politikai eseményekre.

A vármegyék beszélnek, lármáznak, ordítanak, ontják a szót és a vért, – maga a sajtó táplálja a megye javára üzött mesterséges izgatást, és mégis azt látjuk, hogy a megyék hatása a közvéleményre láthatólag csökken, a sajtóé gyors mértékben növekszik.

A legjelesebb tehetségek, kik ezelőtt még csak a megyén maradtak volna, tollhoz nyúlnak. A megyén beszélhetnek pár száz emberhez elhangzó szavakat. A sajtóban a nép millióihoz szólnak, s szavaik megmaradnak.

Kell-e itt bővebb párhuzamot vonni a kettő közt, – az elmondott röpke szó közt, melyet százan hallanak, – sa leírt betű közt, melyet százezrek olvasnak?

A megye jelentősége e tekintetben rohamos sülyedésnek indult a forradalom előtt.

S a legnagyobb csapást a megyerendszeren

Kossuth Lajos ejtette, midőn megteremte a magyar hírlapirodalmat.

Bekövetkezett a 48-iki forradalom.

Ez volt második nagy diadala a közvéleménynek.

És váljon mi adott a közvéleménynek erőt a diadalra, mi készíté elő a nemzetet 48-iki reformokra?

Valjon a megyék-e, melyekben a reakció híveit toborzá az országgyűlési reformpárt ellen a „nem adózunk” jelszó vezénylete alatt, – melyekben Apponyi gróf meglepő sikerrel kezdé meg az adminisztrátori rendszer segélyével a bécsi kormány javára való centralisációt?

Ezt csak az állíthatja, ki nem ismeri a történetet.

Kossuth fel-felrázta lángszavával a megyei gyűléseket, a reformpárt jelesei el-eljártak more patrio a megyére beszédeket tartani, de azért nem a megyék segélyével a tört ki a forradalom.

A megyék 47-48 -ban elnémultak.

Midőn a nép nagy eszméért lelkesült, midőn a hazának nagy elhatározásokra volt szüksége, midőn ezek folytán erős, egységes közvélemény kellett: ama nagy napok életadó szele mintegy elseperte a megyéket a politikai szereplés színpadáról.

S amint nem a megyék, hanem a sajtó készíté elő s erősíté meg a közvéleményt a forradalomra, úgy akkor, midőn 48 nyarán az idők rosra fordultak s a nemzet egy élethalálharc küzdelmeibe sodortatott, ismét nem a megye, hanem a sajtó volt az, mely a nemzetet fellelkesíté, kitartásra, hősies ellenállásra buzdítá.

Ám a nézzétek históriát. Míg a sérelmi politika kicsinyes viszontagságaiban vergődtünk, a történelemben nagy szerepet játszottak a vármegyék; midőn a nemzet az egészséges élet jelszavait írva zászlajára, megemberelte magát nagy eszmékre, nagy harcokra: a megye mintegy varázsütésre eltűnik, s a történetíró csak azt kénytelen néhány sorban constatirozni, hogy a meyerrendszernek semmi része a forradalom vívmányaiban, hogy a meyerendszer a 48-iki eszmék diadalával leélte magát.

Következett tizenkilenc évvel utóbb a magyarországi közvéleménynek e században harmadik nagy, s valamennyi közt legnagyobb, mert békés lefolyású diadala: az alkotmány visszaállítása 1867-ben.

S hol nyilatkozott, honnan vett erőt ekkor a közvélemény?

Váljon a megyei gyűlésekből-e, melyek nem is léteztek?

Ismét a sajtó volt az, mely e nagy hatást előidézte.

Aki visszaemlékezik az 59-iki olasz háborút követett időkre, fokonként észlelheti bennök a sajtó roppant hatását. Az októberi diploma után, midőn mindenki elveszte eszét, a hírlapirodalom teremté meg, és ugyancsak megteremté a közvéleményt. Midőn pedig az országgyűlés eloszlatott, ismét a sajtó volt az, mely a nép képviselői által adott jelszót felfogva, a provisorium alatt, a hatalom minden üldözései dacára folyton táplálta, edzette a közvéleményt, míg végre a diadal napja bekövetkezett.

S a történetíró, e napok eseményeit feljegyezve, ismét constatírozni fogja, hogy a megyéknek semmi részök a 67-iki diadalban.

Ezek után csak az nem látja be aki nem akarja, hogy ami a közvéleményre való hatást illeti, – a megyék eltörpülnek a sajtó hatalma ellenében.

S midőn azt látjuk, hogy a sajtó, elnyomva a censura, üldözve a hatalom által a közvéleménye ébrentartása tekintetében oly nagy eredményeket mutat fel, minőkhez foghatókra a megye soha, de soha sem vezetett, – midőn a megyéket ily semmisségbe látjuk süllyedni a hírlapirodalom, a „hatodik nagyhatalom” előtt, – akkor valóban nagy mórteke az erőszakos elfogultságnak, vagy aristokratikus szellemnek kell hozzá, hogy valaki, mint Tisza Kálmán úr csak úgy melleleg, félvállról lenézve a sajtót, még mindig a megyei tanácskozásokban keresse a közvélemény főtényezőjét.

Tisza Kálmán úr igen kevésre becsüli a sajtót.

Ez meglepheti azokat, kik a baloldal vezérét szabadelvű politikusnak tartják. Én természetesnek találom, mert hiszen, miként lehetne elismernie, hogy a közvélemény legdemokrati-

kusabb tényezője, a hírlapirodalom, többet ér a hosszú családfák terhei alatt görnyedező megyei szónokok dictióinál?

De hát mi következik ezekből? – kérddheti az olvasó.

Következik az, hogy nagyon tévednek, kik a közvélemény ébrentartásának, ápolásának mezején valami nagy sikert várnak ezentúl a megyétől.

Következik az, hogy e tekintetben azon szerep, melyet hajdan is csak azért játszottak a megyék, mert politikai sajtóval nem bírtunk, most, miután ilyenünk van, ennek jutott.

Következik az, hogy ha a közvélemény hatalmát növelni akarjuk, szabadítsuk meg a sajtót a ránehezülő terhektől, szüntessük meg a bolyegadót, mely ólomsúlylyal nehezedik a gondolatra.

Hozzátehetjük még, hogy a megyék jelentősége e téren már azáltal is végtelenül alászállt, hogy míg azelőtt a megye volt a politikai élet gyúpontja, s mint ilyen minden tehetségek gyülekezési helye: most a politikai tehetségek, a politikai érdek a képviselőházban és sajtóban öszpontosulnak. Ebből következik, hogy a megye ma már nem a tehetségnek s politikai bátorságnak, hanem mint a legújabb események bizonyítják, az előítéletnek fészke. Nem többé az igazság, hanem az éretlenség asyluma.

De hiszen, ha itt csak tényleges állapotokról van szó, mire való e hosszas okoskodás? ha a megyék e tekintetben elvesztették jelentőségüket, minek azt sok szóval demonstrálgatni, majd megmutatja az élet! – vethetné ellene valaki.

Nem meddő vitatkozási vágó, nem szörszálhasogatási ösztön bírt a fentebbi sorok leírására.

A kérdés fontosabb, mint tán első pillanatra látszik.

Mert aki valami nagy eredményt vár e téren ezentúl a megyéktől, aki azt hiszi, hogy a közvélemény ébren tartására a sajtó mellett is elkerülhetlen szükségünk van a vármegyére: – az hajlandó lesz ismét a politikai kérdések vitatásában keresni

a megyék főfeladatát, azt a logika oda vezetendi, ahová Tisza Kálmán urat vezette, a vis inertiae védelmére.

S a hiba itt ismét az, amit már több ízben kiemeltem: a helyzet téves felfogása.

Mert ha azt látjuk, hogy Tisza Kálmán úr vis inertiaet sürget, s a megyei tanácskozások mesterséges szaporítása által akar a közvéleménynek nyilatkozási módot s ezáltal erőt adni, valóban azt kellene hinnünk, hogy a 47 óta lefolyt éveket átaludtuk, hogy hazánk még ma is azon állapotban van, melyben parlament helyett csak diaetája, szabad sajtó helyett csak vármegyéje volt!

Hálistennek nem úgy van. Szerencsésen kivergődtünk a sérelmi politika aprólékos, minden életet előlő viszontagságaiból.

Szabad-e ily helyzetben még mindig ama sérelmi politika avult principiumait vennünk kiindulási pontul?

S miután, mint fentebb megmutattam, a megye ezentúl nem lehet többé oppositionális apparátus, hanem kell, hogy az önkormányzat institutiója legyen: szabad-e a megye tevékenységének fősúlyát ismét az országos politika terére helyezni?

Szabad-e ezáltal háttérbe szorítani a megye tulajdonképeni feladatát, az adminisztráció vezetését?

Szabad-e a múlt balságai és félszedségei iránti pietásból meggátolni a megyét az önkormányzati elv megvalósításában?

Szabad-e a 48-iki eszméken csorbát ütni a 47-es megye restitutiója által?

Pedig ezek részint nyíltan benn vannak Tisza Kálmán úr tervében, részint mathematicai biztossággal következének belőle. Hadd foglalom össze néhány sorban az eddig mondottakat.

Tisza Kálmán úr s elvtársai az ősi megye védelmében a 47-es alapra állva vis inertiaet kívánnak a vármegyének, s ezentúl is a megyéket tekintve a közvélemény főtényezőinek: ismét az országos politikai kérdések vitatásába helyezik a megyék fő feladatát.

Ez a 47-es felfogás.

Evvel ellentétben én a 48-iki eszméket, s a tényleges kö-

rülményeket véve kiindulási pontul, miután úgy látom, hogy a politikai sajtó teljes jelentéktelensége súlyoszté s e tekintetben már úgyszólván feleslegesekké tette a vármegyéket, – miután úgy vagyok meggyőződve, hogy a municipális rendszernek hazánkban csak akkor van jövője, ha a 47-es sérelmi térről lelépve az önkormányzat érdekeire fektet legnagyobb súlyt: a megyék főfeladatának a közigazgatás vezetését tekintem.

S ha a megyének e joga elvétetik is, nem lesz az oly érezhető, mint lett volna az előtt; mert ma már megfogytak a politikai vitákra vezető alkalmak.

A 47-es megyében általános politikai kérdések vitatására alkalmat nyújtottak először is az utasítások, melyek a legkülönbébb politikai kérdésekre vonatkozván, midőn a megyegyűlésen tárgyalás alá vétettek, alkalmat nyújtanak minden képzelhető dolog felett tanácskozhatni, s a tanácskozás eredményét mint utasítást, határozat alakjába foglalni. Alkalmat nyújtottak ez utasítások a tanácskozásra nemcsak akkor, midőn készültek, hanem utóbb is bármikor. Mert bárki indítványára az utasítások meg voltak változtathatók, az utasítási jog folytán a követet vissza lehetett hívni, mely események, valamint a rendes követválasztás, eo ipso általános politikai kérdések vitatását vonták magok után.

Az utasítási rendszer megszűnván, a megye követválasztási joga közvetlenül a népre menvén át: ezen alkalom a politikai vitákra már végleg elveszett.

Második nem kevésbé termékeny forrása a megyei politikai tanácskozásoknak a vis inertiae volt. A kormány minden rendeletei a közgyűlés elé menvén, s csak ennek meghagyása után levén végrehajthatók: a gyűlésnek ismét alkalma nyílt minden politikai kérdés felett határozni, s tanácskozásainak eredményét, – midőn például valamely kormányrendelet végrehajtását meghagyta vagy megtagadta, – mindannyiszor határozat alakjába foglalni.

A vis inertiae – remélhetőleg – megszűnván, elenyé-
szik az általános politikai vitáknak ezen második alkalma is.

E kettő tette szükségessé, e kettő táplálta a megyei ily-
nemű tanácskozásokat.

Hogy a megyei gyűlések tisztán megyei ügyekről, a me-
gyei bizottmányok fentebb körülírt hatáskörén belül ezentúl is
minden megszorítás nélkül tanácskozhatnak, az természetes.

Szintoly természetes azonban az is, hogy az általános po-
litikai kérdések feletti tanácskozások tekintetében a megye jogai-
nak meg kell változniok.

Meg kell változniok, mert a megye nem közvetlen részese
többé a törvényhozásnak mint azelőtt.

Mert nem képezhet többé testületet az ország irányában,
mint azelőtt.

Mert végre nem szabad a közigazgatás és önkormányzat
érdekeit elhanyagolnia, mint azelőtt.

Hátra van még – amit nem említettem, – azon eset,
midőn a megye a kormány ellen panaszt emelt az országgyű-
lés előtt; mely jog azelőtt a vis inertiaenek volt logikai követ-
kezménye. Az ily esetek szinte nyújtottak alkalmat a megyék-
nek általános politikai kérdések vitatására.

Ezen jogot, nem mint a vis inertiae kifolyását, hanem
mint az önkormányzat védőjét a megyéknek ezentúl is élvez-
niök kell. De nem mint 48 előtt minden kérdésben, hanem
csak azon esetekben, melyekben a megye a maga önkor-
mányzati jogát véli a kormány által megtámadottnak.

Hogy a megyei bizottmánynak, mint hatóságnak, panasz-
joga csakis az ily ügyekre terjedhet ki, logice következik
a megyék megváltozott helyzetéből; csak azokról tanácskozhatnak,
amik hatáskörébe tartoznak.

Míg a megye az országos hatalom közvetlen részese volt:
bármily országos ügyben folyamodhatott a diaetához a kor-
mány ellen.

Ma, midőn a megye nem lehet más, mint önkormányzati
joggal felruházott helyhatóság, s ennél fogva nem ellenőriz-

liet egyebet, mint saját helyhatósági jogait: nem is szabad más esetekben a kormány ellen panaszra mennie a képviselőházhoz, mint csakis azokban, melyekben önkormányzati jogait látja megsértve.

Ezen esetekben legyen joga a megyén bárkinek panaszt indítványozni a kormány ellen a képviselőházhoz, a megyének álljon jogában mindenekelőtt az indítvány tárgyalása felett határozni, s álljon jogában a szótöbbséggel elfogadott panaszt a megye nevében a parlament elé terjeszteni.

Mert a megyének mint önkormányzati hatóságnak nem lehet joga az országos politikai kérdések vitatásába avatkozni, de kötelessége a helyhatóság önkormányzati jogainak csorbíthatlan fenntartása felett őrködni.

Ezáltal meg volna adva a helyhatóságoknak az, amire ezentúl szükségök lehet: a kormány túlkapásai ellen a parlamenthez folyamodhatni.

De megyei politikusaink evvel aligha beérik.

Ok még mindig azt hiszik, hogy ma is csak a megye teremhet az országnak szónokokat s politikusokat, senki ki nem veri fejökből ama rögeszmét, hogy a haza fenn nem állhat, ha csak hetven megye nem peroral szüntelen ügyeiről.

Hogy feleslegessékké váltak az általános természetű politikai viták a megyei élet praxisa szempontjából, fenntebb kifejtettem.

De váljon, hátha szükségesek a szabadság, a közvélemény kifejtése érdekében? – úgymondanak; s az igenből, melyet minden szabadságszerető embertől válaszul kapnak, azt következtetik, hogy a m e g y é n e k l e g y e n s z a b a d b á r m i b e n p e t i t i o n á l n i a k o r m á n y h o z é s o r s z á g g y ű l é s h z.

A követelés meglehetősen furfangos; mert nem kevesebbet akarnak általa elérni, mint a vis inertiae-t más alakban becsempészni az alkotmányba.

Ők ugyanis úgy fogják fel a dolgot, hogy a petitionális jognál fogva a megye, mint megye ezentúl úgy tanácskozhassak bármely politikai kérdésről, mint azelőtt az utasítási jogból, a vis inertiaeből származott alkalmakkor; hogy e jognál fogva a megye hozhasson határozatokat kormány és képviselőház ellen bármely országos vagy nem országos-ügyekben.

Vagyis, ha másként nem megy, a petitionális jognak ilyenmű értelmezése által akarnak jogot adni a megyének nemcsak a kormány, hanem a képviselőház elleni oppositóra is.

E felfogás pedig a lehető legtévesebb.

Mert, eltekintve attól, hogy ezáltal a megyén az önkormányzat érdekei ismét háttérbe szoríthatnának, az ezen felfogás alapján] keletkezendő praxis úgy a petitionális jognak, mint a megyének, mint önkormányzati hatóságnak természetével ellenkeznek.

Lássuk mindkettőt.

A megyének, mint önmagát kormányzó helyhatóságnak természete abban áll: hogy a központi kormány felügyelete alatt saját ügyeit maga intézze el. Ha pedig a megyének, mint ilyennek, jogot adnánk országos politikai kérdésekbe avatkozni, ezáltal csak hivatásának teljesítésében gátolnók. Minden oly funkció tehát, mely nem szükséges az önkormányzati jog gyakorlatához és megvédéséhez, ellenkezik a megyének természetével.

A petitionális jog természete pedig abban áll, hogy bármely polgárnak szabad legyen nézeteit, vágyait, óhajait úgy mint rosszalását bármely politikai kérdésben az illetékes forum, – leginkább a parlament – előtt kifejezni; másodsor abban» hogy a petitió – általánosan elfogadott értelmében – mindig személyek nevében szól.

E felfogást, mely azt hiszem, az egyedül helyes, megyei politikusaink vagy nem ismerik, vagy elvetik; mert, ha osztanák, nem lépnének fel oly argumentációkkal, melyek vele homlokegyenest ellenkeznek.

A megye petitió-jogának védelmében ugyanis untilig hal-
lottuk már azon kérdést, hogy váljon lehet-e a megyé-
től megtagadni azon jogot, melylyel minden egyes pol-
gár bír?

Ők persze csak azért foglalják ez állítást kérdés alakjába,
mert azt hiszik, hogy az minden kétségen felül áll, hogy arra
csakis igennel lehet felelni.

Pedig csalódnak.

Én azt hiszem, hogy igenis, lehet a megyétől oly jogot
megtagadni, melylyel minden honpolgár bír.

Nem akarok hasonlatokra hivatkozni. Felhozhatnám e
theoria ellen, hogy például minden honpolgár, bizonyos quali-
fikáció mellett bír képviselőválasztási joggal, s a megye avval
nem bír. Felhozhatnám, hogy minden honpolgár bír passiv vá-
lasztási joggal bármely megyei hivatalra, s hogy a
megye, sem szolgabíróvá sem esküdté nem választható.
Általánosságban véve tehát azon tételt, hogy „a megyének bír-
nia kell azon jogokkal, melyekkel egyes honpolgárok bírnak”
azt igen könnyű ad absurdum vinni.

E tétel tehát általában véve nevetséges bombast.

A szóban forgó tárgyra alkalmazva pedig üres sophisma.
Sophisma azért, mert „megye” és „honpolgár” oly
külön természetű tárgyak, melyek közt semmi analógia nem
létezik.

A honpolgár tudniillik egyén, s így kell, hogy bírjon a
szabad egyén jogaival.

A megye azonban hatóság, s mint ilyen az egyénétől
különböző jogokkal s kötelességekkel bír.

Azt hiszem, felesleges az „egyén” és „hatóság” közt bő-
vebb párhuzamot vonnom, hogy a kettőnek természete közti kü-
lönbséget felderítsem.

A petitióra nézve csak azt említem még, hogy nagy kü-
lönbség van egyes embereknek – legyenek bár százezren, -
petitiója közt, kik ezáltal csakis véleményt nyilvánítanak; – s ily
petitió közt oly hatóság részéről, mely végrehajtó hatalommal

bír melynél a petitióknak gyors consequentiákat maga után vonó hatósági végzés természete van.

S mert a megye hatóság, mely végrehajtó hatalommal bír, azért petitionális jogot nem gyakorolhat, kivéve, ha saját megyei ügyeiben kérvényez.

De gyakorolhatja azt kivétel nélkül minden honpolgár.

És tegeye is, mert a petitionális jog helyes használata nagy előnyére válik a szabadságnak.

A meeting-rendszer, mely Angliában s Amerikában anynyira ki van fejlődve, nálunk még nem létezik.

Keni, mert a megyék mai napig főleg az ily meetingek szerepét játszották.

De ön azt hiszem, a célszerűleg reformált megyei institutio a praxisban fel volna használható Magyarországon a meeting-rendszer meggyökereztetésére.

Akik a közvélemény üdvös hatalmát felfogni bírják, s annak növekedését szívökön viselik, a megyei intézményt, mely évenként többször a megye székhelyére gyűjti a lakosság színét, felhasználhatják a meeting-rendszer meghonosítására.

A helyett, hogy a megyén tennének általános politikai természetű indítványokat, mit e rendszer szerint ezentúl nem tehetnének, hirdessenek ily alkalmakkor népgyűlést, s lépjenek ott fel eszméikkel.

Törvénynek, kell hozatnia, mely a gyülekezési jogot biztosítja. S ha ez meglesz, többet nyertünk vele, mint nyernék a megye petitionális joga által.

Nem is lehet logice a petitiót. – a szó általánosan elfogadott értelmében, – összeegyeztetni a megye fogalmával. A megye hatóság, mely szótöbbséggel végzéseket hoz, s a kisebbség azokat respektálni tartozik, mert nem a többség, hanem az összeség nevében kelnek. A petitió ellenben egyének nyilatkozata, melyben csak az vesz részt, ki saját aláírása által hozzájárulását kijelenti.

Hozzuk divatba a meetingeket, de vonjuk meg a megye-

től a petitió jogát, – s akkor egyrészt meg fog szűnni azon ellentét, mely ma e tekintetben létezik a megye és a parlamentáris rendszer közt, akkor nem fognak oly abnormis dolgok megtörténni, hogy egy alattas hatóság hadat izén a kormánynak és parlamentnek, – de másrészt módot nyújthatunk a közvéleménynek sokkal hívebb és tisztább nyilvánulására, mintha a nem e célra választott megyei bizottmányokat szerepeltetjük a közvélemény orgánumai gyanánt.

XI.

BEFEJEZÉS

Vonjuk össze a mondottakat.

Mint már említtem, 48 előtt négyfelé voltak osztályozhatók a megye jogai.

Bírt ugyanis törvényhozási, parlamentáris, igazságszolgáltatási és közigazgatási jogokkal.

Törvényhozási jogai a népképviselői rendszer behozatala által eo ipso megszűntek, vagy, helyesebben szólva, átmentek a nép összeségére; s azokat a felsőházban ismét feléleszteni csak úgy lehetne, ha a népképviselői rendszert aláásni akarnók.

Parlamentáris jogai ugyané rendszer által sokkal erősebb kezekbe, a képviselőház, illetőleg a nemzet összeségének kezébe mentek át; s azokat restituálni szinte csak úgy lehetne, ha kedvünk volna a parlamentáris kormányrendszert lehetetlenné tenni.

Igazságszolgáltatási joga szintén nem főr meg új alkotmányunkkal, nem egy modern, európai jogállam természetével. E kérdést nem feszegettem bővebben, mert afelett, hogy az igazságszolgáltatást el kell választani a közigazgatástól, ma már nézetkülönség alig létezik; s mert azt, hogy helyes és pontos igazságszolgáltatást csak kinevezett és elmozdíthatlan bíraktól várhatunk, ma már alig van aki kétségbevonná. *)

*) E sorok fél év előtt íratlak. Azóta a képviselőház vitái kiábrándítottak e hiedelemből. De a tárgy ennek dacára már túlhaladott álláspont, miután az igazságszolgáltatás szükséges reformjának alapjait a képviselőház, az ellenzék oppositója dacára már megvetette.

E három téren tehát a megye 48 előtti jogainak meg kell szünniök, mert ma már bírunk oly tényezőkkel, melyek azokat célszerűbben, hathatósabban gyakorolják. Mert, hogy kinevezett, örökös bírák jobbak a megyei választott törvényszékeknél, hogy az alkotmányvédelem feladatának a parlament, sajtó, s melyre támaszkodnak, a nemzet milliói, jobban megfelelnek, mint a vármegyék, hogy a törvényhozótest függetlenebb és hatalmasabb, ha tagjait a nép, mint, ha a megye választja, – efelett józanul kételkedni nem lehet.

Ha a megyének e hármás iránybani működése törvény által beszünttetetik, helyhatósági rendszerünk megszabadul mindattól, ami 48 előtt tulajdonképeni hivatásának betöltésétől elvonta, és teljesen az admministráció terére vetheti magát.

E téren pedig először is a kormány végrehajtási közegének kell lennie, miből következik, hogy a kormányrendeleteket végrehajtani köteles.

Másodszor kell, hogy önkormányzati hatóság legyen, vagyis hogy maga intézze el saját ügyeit.

És ezeké foglалhatók össze főmomentumai azon reformoknak, melyek a megyerendszerben ma már elkerülhetlenül szükségessé váltak.

Nem akarom tovább fárasztani az olvasó figyelmét. E lapok már úgylis hosszabbra nyúltak, mintsem szándékomban volt.

Csak néhány szót még azokhoz, kiknek szabadelvűségét nem megkövesült elvek és meggyőződés, hanem csak elfogultság és előítéletek tartják lenyűgözve.

Tudom én jól, hogy a centralisációnak nálunk még neve is népszerűtlen, mert a 48-iki magyar centralisációt még nem volt alkalmunk élvezni, de annál inkább volt módunkban a Bach-

féle idegen centralisáció csapásait megismerni. Ne zavarjuk össze e kettőt, mert az nem egy.

A Bach-rendszer az abszolút államhatalom mindenhatóságát törekedett megvalósítani. Megbukott, mert célja a kényuralom és szolgaság volt.

Mi nem a szabadságot akarjuk a centralisáció által elfojtani, csak a féktelenséget. Csak oly centralisációt kívánunk, mely képes legyen egyrészt h a z á n k e g y s é g é t megóvni, másrészt a szabadság legerősebb alapjait: a r e n d e t és t ö r v é n y e s s é g e t biztosítani.

Mi a centralisációt nem a jog, hanem a hasznosság kérdésének tekintjük, s ennél fogva azt hisszük, hogy amit az egyes ember, a község, a megye jól elvégezhet, azt rajok kell bízni, az államra pedig csak azt, ami természeténél fogva az összes államot érdekli, de ezt aztán rá is kell bízni egészen.

Gondolják meg, hogy ez nemcsak a kormány, hanem egyzersmind a parlament hatalmának kérdése.

Tekintsenek körül, s ha azt látják, hogy körülöttünk minden állam a centralisáció ösvényén halad, ha azt látják, hogy még Anglia, az erópai alkotmányosság e mintaországa is a központosítás útjára lépett, – ha felveszik azon veszélyeket, melyek hazánkat minden oldalról fenyegetik, el fogják ismerni? hogy szükségünk van a centralisáció oly fokára, mely anélkül, hogy a szabadságot elnyomná, hazánk egységét biztosítja; – mely egyedül ad kifelé erőt az országnak.

S ha ezt meggondolták, a centralisáció szó elveszti előtök félelmes jelentését.

De nem elég a centralisációnak – így értelmezett, – eszméjével kibékülnünk. Hogy teljes világosan láthassunk e kérdésben, le kell vetkezünk azon ősi előítéleteinket, melyeknél fogva a jelen teljesen megváltozott viszonyaiban is a rég elmúlt viszonyokat szoktuk kiindulási ponttúi venni.

„Az igazságnak semmiféle elferdítése a fantasia által nem okozott annyi bajt az emberiségnek, mint a múlt iránti

túlzott tisztelet”, – mond korunk legnagyobb történésze, Buckle.

Vegyék apróra mindazt, ami a régi megyerendszer védelmére fel szokott hozatni, és át fogják látni, hogy mindezen argumentumok nem másból, mint a „múlt iránti túlzott tiszteletből” származnak.

S ha ennek megismerésére eljutottak, át fogják látni azt is, hogy a régi megye rosszul fogta fel a szabadságot, s még rosszabbul alkalmazta saját felfogását, – hogy létezési alapja, a nemesség kaszturalma, megszűnván, többé sikerrel vissza nem állítható, – nézzék el, mint fojtogatja a megyei opposíció a liberális eszméket, nézzék el, mily zavarokba dönté a megyei gazdálkodás legújabbban hazánkat, és át fogják látni, hogy oly helyhatóság, mely a politikai szereplésben keresi hivatását, a mai viszonyok közt tehet szolgálatokat a kényuralomnak, tehet az anarchiának, – de a szabadságnak nem.

Ne feledjék, hogy az önkormányzatnak hazánkban csak úgy van jövője, ha nevének aegise alatt nem engedjük az ellenzéki viszketeget elharapódzni; s gondolják meg, hogy a megye olynemű restitúciója, minőt némelyek követelnek, csak a valódi önkormányzatnak ártana, mert számtalan remények megghiúsulására vezetne, s csak a túlzott centralisációt mozdítaná elő, mert mind e megghiúsított reményeket orvoslás végett a központi hatalomhoz utasítaná.

Ha pedig mindezek által meg nem győzetnek az ősi megye visszaállításának veszedelmes voltáról, ha nem látják át, hogy a 47-es megyerendszer restitúciója az első lépés volna, melyet a r e a c t i ó útján tennénk, - akkor vegyék észbe legalább azt, hogy Magyarország szabadsága és haladásának egyrészt, másrészt integritása és léteiének legelkeseredettebb ellenségei: a Pesti Hírnök-féle feudalisták úgy, mint a Dobrzánszkyak és Mileticsek, a megyerendszer visszaállításába vetik reményeik végső horgonyát!

Ám úgyze ezentúl is a megyei politikát, ám tolja ezek-

ne k szekerét, akinek tetszik, – az ízlések különbözők. De aki teszi, ne nevezze magát a s z a b a d s á g hívének, ne nevezze magát magyarnak, – mert nevét a história Magyarország ellenségeinek lajstromába fogja igitatni.

Már aztán, hogy szándékosan, vagy öntudatlanul, tudatlanságból ártottak-e a hazának? – az nem sokat változtat a dolgon.

Elég az ahoz, hogy ártottak.